

TOPLUMSAL CİNSİYET SOSYOLOJİSİ 1-8 ÜNİTELER

ÜNİTE 1 GENİŞ ÖZET

sosyal bilimlere önce ‘feminist çalışmalar’ olarak girdi, sonra ‘kadın çalışmaları’ olarak anılmaya başlandı ve nihayet ‘toplumsal cinsiyet çalışmalarına’ evrildi. toplumsal cinsiyet sosyolojisi yerine feminist sosyoloji ifadesini de kullanabilirsiniz.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır.

1970’lerden itibaren yapılan toplumsal cinsiyet çalışmalarında üç önemli aşama kaydedilmiştir:

Birinci aşama, cinsiyet farklılıklarına (kadın-erkek) vurgu yapılan aşamadır. Çalışmaları yapanlar, bu farklılıkların bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığı konusunda görüş birliğindedir.

ikinci aşamada öğrenilen cinsiyet rollerine ve toplumsallaşmaya vurgu yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet, özgül toplumsal düzenlemelerin (kadını bireye indirgemeyen) bir ürünü olarak anlaşılmıştır.

Üçüncü aşamada, toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde (sınışı ve ataerkil) merkezi bir rolünün olduğu fark edilmiştir. Yani, toplumsal cinsiyet, ücretli çalışma, aile, politika, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk, eğitim ve daha birçok alanda analizlere katılmıştır.

feminist araştırmacıların en temel soruları : Erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları yaratan onların doğal özellikleri midir, yoksa içinde yaşadıkları toplumun özellikleri nedeniyle mi farklıdırlar? Daha somut olarak, erkeklerin politikacı, güreşçi, kamyon şoförü, komando askeri olmaları, doğaları gereği midir? Kavgacı, aktif, saldırgan, rasyonel olmaları doğuştan mıdır? Bu özellikleri nedeniyle mi toplumda yönetici konumları işgal etmektedirler? Kadınların öğretmen, ebe hemşire, terzi, olmaları doğalarının gerektirdiği seçimler midir? Çocukları seven, merhametli, yardım sever ve duygusal olmaları doğuştan getirdikleri özellikleri ile mi ilgilidir? Erkekler ev dışında çalışıp para kazanırken kadınlar da evde oturup çocuklara bakarken doğalarına uygun bir biçimde mi davranmaktadırlar? Yoksa acaba erkeklerin ve kadınların bu özellikleri toplumsal mıdır? Yani aile içinde sosyalleşen ve toplumda etkileşim içinde öğrenilen özellikler midir?

DOĞACI GÖRÜŞ : Erkeklerle kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar vardır. Toplumsal işbölümü tarihsel olarak farklılıklar çerçevesinde oluşmuştur. Erkekler kadınlardan fizik olarak daha güçlü oldukları için avcı ve savaşçı olabildiler ve evden/haneden uzaklaşabildiler. Kadınlar ise, hem fizik olarak zayıfardı hem de çocuk doğurma özellikleri nedeniyle eve/haneye bağımlı idiler. Bu nedenle, erkeklerin evhane dışında, kadınların ise ev-hane içindeki işleri üstlenmeleri şeklinde bir toplumsal işbölümü gelişti. Doğacı görüşü savunanlar tezlerini desteklemek için birçok biyolojik, genetik, psikolojik kanıt ileri sürmüşlerdir. Örneğin zekâ testleri ile erkek çocukların doğal

nitelikleri gereği özellikle matematik, fizik, kimya gibi bilimlerde, kız çocuklarının da dil ve edebi- yat gibi alanlarda başarılı olacaklarını kanıtlamaya çalışmışlardır.

GELİŞMECİ GÖRÜŞ : Bu görüşü savunanlar, cinsiyet (biyolojik) ile toplumsal cin- siyet arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu görüşündedirler. Kadınlar çocuk doğurur, bu onları erkeklerden ayırır. Ancak bunun dışında pek çok alanda araların- daki biyolojik farklılıkların önemi kalmamıştır. Teknolojinin bu derece ilerlediği günümüzde kas gücü kullanılarak yapılan çok az iş türü vardır. Dolayısıyla kadınlar erkeklerin yaptığı pek çok işi yapabilmektedirler. Erkekler de ev içinde yapılması gereken işlerin ve hizmetlerin üstesinden gelebilirler.

Bu görüşe göre bir insanın davranışı, büyük ölçüde onun yetiştiği sosyal ve kültürel çevrenin (yapının) bir yansımasıdır.

Ann Oakley, yapılan araştırmalardan örnekler vererek kız çocuklar ile erkek çocuklar arasındaki farklılıkların ailede ve okulda nasıl yaratıldığını anlatır (Oakley, 1980: 92-93). Sosyalleşme sürecini konu alan araştırmalar, iki cinsin doğuştan itibaren önce farklı renklerde giydirilerek (örneğin, kızlar pembe, erkekler mavi), sonra farklı oyuncaklara yönlendirilerek (örneğin, kızlara bebek, erkeklere araba), farklı okulları seçmeleri için etkilenerken (örneğin, kızlar için sosyal bilimler ve edebiyat, erkekler için fen bilimleri ve mühendislik) nasıl farklı toplumsallaştırıldıklarını ortaya çıkarırlar.

Düşünürler açısından biyolojik olan cinsiyet (sex) ile toplumsal temelli olduğu düşünülen toplumsal cinsiyet (gender) arasındaki farklılıkların anlaşılması neden bu kadar önemlidir? Çünkü feminist kuramcılar yaygın toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedenlerini sorgulamakta ve bu eşitsizliklerin temelinde ‘doğal’ olan özelliklerin bulunduğu fikrine karşı çıkmaktadırlar. Eğer doğacı görüş taraftarlarının savunduğu gibi cinsiyet farklılıkları biyolojik olarak belirlenmiyorsa ve sosyal olarak inşa ediliyorsa, kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri değişebilir demektir. Aynı şekil- de cinsiyetçi kalıp yargılar da değişmeye açık olabilir ve hepsinden önemlisi top- lumda erkek egemenliği son bulabilir.

TOPLUMSAL CİNSİYETİN FEMİNİST PERSPEKTİFLİ SOSYOLOJİ İÇİN ÖNEMİ

Toplumsal cinsiyet konusunda en kapsamlı araştırmaları Amerika’da psikiyatrist ve psikanalist Robert Stoller yaptı. 1968 tarihli ‘Sex and Gender’ (Cinsiyet ve Toplum- sal Cinsiyet) isimli kitabında kadınlık ve erkeklik durumlarını birbirinden ayırmak için bu kavramı ilk kez kullandı (Gonzales and Seidler, 2008). İngiltere’de Ann Oakley, 1972 senesinde ‘Sex, Gender and Society’ (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) isimli kitabında cinsiyet ve kişilik, cinsiyet ve zekâ arasındaki ilişkileri tar- tıştı ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl öğrenildiğini anlattı.

Fransız felsefeci ve yazar Simon de Beauvoir’ın 1949’da yazdığı ‘İkin- ci Cins’ kitabında ‘Kadın doğulmaz; kadın olunur’ şeklinde ifade ettiği bu toplum- sallaşma sürecinin özellikleri araştırılmaya başlandı.

Toplumsal cinsiyetin feministler tarafından kavramsal bir araç olarak kullanılmasının önemli bir yararı oldu: Bu kavramla, gündelik uygulamalar ve varsayımlar içinde gizlenmiş iktidar ilişkilerinin üzerini örten örtüyü kaldırmak mümkün olabildi. Toplumsal cinsiyet, toplumu anlamayı sağlayan bir merceğe işlevi gördü.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, kadınların haklarını korumada yetersiz kaldığı gerekçesiyle Birleşmiş Milletler tarafından ‘Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslar arası Sözleşmesi’ hazırlandı.

Biyolojik belirlemecilik: Bir durumun nedenlerini biyolojik özellikler ve oluşumlar ile açıklama. Kişilerin biyolojik özellikleri değişmeyeceğinden, biyolojiye dayalı toplumsal ilişkiler de değişmeyecek demektir.

Toplumsallaşma, kız ve erkek çocuklara toplumsal cinsiyetin öğretilmesi ve benimsetilmesi anlamında kullanılıyor. Çocuklar, toplumsallaşma sürecinde ‘kadın’ ve ‘erkek’ rollerini öğreniyorlar.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na göre kadınlar dünya nüfusunun % 50’sinden fazlasını temsil ettikleri, iş saatlerinin % 66’sından fazlasını doldurdukları halde, dünya gelirin % 10’una ve dünya üzerindeki servetin % 1’ine sahipler.

Toplumsal cinsiyet merceği : Toplumsal cinsiyeti her türlü toplumsal olguda görebilmemizi sağlayan; bize toplumsal süreçler, standartlar ve fırsatlar, sistematik bir biçimde kadınlar ve erkekler için nasıl ve neden farklıdır sorusunu sorduran bir kavramsal araçtır.

Toplumsal cinsiyet merceği, yaşadığımız toplumda toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri dikkate alan bir bakış açısı kazandırdığı için aynı anlama gelebilecek “toplumsal cinsiyet bakış açısı” nı da kullanabiliriz.

Judith Stacey ve Barrie Thorne (1998), disiplinler içine feminist bilginin iki aşamalı olarak katıldığından söz ederler. Birincisi, onların ‘boşlukların doldurulması’ dedikleri aşamadır. Bu aşamada cinsiyetçi yanlılıklar düzeltilmeye ve kadınların deneyimlerinden yeni çalışma konuları yaratılmaya çalışılır. Stacey ve Thorne, birçok sosyal bilim dalının bu aşamada oldukça başarılı olduğu düşüncesindedirler.

yazarlara göre, bir çok disiplinde hala bir takım boşluklar söz konusu- dur. Bunun en temel nedeni, mevcut paradigmlar tarafından kadınların deneyim- lerinin ihmal edilmesi veya özellikle yok sayılmasıdır. Bu nedenle, ikinci bir aş- maya, yani paradigma değişikliğine gereksinim vardır. Paradigma değişikliği, bir disiplinin temelinde yatan kavramsal çerçevelerde ve disiplini yönlendiren varsa- yımlarda değişim ve dönüşümlerin olmasıdır. Ayrıca bu dönüşümlerin söz konusu bilim alanında başkaları tarafından da kabul edilmesi gerekir.

Parsons’un yaklaşımı, aileyi kadın ve erkeklerin kendileri için tanımlanmış cinsiyet rollerine uygun olarak dav- randıkları, böylece birbirlerini ‘tamamladıkları’ uyumlu bir toplumsal birim olarak görmekteydi. Feministler bu yaklaşıma karşı çıkarak ailenin her zaman uyumlu ilişkileri barındırmadığını, içinde eşitsizlik olduğunu ve ataerki ideoloji sayesinde erkeklerin kadınlara ‘egemen’, kadınların da erkeklere ‘tabi’ oldukları tartışmasını başlattılar.

Cinsiyetçilik: cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmak; bir cinsi diğerinden üstün tutmak.

‘Boşlukların doldurulması’ aşamasının daha önce değindiğimiz toplumsal cinsiyet merceğinin kullanılmaya başlanma aşamasına karşılık geldiğini söylemek sizin açınızdan aydınlatıcı olabilir.

Çalışma hayatında kadınların ve erkeklerin yaptıkları işler, çalıştıkları işyerleri, aldıkları ücretler birbirlerinden farklıydı. Üstelik bu piyasaya bir kere ‘bölünmüş piyasa’ anlayışı ile bakılmaya başlandığında, sınıf ve toplumsal cinsiyet yanında farklı ırklardan, renklerden, etnik gruplardan çalışanların varlığı ve bu gruplara ‘imtiyazlı’ veya ‘ayırıcı’ muameleler yapıldığı fark edildi. Böylece, toplumsal cinsiyet odaklı bir bakışa sahip olan feministlerin sorgulamalarını her türlü kurum ve eşitsizlik durumu bağlamında kullanmak mümkün oldu.

Feminist bakış açısı ile yeniden canlanan veya yeniden inşa edilen sosyoloji konuları cinsellik ve be- den, kimlik ve farklılık, görsel ve kültürel sosyolojidir. İkinci grupta feminist bakış açısının oldukça önemli etkiler yaptığı alanlar gelir: sağlık ve hastalık; aile, ev içi emeği, çalışma ve emek, istihdam, eğitim, suç, medya ve popüler kültür. Sosyolo- jinin feminist perspektife en dirençli olduğu alanlar ise sosyal sınıf ve tabakalaşma, siyaset sosyolojisi ve sosyolojik kuramdır.

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi (sıradüzeni), kadınların ve erkeklerin toplum tarafından kendilerine atfedilen özelliklerine göre dikey olarak sıralanmasını anlatır.

TOPLUMSAL CİNSİYETİN DİĞER SOSYAL BİLİM DALLARINDA YARATTIĞI FEMİNİST ETKİLER

ANTROPOLOJİ : Toplumsal Cinsiyete En Açık Disiplin

Antropolojinin toplumsal cinsi- yet merceğini diğer disiplinlerden daha önce ve daha yetkin kullanabilmesinin bir nedeni, bu disiplin içinde kadın antropologların görece çokluğudur. İkinci neden, antropolojinin ilgi alanına giren toplulukların daha çok küçük ölçekli ol- masıdır. Bu özellik, antropolojik çalışmaların başından itibaren antropologlara, hanedeki cinsiyete dayalı iş bölümü, evlilik, akrabalık gibi konulara yakından bakabilme ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yapısal ve sembolik boyutlarına eğilebilme fırsatı sağlamıştır.

antropoloji, toplumsal cinsiyeti daima hesa- ba katmıştır. Uzun bir geçmişi olan ‘avcı erkek’ tezine karşı bir tez olarak, kadın- lara insan zekâsının ve kültürünün gelişiminde aktif bir rol veren ‘toplayıcı ka- dın’ tezinin önerilmesi de önemli bir adımdır. Antropologlar daha da ileri gide- rek, toplumsal cinsiyet temelinde kurulmuş sosyal ve kültürel yaşamın şifresini çözebilmek için ‘kadın merkezli’ bir strateji yerine kadınların ve erkeklerin ya- şamlarını şekillendiren bütün kurumları toplumsal cinsiyet bakış açısıyla sorgu- lama aşamasına geçmişlerdir.

“Tarih öncesi ya da uygarlık öncesini inceleyen antropolojinin ‘kadın sorunuyla çok yakın bir ilişkisi vardır. Antropolojinin bulguları doğru biçimde yorumlanır ve anlaşılırsa, kadınlar hakkında hüküm süren birçok miti ve önyargıyı tuzla buz edebilir ve kurtuluş hareketine yardımcı olacak değerli bir yol sağlayabilir” E. Reed

TARİH : YAZILMAYANLARI YAZMAK

Tarih olarak hatırladığımız geçmişte kadınlar da yaşamışlardı, ne var ki onlar ‘yazılmamışlardı’ ; yazılmayınca da tarih içinde yer alamamışlardı. Tarih- çilere göre kadınlar özel alanda (ev-hane-aile) basit ve sade, birbirini tekrarlayan, ilginç ve yazmaya değer olmayan hayatlar sürmüşlerdi ve haklarında tarih kitaplarına yazılabilecek çok az şey vardı. Feminist tarihçiler tıpkı başka gruplar gibi (örneğin azınlıklar, köleler) kadınların da tarih dışı bırakılmış olduklarına dikkat çektiler.

Antropolojide olduğu gibi, tarihte de kadınları merkeze alarak ve onları ‘görü- nür kılmak’ için yapılan çalışmalar disiplinin bakış açısında önemli değişiklikler yarattı.

Feminist tarihçiler 'ilerleme', 'gelişme' gibi kavramların kadınların yaşadıklarının dikkate alınmadan kullanılmasını eleştirdiler.

Ünlü tarihçi E.P.Thompson'un 1730-1832 yılları arasında, işçi sınıfını ve sınıf ilişkilerini konu alan kitabında (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu) çalışan kadınlara hiç yer verilmediğini, 1875-1914 yıllarını incelediği imparatorluk Çağı kitabında ise sadece orta sınıf kadınlardan bahsedip işçi sınıfı kadınlarını ihmal ettiğini göstererek onu eleştirdiler. Sheila Rowbotham'ın 1973 tarihinde yayınlanan 'Tarihten Gizlenen: Kadınların 300 Yıllık Ezilmişliği ve buna karşı Mücadele' isimli çalışması bu çalışmalara öncülük etti.

Psikoloji: Güçlü Deneysel Paradigma

Sue Wilkinson, feminizmin psikolojiye etkisini tartıştığı çalışmasında, psikolojinin feminizme çok ihtiyacı olduğunu ama buna karşılık bu disiplinin en dirençli disiplinlerden biri olduğunu yazar.

Başka psikologların da katıldığı bu görüşe göre bu direnmeden dolayı, feminizmin ana akım psikolojiye girmesi ve kabul görmesi zayıf olmuştur. Geleneksel deneysel paradigma çok sağlam durmakta, feminizmin temel prensipleri kendini güçlü bir biçimde hissettirememektedir. Wilkinson'a göre daha da endişe verici olan ise feminist psikolojinin gelişmekteymiş gibi görünmesine rağmen hala ana akım disiplinin değerlerini yansıtmakta olduğudur.

gerek psikanalitik kuram, gerekse psikolojik gelişim kuramlarından bazıları (örneğin cinsiyet farklılıklarını bir öz-doğa farkı olarak ele alan, ancak temel kavramlarını da toplumsal değerlerce sadece bir cinsle atfedilen özelliklerden oluşturan kuramlar), erkek merkezli oldukları için eleştirilmelidir. Fişek'e göre, bu kuramlar çevresel bağlamdan kopuktur. Bu kuramlarda çevresel, sosyal yapı değişkenleri, toplumsal değerlerin ve stereotiplerin (kalıp yargıların) etkileri sistematik olarak yer almaz.

İkinci dalga feminist hareket ile feminist kuramsal tartışmaların (toplumsal cinsiyet) başlaması aynı tarihlere rastlar. Feminist harekete öncülük etmiş yazarlar ve onların düşünceleri, hem kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların sorgulanmasına hem de kadınların toplumdaki ikincil konumlarını ve tabii oluşlarını açıklamaya çalışan kuramların oluşmasına başlangıç olmuştur.

Feminist kuramlara geçmeden önce ikinci dalga feminist hareketin tarihi ile iç içe geçmiş feminist düşünce tarihinin başlangıcını özetleyelim:

ÖNCÜLER KİMLERDİ :

Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Kadın Örgütü'nün kurucularından olan Betty Friedan varlıklı orta sınıf kadınların bile sınırlandırılmış bir yaşantı sürdürdüklerini anlattı (Kadınlığın Gizemi: 1963) ve mutlu ev kadını mitini yıktı.

Kate Millett, Kolombiya Üniversitesi'nde hazırladığı doktora tezinde (Cinsel Politika:1970), politik bir kurum olarak ataerkillik konusunu çözümlemeye girişti. O da Ulusal Kadın Örgütü'nün bir üyesiydi.

Kanada'lı Shulamith Firestone, fiikago Kadın Özgürlüğü Birliği başta olmak üzere birçok kadın derneğinde aktif feminist politika yaptı. 1970 yılında henüz 25 yaşındayken daha

sonra diğ erleri gibi bir klasik olacak ‘Cinselliğ in Diyalektiğ i’ kitabını yazdı. Firestone, toplum için- deki en etkili farklılıkların sınış arası değ il, cinsiyetler arası olduğ unu belirtti. Toplumsal cinsiyet eş itsizliğ inin ataerkil toplumlar tarafından yaratıldığ ını, kadınların erkeklerle eş it olamamasının da onların doğ urganlığ ı ile ilgili olduğ unu ileri sürdü. Cinsiyet temelli ayrımcılığ ın ortadan kalkması gerektiğ ini vurgulayarak radikal feministlerin önc ü yazarlarından bir oldu.

ingiltere’de Juliet Mitchell (Kadının Yeri: 1971), kadınların konumlarının onların üretimde (ev iç i ve dış ın- da katıldıkları üretici faaliyetlerde) ve yeniden üretimde (çocukları doğ urmak, onları besleyip büy ütmek, terbiye etmek) oynadıkları roller tarafından belirlen- diğ ini iddia etti. Psikanaliz ve Feminizm kitabında ise ataerkilliğ in, kadınların değ iş imi ve ensest tabu ile ilgisini kurdu.

Fransa’da Simone de Beauvoir “ikinci Cins’ (1949) kitabı ile çağ daş feminist anlayış ın en önemli örneklerinden birini vermiş ti. Amerika Birleş ik Devletleri’nde 1952 yılında yayınlanan bu kitabı feminist düşünürler 1960’ların sonunda adeta yeniden keş fettiler ve kullandılar. Bu kitap, kadınlara yaş adıkları hayal kırıklıklarının kiş isel olmayıp pek çok baş ka kadın tarafından da deneyimlenen durumlar olduğ unu gösterdi. De Beauvoir’in feminist kurama katkısı, kadının kültürel ve siyasal konumunu açıklamak için varoluş çu bakış aç ısını kullanmış olmasıdır. Ona göre, bir kültürde erkek olumlu ve norm olarak kurulurken, kadın olumsuz, normal dış ı, yani kısaca ‘öteki’ olarak kurulur. Feminist bir sosyolog ve psikanalist olan

Nancy Chodorow (Anneliğ in Yeniden Üretimi: 1978), toplumsal cinsiyet farklılıklarını yansıtan kiş iliğ in ailenin psiko-dinamiğ i içinde biçimlendiğ i tezini savundu. Erkeğ in kiş isel özellikleri onun kapitalist üretim dünyasında yer almasına yol açarken, kadının özellikleri de ona yeniden üretim dünyasında bir yer hazırlamaktaydı; özellikle de kadını anneliğ in yeniden üretimine yönlendirmekteydi. Burada Chodorow’un bu kavramla anlatmak istediğ i, anneliğ in esas olarak öğ renilen bir davranış olduğ u ve kadından kadına aktarılan değ erler, bilgiler ve ritüeller ile yeniden üretilmekte olduğ uyd u.

FEMİNİST DÜŞÜNCELERİN AYRINTILI OLARAK İNCELENMESİ :

LİBERAL FEMİNİST KURAM : Liberal feminizm hem bir düşünce biçimi ve yaklaşım, hem de bir kuramdır. Bu yaklaşımda kadınların konumu, onların eş it haklara sahip olamayış ları ve kamusal yaş ama katılmalarının engellenmesi ile iliş kilendirilir. Liberal feminizm, liberal siyasal düş ünceden erkek ve kadınların aynı olduğ u anlayış ını miras alır. Bu ‘aynı- lık’, erkeklerin ve kadınların rasyonel düşünme ve rasyonel eylem için (insan) ka- pasitelerinin eş it olması anlamındadır. ‘Mademki kadınlar ve erkekler aynıdır, o halde kadınlar erkeklerin yaptıkları her şeyi yapmalıdır’ ve ‘erkeklerin sahip olduğ u her şeye sahip olmalıdır’ sonucu çıkarılabilir.

Liberal feministler için erkek ve kadın cinsleri birbirleriyle savaş halinde Değ illerdir ve erkeklerin ellerinde ne varsa onlardan vazgeçmeleri gerektiğ ini düşünmezler. Böyle olunca da, toplumda devrim değ il reform yanlısıdırlar. Erkeklerle iliş kilendirilmiş hak ve fırsatların kadınlarla da iliş kilendirilmesinin, yani kadınların da bu hak ve fırsatlardan yararlandırılmasının gerektiğ ini savunurlar. Bu nedenle erkeklere verilen ama kadınlara verilmeyen haklarla ilgili yasalar ve pratiklere odaklanırlar. Sadece biçimsel eş itliğ in yeterli olmadığ ının farkına varıp kadınlara yapılan ayrımcılığ ın önüne geçecek yasaların çıkarılmasına ve kadınlara çalış ma yaş amında haklar verilmesine çalış ırlar. Onlara göre

kadınların eşit olmayan konumları, kamusal alanda (ev ve aile dışında) tam katılımlarını engelleyen yapay engellerin bir sonucudur. Bu bağlamda önemli siyasal amaçlardan bir tanesi, fırsat eşitliğidir.

Diğer feminist kuramcılardan farklı olarak liberal feministlerin 18. ve 19. Yüzyılda yaşamış öncüleri olmuştur.

‘A Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının bir Savunusu) (1792) isimli eseri yazan Mary Wollstonecraft, 18. yüzyıl liberal feminist düşüncesinin en bilinen ismidir.

Wollstonecraft’a göre hayatın önemli işleri, aklın geçerli olduğu kamusal alanda erkekler tarafından yapılırken, önemsiz hazlar kadınlar ile ilişkilendirilmiştir ve onların yaşadığı özel alana (ev) aittir. Bu nedenle, kadınların yegâne amaçları erkekleri memnun etmek için hayatın duygulara ait yanını geliştirmektir. Wollstonecraft’a göre böyle bir işbölümü kadınların itibarını zedeler, bununla da kalmayıp, kadınları akıllarını ve eleştirel yeteneklerini geliştirmekten alıkoyar .Kadınların eleştirel yetenekleri neden zayıftır? Çünkü kadınların eğitimleri zayıftır. kadınlar hem eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirebilmeleri için hem de özel alana hapsolmayıp kamusal alana girebilmek için eğitim görmelidir. Ahlaki ve ekonomik bağımsızlıklarını elde edebilmeleri için çeşitli mesleklere sahip olmalarına izin verilmelidir.

John Stuart Mill’e göre, “kadınların bağımlılık konumlarını sürdürmelerinin nedeni, geleneksel kadınlık rolünün devamından öte, erkeklerin onları orada tutma isteğidir. Kadınları kamusal alanın dışında tutmanın temeli, ‘erkek cinsinin çoğunluğunun henüz eşitleri olan bir kadın ile birlikte yaşama düşüncesine tahammül edememeleri ve bundan dolayı kadınların ev hayatındaki ikincil konumlarını sürdürme isteğidir”. Mill, insan haklarının yalnız erkekler tarafından kullanılmasını yanlış bulur; kadınların hakları, özellikle de oy hakları olmalıdır.

*1869’da yayınlanan ‘The Subjection of Women’ (Kadınların Boyun Eğmişliği) kitabında yapılması gerekenleri şöyle sıralar:

- *Kadınların önündeki engellerin kaldırılması,
- *tüm yurttaşlık konularında kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınması,
- *kadınların bütün saygın mesleklere girebilmeleri
- *öğretim kurumlarından faydalanabilmeleri
- *kocanın karısının üzerindeki otoritesinin sınırlandırılması.

Çağdaş liberal feministlerden Betty Friedan, ‘Kadınlığın Gizemi’ (1963) isimli kitabını Amerika’da yaşayan orta sınıf ev kadınlarının içinde buldukları kadınlık durumunu anlatmak için yazmıştır. Friedan’ın analizi o kadar güçlüdür ki, ABD’de ikinci dalga feminizmi başlatan çalışma olarak tanınmasına sebep olmuştur.

Liberal feministlerden Harriet Taylor 1851’de yayınlanan ‘Kadınlara Oy Hakkı Verilmesi’ isimli çalışmasında cinsiyete dayalı eşitsizliğin doğanın bir emri olmayıp, gelenek ve göreneklerin bir sonucu olduğunu ileri sürer.

LİBERAL FEMİNİZME GETİRİLEN ELEŞTİRİLER :

İlk olarak ; toplumsal cinsiyet odaklı bir feminizm yerine toplumsal cinsiyet nötr bir hümanizm temel aldığı için eleştirilmiştir.

İkinci grup eleştirilere göre, liberal feministler yasal değişikliklerle ve eğitimle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkacağına o kadar inanmışlardır ki görünmeyen, yapısal veya kültürel engellerin bu çabaların başarısına sekte vurduğunu fark etmezler. Bu eleştirileri yapanlar, yasaların kadınlara kalıcı bir eşitlik sağlamakta yetersiz kaldığını iddia ederek eşitliğe ilişkin liberal ilkelerin çok daha sıkı bir şekilde uygulanmasının gerektiğini savunurlar.

Üçüncü grup eleştiriler, liberal yaklaşımın feminist amaçlar için tümüyle uygun olmadığı noktasında toplanır. Aileyi toplumun vazgeçilmez bir ünitesi olarak gören ve kolektif veya devlet destekli çözümlere sıcak bakmayan liberal perspektif için kadınların kendilerini eve bağlayan işlerden özgürleşebilmelerinin nasıl olacağı sorusuna cevap vermek özellikle zordur.

RADİKAL FEMİNİST KURAM

Liberal feminizm liberal düşüncenin, Marksist feminizm de Marksizm'in öncüllerinden hareket ederken, radikal feminizm böyle bir ana akım kurama kendini dayandırmaz; bu özelliği ile kuramdan değil, eylemden doğmuş bir yaklaşımdır. Bu anlamda bazen feminizmin en saf biçimi olarak tanımlanır. Bu düşüncenin ilk tohumlarını 1960'ların sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde medeni hakları savunan ve savaşa karşı olup, politik etkinliklere katılan kadınlar atmışlardır.

Radikal feminizme göre, kadınların ezilmişlikleri toplumun temel bir sorunudur ve bu ezilmişliğin sorumlusu da ataerkilliktir. Ataerkillik, sosyal ve kültürel hayatın her parçasına sinmiş çok gelişmiş bir erkek egemenliğidir.

Feminist literatürde çok tartışmalı olan bu kavram, radikal feministlerce kullanıldığı şekliyle, evrensel erkek üstünlüğüne ve kadınların alta sıralanmışlığına (ikincilliğine) dayanan bir topluma gönderme yapar. Ataerkillik, içinde erkeklerin kadınlara hâkim olduğu evrensel bir sistemdir ve toplumsal her alan erkeklerin egemenliği altındadır. 'Doğal' kabul edilen bu alanlar radikal feminist düşünceye göre tümüyle sorgulanmalıdır.

Radikal feministler Sigmund Freud'un 'anatominin kader olduğu' düşüncesinden ilerleyerek, kadınların ezilmelerini onların biyolojileriyle ilişkilendirirler: Cinsellik, üreme ve annelik. «stenmeyen gebelikleri önleme tekniklerinin yaygınlaştırılmasını ve kürtaj hakkını gündeme getirmişlerdir. Yeni üreme yöntemlerinin kullanılmasıyla, kadınların cinselliklerini ve yaşamlarını kendi iradeleriyle kontrol edebileceklerini savunmuşlardır. Bu çerçevede, kadın bedenini aşağıladığı için pornografiye ve fuhuşa karşı çıkmışlar ve bu iki olgunun tecavüz olgusunu destekleyen araçlar olduğunu düşünmüşlerdir.

Radikal feministler ataerkilliğin son bulması için kadınların kendilerini ezilmiş bir sınıf veya kast olarak görmeleri gerektiğini düşünmüşlerdir.

Radikal feministlerin kadınlar arası tüm farkların ortadan kalkacağı, 'kızkardeşliğe' dayalı toplumsal bir yaşamın oluşturulması için ataerkillikle mücadele önerisi, son yirmi yılda ciddi eleştirilere konu olmuştur.

Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların ortadan kalkmasını ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını amaçlamak yerine, kadınlara ait tüm özelliklere / öznelliklere odaklanmanın gerekli olduğu savunulmaya başlanmıştır.

Kadınların öznelliklerinin 'bağımsız' politik bir güç kaynağı olduğu düşüncesi geliştirilerek 'çağdaş' kültürel feminist yaklaşımlara önemli bir açılım sağlanmıştır.

Radikal feministler küçük gruplarda örgütlenerek, bilinç yükseltme grupları oluşturmuş ve 'kişisel olan siyasaldır' düşüncesini yaygınlaştırarak, evrensel kız kardeşliği savunmuşlardır

MARKSİST FEMİNİST KURAM

Marksist kuram, insan toplumunu ve tarihini anlayabilmenin ancak üretim biçimlerindeki gelişimi anlamak ile mümkün olabileceğini iddia eder. Yani toplumların gelişiminde, düşüncelerin veya çok özel karizmatik kişilerin eylemlerinden ziyade ekonomi ve teknoloji belirleyici bir rol oynar.

Radikal feministlerin ataerkillik anlayışına karşılık, Marksist feministler kadınların ezilmişliğinin analizini üretim biçimlerinin, özellikle de kapitalizmin analizine dahil etmeye çalıştılar.

Marksist Feminizm, 'Acaba Marksist kuram 'kadın bakışı' ile geliştirilebilirse, kapitalist toplumlarda kadınların alta sıralanmışlığı ve ezilmişliği açıklanabilir mi?' sorusuna cevap arayan bir yaklaşımdır.

Marksist feministler için çağdaş toplumun tanımlayıcı özelliği kapitalizmdir ve bu sistem içinde kadınlar özgül bir ezilmişlik ile karşılaşır.

Marksist feministler, geleneksel/Ortodoks Marksist anlayışın, kadınların kamusal yaşamdan neden ve nasıl dışlandıklarını ve neden ev içinde ücretleri ödenmeyen emekçiler olduklarını açıklamakta yetersiz kaldığı görüşündedirler. Marksist kuramın temel sorunu, erkeklerin kadınları ev içinde ezme biçimlerine, onların ücretsiz ev emeklerinden elde ettikleri faydaya yeterince vurgu yapmamasıdır.

Michelle Barrett, Marksizm ile feminizm arasındaki ilişkiyi incelerken, kadınların ezilmişliği ile sınıfsal sömürü arasındaki ilişkinin nasıl inşa edildiğini göstermiştir. Kadınların sömürülmesinin ne kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıklarla, ne kapitalist sistemin gereksinimleri ile ne de kadınları eşler ve anneler olarak erkeklerden daha aşağıya sıralayan egemen ideolojiler ile açıklanamayacağını savunmuştur. Kadınların ezilmişliğinin kapitalist sistemin ayrılmaz bir parçası olduğu iddiası ile savunulan ev içi emek tezini reddeder. Bu nedenle, Marksist kuramın gözden geçirilip geliştirilerek toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, analizin merkezine yerleştirilmesini önerir .

MARKSİST FEMİNİZME GETİRİLEN ELEŞTİRİLER :

Marksist feminist yaklaşım, açıklamalarını Marksist kuramın kategorilerine indirgemesi ve kapitalizme içsel ataerkil ilişkileri hesaba katmaması nedeniyle eleştirilir. Marksist feminizmi eleştirenler ayrıca onu, ekonomik indirgemeciliğe dayalı soyut bir analiz olduğu ve bu nedenle de erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü bütün diğer durumları, siyah ve üçüncü dünya kadınlarının konumlarını ve özellikle de radikal feministlerin önemsedikleri cinsellik ilişkilerini ihmal etmiş bir analiz olduğu için eleştirilmişlerdir.

SOSYALİST FEMİNİST KURAM

Sosyalist feminizm düşüncesi feminist düşüncenin, Marksist, radikal ve psikanalitik akımlarının keşiştiği bir noktada oluştu.

Sosyalist feministler, kapitalist toplumlar için açıklayıcı olan Marksist kuramı tamamlayacak, sadece sınıf değil, ataerkil ilişkileri de açıklayacak bir kuram arayışı içindeydiler. Bu arayış sırasında bir taraftan geleneksel Marksist feministlerin, diğer taraftan radikal ve psikanalizci feministlerin sınırlılıklarını aşmak için ikili sistemler yaklaşımını geliştirdiler.

ikili sistemler yaklaşımı, toplumsal cinsiyet çözümlemesini hem kapitalist hem de ataerkil güç ve iktidar ilişkilerine bağlı olarak yaptığı için bu isimle anılır. Bu yaklaşımı benimseyen feminist düşünürler, kapitalizmin ve ataerkilliğin farklı toplumsal ilişki biçimleri olduğunu ve bir araya geldiklerinde kadınlar üzerinde çok olumsuz etkiler yarattıklarını, kadınları baskı altına aldıklarını iddia ederler.

ikili sistemler yaklaşımını karmaşık hale getiren nokta, onu benimseyen düşünürlerin kapitalizmi aynı şekilde tanımlamaları ancak ataerkillik tanımlamalarında ve çözümlemelerinde ayrılmalarıdır. Mitchell ile Heidi Hartman'ın görüşlerini karşılaştırarak bu farklılığı anlayabilmek mümkündür.

Juliet Mitchell, 1970'lerde İngiltere'de kadınların ezilmişliğini açıklamada, Marksist kuramdan yeterince destek alamayan sosyalist feministlerin arayışlarına katıldı. Mitchell, kadının konumunun üretken işgücünün bir parçası olup olmadığı ile bir ilişkisinin olmadığını iddia ederek bu çizgideki geleneksel Marksist feminist duruşu reddetti. Bunun yerine Marksist kuramdaki boşlukları dolduracak bir ataerkillik kavramlaştırması yapmaya çalıştı. Kadının konumunun ve işlevinin üretimdeki ve yeniden üretimdeki (yani çocukların toplumsallaştırılması ve cinsellik) rolü tarafından belirlendiğini ileri sürdü. Ekonomik taleplerin hala önemli olduğu, ancak bu taleplere toplumsallaşma, cinsellik ve yeniden üretim ile uyumlu politikaların eşlik etmesi gerektiği düşüncesini savundu. Mitchell'e göre kadınlar bu üç öğeden sadece cinsellikte ilerleme kaydetmişlerdi; diğer alanlarda ilerlemeler çok sınırlıydı. Mitchell Psikanaliz ve Feminizm isimli eserinde Freud ve Levi Strauss'un görüşlerinden ilerleyerek ataerkilliğin kadınların mübadelesi ve ensest tabu ile ilişkisini kurdu. Mitchell'e göre kadınların ezilmesini ortadan kaldırmak için ne tek başına kapitalizmle ne de tek başına ataerkillikle mücadele etmek yeterli olabilir. Bu nedenle Mitchell Marksist stratejilerin kapitalizmi ortadan kaldırmak için, psikanaliz ile ilgili stratejilerin de ataerkillikle mücadele etmek için kullanılmasını önerdi. Mitchell, kadınlara yönelik baskının nedenlerini insan psikolojisinin derinliklerinde olduğuna inandığından liberal feministlerin toplumda kadınlara eşit yer verilmesini sağlayacak reform önerilerinin etkili olamayacağını düşündü.

Heidi Hartman, ataerkilliği, kadınların aile içinde ve dışında neden erkeklere göre ikinci planda kaldıklarını ve neden bunu tersinin gerçekleşmediğini anlamakta Marksist analiz kategorilerinin yardımcı olamayacağını düşündü. Hartmann'a göre kapitalizmin Marksist analizi, ataerkilliğin feminist analizi ile tamamlanmalıydı. Hartmann'ın yaptığı kapitalizm analizi Marksist feministlerin yaptıklarından farklı değildi. Ona feminist düşünürler arasında önemli bir yer kazandıran, ataerkillik ile ilgili olarak yaptığı tanım ve bunun kapitalizm ile nasıl eklemlendiğine dair yaptığı analizdir. Hartmann ataerkilliği 'maddi bir temeli olan, erkekler arasında karşılıklı bağımlılık ve dayanışmayı oluşturarak onların kadınlar üzerinde egemen olmasını sağlayan sosyal ilişkiler bütünü' olarak tanımladı. Hartmann ataerkilliğin bu tür bir 'maddi temelli' analizini yaparken Mitchell'in ataerkilliği 'ideolojik' bağlamda açıklamasını da eleştirmiş oldu.

Mitchell ve Hartmann'dan daha yakın tarihlerde Sylvia Walby, kapitalist bir toplumda ataerkil ilişkilerin temel alanlarını tanımlamıştır: Ev içi işler, ücretli emek, devlet, din, kültür, erkek şiddeti ve cinsellik. : Ev içi işlerinin yapılmasındaki sosyal ilişkiler ataerkil üretim biçimini oluşturur ve bu, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin belirlenmesinde çok önemlidir. Bununla beraber ataerkillik kapitalist üretim biçimi ile eklemlendiğinde, ücretli emek alanındaki ataerkil ilişkiler sistemin devamlılığı açısından çok önem kazanır.

SOSYALİST FEMİNİZME GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Kadınların ezilmişliğinin nedenlerini anlamak için kapitalizm ile ataerkilliğin eklemleme biçimlerine bakan ikili sistem kuramcılarının bu iki sistemin kadınların üzerindeki etkilerini hem ayrı ayrı hem de birlikte analiz etmiş olmaları çok önemli bir gelişmedir. Ancak ikili sistem kuramcıları, kapitalizm ile ataerkillik ilişkisinin biçimlenmesinde rol oynayan ırk ve etnisite gibi güçleri marjinalleştirdikleri için eleştirilmişlerdir.

EKO-FEMİNİST KURAM (ÇEVRECİ FEMİNİST KURAM

Eko-feministler çoğu zaman kadınların doğaya yakın olduğunu, ancak bu yakınlığın onları güçsüz kılmak için kullanıldığını iddia etmişlerdir.

Doğa ile kadınlar arasında olumlu bir birliktelik fikrinin savunucusu Mary Dally ve Susan Griffin gibi yazarlardır.

geleneksel olarak kadınlarla ilişkilendirilen merhamet ve şiddetten yana olmamak gibi özelliklerin ataerkillik tarafın- dan değersizleştirildiğini de düşünürler . Bu anlamda örneğin ataerkil bir toplum, bir erkeğin merhametli olması veya şiddet karşıtı olması gibi özelliklerinden dolayı onun erkeksi değil, kadınsı özellikler taşıdığını düşünebilir ve böylece onu ‘daha az erkek’ olarak tanımlayabilir.

Psikolog Carol Gilligan’ın vurguladığı gibi çevrecilere göre kadınların doğası sosyal olarak inşa edilmiştir. Toplumsallaşmanın bir sonucu olarak kız çocukları ve kadınların insan ilişkilerini (ilişkiselliği) önemseyen eğilimleri gelişkindir; erkeklerin ise rasyonel, mantıksal kurallara eğilimleri vardır.

Çevrecilere göre, erkek ‘sesleri’ üzerine inşa edilmiş bir kültür tarafından yaratılan dengesizliklerin düzeltilmesi için kadınların ‘sesleri’ ve yaklaşımları gereklidir.

Eko-feministler ekolojistlerden kendilerini ayırarak ‘derin-ekoloji’ yaklaşımına daha yakın hissederler. Onlara göre ekoloji hareketi gelişmiş ülkelerdeki hava kirliliği ve doğal kaynakların tükenmesi gibi ekolojik sorunlarla uğraşır. Derin ekolo- ji ise, sadece doğanın korunması ile ilgilenmez, çevrenin sömürülmesi ve bu sömürde rol oynayan insan faktörünün de hesaba katar. Derin ekolojistlere göre ya- şadığımız çevre krizi için suçlanması gereken, ‘insan merkezli’ dünya görüşüdür.

eko-feministlere göre : bir sorumlu aranıyorsa bu, insan merkezli dünya görüşü değil, erkek merkezli dünya görüşüdür .

Emet Değirmenci: “Ekolojik ve toplumsal bir gelecek istiyorsak endüstriyel kapitalizme karşı kadın ve ekoloji penceresinden direnişte umut var diyoruz. Yerel, kültürel ve ekolojik çeşitliliği korumada, hiyerarşisiz bir toplum oluşturmada ekolojik feminizme gereksinim var”

PSİKANALİTİK FEMİNİST KURAM

Psikiyatrist Karen Horney ve diğer kadın psikiyatristler Freud’un kuramını yeniden gözden geçirdiler ve Freud’un ‘kadınlığın kökenleri’ başta olmak üzere kadınlık ve erkeklik hakkında söylediklerini tartıştılar.

1960’lı ve 1970’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde ve Avrupa’da gelişen feminizmi, liberal, radikal, Marksist ve sosyalist feminist kuramlar olarak sınışa- mak mümkün

olabiliyordu. Ancak 1980'lere gelindiğinde feministler kadın soru- nunu anlamaya çalışırken psikanaliz gibi etkili düşünce dalgalarını da feminist kuramın oluşum sürecine dâhil ettiler.

Karen Horney , Clara D. Thompson , Viola Klein, Simone de Beauvoir, Betty Friedan, Eva Figes, Shulamith Firesotone, Kate Millet ve Ti- Grace Atkinson : Freud'un düşüncelerini güçlü bir biçimde eleştirdiler. bu yazarlar 1940 ve 1950'li yıllarda yaygın bir ideoloji olarak erkek egemenliği konusunda toplumun düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir yeri olan Amerika merkezli Freud anlayışını eleştirdiler.

1950'li yıllarda Amerika merkezli Freud yaklaşımı ve psikanaliz, kadınları edilgen durumda tutmaya yarayan bir araç oldu. Buna Betty Friedan 'Kadınlığın Gizemi' kitabında 'Freud'cu Gizem' de diyor. Bu yaklaşım,kadınlara edilgen ve bağımlı olmanın normal, entelektüel heveslerin ise anormal olduğunu söyleyerek, onlara aşırı korumacı bir dünyada 'uyum' içinde yaşamalarını öğütüyordu.

Nancy Chodorow'un 'Anneliğin Yeniden Üretimi' kitabı Freud'cu kuramın belki de en önemli ve en etkileyici feminist yorumudur. Chodorow, kadınların neden annelik yapmak istediklerine dair o tarihe kadar çok yaygın ve standart- laşmış iki görüşü reddeder. Bunlardan ilki, anneliğin kadınların doğaları gereği kaderleri olduğu görüşü ve ikincisi de kadınların anne olmaya toplum tarafından şartlandıkları görüşüdür. Chodorow'un bu iki görüşü de reddetmesinin nedeni, bu görüşlerde toplumsal cinsiyet rollerinin özgürce seçilebileceğinin iddia edilmesidir.

Chodorow'a göre kadınlık bir genç kızın bilinçli olarak üstlenmek isteyeceği bir oluş biçimi değildir. Anne olma isteği de tıpkı kadın olma isteği gibi genç kızlarda kadın olmadan önce yerleştirilmiş bulunmaktadır.

Erkeğin öyle kişilik özellikleri vardır ki onu kapitalist üretim dünyasına hazırlar; kadının kişisel özellikleri ise ona yeniden üretim dünyasında bir yer açar, özellikle de onu anneliğin yeniden üretimine yöneltir.

Freud'cu feministlerin, feminist kurama önemli bir katkısı şudur : Freud, annenin, babanın özelliklerine sahip olamamasını ve bu noksanlıktan dolayı duyduğu kıskançlığı 'penis kıskançlığı' olarak tanımlıyordu. Tersine Freud'cu feministler bu iddiayı bir tarafa koyarak, kadının cinsel kimliğinin oluşmasında babanın değil de annenin etkisi üzerine odaklandılar. Freud'cu feminist yazın, kadınların (annelerin) ezilmişlik konumlarına rağmen, kızlarının öznelliklerinin oluşumunda psikolojik ve kültürel olarak yaptıkları etkiyi olumlu olarak gördü ve gösterdi.

Freud'cu feministler kadınları erkeklere ait olup kendilerinde olmayan bir şey için duydukları kıskançlık tarafından bilinçsizce şekillendirilmiş bireyler olarak görmek yerine, alternatif bir psikolojik düzene olumlu katkılar yapacak kişiler olarak gördüler.

KÜLTÜREL FEMİNİST KURAM :

radikal feminist görüşleri kültürel feministlerin görüşleri ile karşılaştırma ve kültürel feminist yaklaşımlara doğru ilerleme :

Bu iki tür feminist yaklaşımın örtüşen yanlarından biri, her ikisinde de toplumun radikal bir biçimde yeniden yapılanmasının arzu edilir olmasıdır. Öte yandan, radikal feministler,

toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kalkmasının gerekli olduğunu savunurlar; kültürel feministler ise kadınlıkla ilgili özellikleri yüceltir ve bunların değerli olduğunu iddia ederler.

Kültürel feministlere göre kadınların erkeklerden farklı özelliklere sahip olmaları kadınlara feminist siyaset yapabilme açısından olumlu bir kaynak oluşturur.

farklılıkların nedeni kültürel feministler birbirlerinden ayrılır. Farklar yaradılıştan mı gelir, yoksa çevre tarafından mı oluşturulur? Bazıları, kadın karakteri ve kültürünün erkekler tarafından sömürgeleştirilmiş olduğunu söyler; diğerleri biyolojik açıklamalar sunarlar.

Kültürel feministler kadın hareketinin ‘manevi potansiyelini’ vurguladılar. Feminist maneviyatçılar üç gruba ayrılırlar:

Birinci grup, geleneksel erkek merkezli dinleri, özellikle Yahudilik ve Hristiyanlığın eleştirisini yapanları;

ikinci grup, çeşitli tanrıçalı dinleri inceleyen kadın merkezli maneviyatçıları;

üçüncü grup da, eko-feminist maneviyatçıları içerir.

Birinci gruptan Mary Daly, 1970’lerdeki kadın hareketini, manevi bilincin uyanmasını sağlayan ‘manevi’ bir hareket olarak tanımlar. Bu hareket kadınların zihinlerini ataerkil zincirlerden kurtarabilmelerini sağlayacak yeni bir düşünce ve dil sistemi yaratmıştır

Kültürel feministler kadın hareketinin içindeki farklı grupların birleşmesi ve hareketin yekvücut olması gerektiğini savunurlar. Bu amaca ulaşmak için kadınlar arasındaki farklılıkları değil, ortak özellikleri vurgulayıp evrensellik iddiasında bulunurlar.

Kültürel feministler içinde, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadelenin erkeklerle bir arada mı yoksa onlar olmadan mı yapılacağına ilişkin olarak da farklılıklar vardır. 19.

Yüzyılda, birinci feminist dalga içinde yer alan kültürel feministler erkek ve kadınların farklılıklarının değişmez olduğunu savunuyorlardı. Çağdaş kültürel feministler ise kadınların doğayla, erkeklerin kültürle ilişkilendirilmesinden vaz geçmemekle birlikte strateji tayininde onlarla birlikte olunabileceği düşüncesindedirler.

Sömürgeleştirmenin sözlük anlamı bir ülkenin bir başka ülkeyi iktisadi ve siyasi denetimine almasıdır. Örneğin Avrupalılar Yerli Amerikalıların topraklarına el koyduklarında onları sömürgeleştirmiş oldular. Bu kavram aynı zamanda, bir başkasının hayatı üzerinde kontrol sahibi olmak ve onun emeğini kullanmak anlamına da gelir ve kültürel feministler sömürgeleştirmeyi bu anlamda kullanırlar.

TOPLUMSAL CİNSİYET TARTIŞMALARINDA SON GELİŞMELER

Postmodernizm özellikle Fransız kuramcılarının (Jean Baudrillard, Jacques Derrida, Michel Foucault ve Jean-Francois Lyotard) etkilediği bir düşünceler alanına gönderme yapmak için kullanılıyor.

Postmodernizm açıkça tanımlanmış bir kuram değildir. Bunun yerine, dil, bilgi, akıl, güç, kimlik ve direnme ile ilgili, gevşekçe bir araya gelmiş, birbiriyle bağlantılı olmayan bir düşünceler bütünüdür. Postmodernistlere göre dil, bizim maddi dünya ile kurduğumuz ilişkilere aracılık eder.

Post modern analiz, doğru-yanlış, kamusal/özel, erkek/kadın gibi sabitlenmiş, dolayısıyla anlamlarda bir kararlılık olduğunu varsayan Batı düşüncesinin ikilikli doğasını reddeder. Aynı zamanda bu analiz, nesnel bilgiyi imkânsız görür.

Postmodernizmin siyaset çalışmaları ve feminist kuram üzerinde çok güçlü etkileri olmuştur.

postmodern feministlerin düşünceleri ve post-modernizmin hangi gerekçelerle eleştirildiği :

Postmodern feministler, dünyayı anlamlandırmak için postmodern düşünceleri kendilerine modernizmden daha yakın buldular.

Postmodern feministler, postmodern düşünceleri kullanarak, cinsiyet kimliği ile ilgili tanımlanma ve sınışamaların, değişmeyen ve kaçınılmaz olarak görülen biyolojinin bir sonucu olmayıp toplumsal olarak üretildiğini savundular. Bu nedenle kendilerin- den önceki feministler tarafından yapılan cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımını reddettiler. Çünkü feministlerin yaptığı bu ayrıma göre cinsiyet doğaldı; sadece toplumsal cinsiyet toplumun yapay bir ürünü idi. Bu görüşlerin tersine postmodern feministler ‘kadın’ kategorisinin, özel anatomik düzenlemelere aşırı derecede önem vererek, toplum tarafından yaratıldığını savundular.

postmodern feministlere göre cinsiyeti de toplumsal cinsiyeti de yaratan toplumdur.

GETİRİLEN ELEŞTİRİLER :

Postmodernizm, ataerkilliğin tanımlanması ve çözümlenmesi ile uyumadığı için onunla mücadele eden feministler tarafından eleştirilmiştir.

İkinci olarak, postmodernizm sadece ataerkilliği kalıcı bir kategori olarak sorgulamakla yetinmez; ‘erkek’ ve ‘kadın’ kavramlarını da (toplumsal cinsiyet) sorgular. Böyle olunca, yani postmodernistler kadın kavramının anlamını fiziksel bir gerçektan ziyade söylemden aldığını önerdikleri için de, kadınların ezildiğini gözlemleyen feministler tarafından çok tepkiyle karşılanırlar.

Judith Butler ve Queer Kuramı

Queer, heteroseksüel anlayışın dayattığı ikili kimlik (kadın ve erkek) rejiminde (yani toplumsal cinsiyet yapısında) öteki olarak görülenleri ve bu kişilerin eşit hak- lara sahip olmak için verdikleri mücadeleyi anlatmak için kullanıldı. Bu mücadele, homofobiye (eşcinsellere duyulan öfke) karşı olan anlayışa ve LGBT'lere (eşcinsel, biseksüel ve transseksüel) ayrımcı politikalar uygulayan yönetimlere karşı verilme- ye başlandı ve mücadelenin adı da queer hareketi olarak kondu. Bu hareket, tıp- kı feminist harekette olduğu gibi kendi kuramını da doğurdu. Queer kuramı

1980'lerin sonunda yapılan akademik konferanslar sonucunda, daha çok üniversi- telerin çatısı altında bir çalışma alanı haline geldi ve kendisinden önceki eşcinsel çalışmalarına eleştirel bir yaklaşım getirdi. Gey, lezbiyen, travesti, transseksüel, bi- seksüel, interseksüel ve benzeri kişilerce, başka bir deyişle ‘hegemonik heterosek- sist normlara dahil olmayanlarca sahiplenildi.

Queer kuramı neden önemlidir? Bu kuram bize “toplumsal cinsiyet, etnisite, sınıf gibi kimliklere cinselliği ekleyerek kimlik temelli analizin sınırlarını geniş- letme olanağı sunar ve böylece cinselliğin de bir iktidar kaynağı olarak analiz edilmesini mümkün kılar”

Queer kuramının, heteroseksüelliği normlaştıran bir sistem tarafından ötekileştirilenler (örneğin lezbiyen ve geyler) için bu sistem ile mücadelede kullanılabileceğine dikkat çekerler. Queer kuramcılarında Eva Ko-sofstky Sedgwick'in yazdığı 'Dolabın Epistemolojisi' önemli bir çalışmadır. Sedgwick çalışmasında şöyle der: "Modern batı kültürünün herhangi bir veçhesini, modern homoseksüel/heteroseksüel tanımının eleştirel bir çözümlemesini kapsamadan anlama girişimlerinin tümü sadece eksik değil, özünde hasarlı kalmaya mahkûmdur"

postyapısalcı yaklaşımı ile Butler, sabit kimliklere karşı akışkan kimlikler önerir ve yeniden denetimlenecek kimlikler için 'performative'(edimsel) kavramına başvurur.

Judith Butler'ın 1990 tarihli bu kitabı Türkçeye 2008 yılında çevrildi. Kitabının ikinci baskısının yapıldığı 2010 yılında Türkiye'ye gelen Butler, 'Queer Yoldaşlığı ve Savaş karşıtı Siyaset' başlıklı bir konuşma yaptı.

Butler için querr kavramının önemli olmasının birinci nedeni, toplumsal cinsiyetleri ve cinsellikleri ne olursa olsun, homofobi ile kavgası olan herkesi bu amaç için bir araya getirmesi ve kimikleştirmeyen bir ittifakı betimlemesidir. Querr teriminin ikinci önemi de şuradadır. "Queer bir kimlik değildir. Bir anlamda kimliğin imkânsızlığıdır. Her türlü kimliğin yoldan çıkarılıp saptırılması, ezber bozacak şekilde 'tuhaştırılmasıdır'. Bu yolla kimliğin -her türlü normatif kimliğin- kurucu olduğu kadar baskıcı ve dışlayıcı gücünü de etkisiz hale getirmektir"

Butler "queer ile olan ilişkisini -homofobi, göç karşıtı politikalar, kadın düşmanlığı arasında ayırım yapmadan-farklılığa karşı birlik politikalarını olumlu olarak açıklar"

queer hem bir kuram hem bir aktivizmdir.

Türkiye'de queer kuramı ile feminist kuram arasında ortaklıklar veya farklılıklar üzerine yapılan tartışmalar oldukça yenidir. Örneğin Savran, Türkiye'de cinselliğin queer bağlamında sorgulanmasını olumlu bulur ve bunun heteroseksüelliğin de sorunsallaştırılmasını sağladığını söyler. Querr kuramı bu özelliği ile feminist kurama katkı sunar. İki kuram arasında nasıl bir ilişki kurulabileceğini sorgulayan Bora da "feminist düşünce ile eşcinsel hareketi birleştirici noktanın toplumsal ilişkiler ve iktidar ilişkisi ile bağlantılı olduğunu belirtir"

bell hooks' un Yale Üniversitesi'nin Hukuk ve Feminizm Dergisi'nde yayınlanan 'Özgürleştirici bir pratik olarak Kuram' isimli makalesinde kuram hakkında yazdıkları: "Kurama geldim, çünkü yaralıydım. İçimdeki acı öyle yoğun ki, yaşamaya devam edemezdim. Kurama geldim; çaresiz, anlama-ya çalışarak -içimde ve etrafımda ne olduğunu kavrayabilmek için. Böylece kuramda iyileşmem için bir yer buldum".

Rosemarie Tong (1989)da feminist düşüncenin özgürlükçü etkisinden söz eder. Feminist düşüncüyü bir kaleydoskop (çiçek dürbünü) benzetir. Tong, onun her çevrilişinde başka desenleri inşa edebilmesine duyduğu hayranlığı anlatır ve her defasında bir yenisi ile karşılaştığı bu desenlerin kısa ömürlülüğü ile kuramların ömrü arasında bir ilişki kurar.

ÜNİTE 2

GİRİŞ : FEMİNİST BİLİMİN KARŞI ÇIKIŞLARI VE AÇILIMLARI Feminist Kuramın Modernite Serüveni : Toplumsal İnşadan Dönüştürücü Özneliğe...

feminist sorgulamanın ilk eşiği, cinsiyetin (kadının), dolayısıyla tüm bedensel özelliklerin, bir kadınlar kategorisi olarak kültürel ve sosyal içerikli olduğu düşüncesidir.

Kadın ve erkek kavramlarının, geleneksel kuramların toplumsal çözümlemenin analiz birimi olarak kabul ettiği birey kavramına indirgenmemesi gerekir. Bu düşünce, feminist kuramın çıkış noktalarından biri olarak kabul edilebilir.

feminist kuram, bireyi temel alan tüm mevcut kuramlardan farklılaşır.

feminist kuram, geleneksel pozitivist bilim anlayışını reddetmediğinden, ileri sürdüğü feminist düşünce ve yaklaşımlar pozitivist bilim anlayışı ile uyum sağlayamamıştır. Bu uyumsuzluk, bilimsel uğraşın temel öğeleri olan, yöntembilim, epistemoloji, onto- loji ve kuramsal tartışmalarda hem ayrı ayrı hem de bir bilim felsefesi yaklaşımı olarak kendini göstermiştir.

Feminizmin sorguladığı ve karşı çıktığı düşüncelerden öne çıkanların bazılarını şu şekilde belirtebiliriz:

(1) Geleneksel bilim, toplumsal konuları geniş bir alanda çözümlemesine rağmen, kadın konusunu ya hiç sorgulamamış ya da başka kavramsal ilişkilere bağımlı olarak incelemiştir. Feministler, kadınların toplumsallığının çözümlenmesinde, birey olmanın ötesinde, erkeklerden 'analitik' olarak farklı bir çözümleme ile ele alınmaları gerektiğini savunmuşlardır. Bu nedenle, kadınların, birey kategorisine indirgenemeyeceklerini vurgulayarak, toplumsal özelliklerinin mevcut bilimsel yaklaşımlardan farklı bir kuramla ele alınmasını savunmuşlardır.

(2) Bilim, toplumsal bir uğraş olarak, toplumsal güce ve iktidara içsel olmasına rağmen, bilimin tarafsızlık ve nesnellik iddiası, onun iktidar ilişkilerin dışında düşünülmemesine neden olmuştur. feminizm, sadece analitik bir çözümleme değil, güce, iktidara, ideolojiye ve siyasete içsel olan toplumsal bir hareket olarak kavramlaştırılmaya başlanmıştır.

(3) Erkek bilim insanlarının her konuda değil, ancak kadın konusunda tarafsızlıklarını korumadıkları güçlü bir şekilde belirtilmiştir.

(4) Bilim insanlarının erkek oldukları için yanlı davranma ihtimali söz konusu ise, buna paralel olarak, özellikle kadın konusunda araştırılan erkeklerin verecekleri bilgilerin, bilinçli bir biçimde çarpıtılma ihtimali de söz konusu olacaktır. Bu nedenle, feminist araştırmalarda, araştırılanların kadın olması gerektiği düşüncesi güçlenmiştir.

(5) Erkek bilim insanının yanlı olabilme ihtimali, ilk etapta bilen kategorisinin kapsamlı bir sorgusunu gündeme getirmemiştir.

(6) Araştırmanın da kadın olmasının daha uygun olacağı kabullenilmiştir.

(7) Araştırılan ile araştırılanın kadın olması, araştırma sürecinde aralarında kurulan ilişkinin, karşılıklı bir 'etkileşim' ortamının sağlanabilmesi için gerekli görülmüştür. (8) Bu etkileşim, başlangıçta, araştırılanın rahat ve özgür bir ortamda, daha geçerli ve güvenilir bilgiler vereceği düşüncesi ile öne sürülmüştür.

(9) Araştırmacı ile araştırılan arasındaki sıradüzen olmayan etkileşim ortamının, araştırmanın

araştırma sürecine, kendi öznellikleri ile daha fazla katılmasının bilgi üretim sürecini daha yetkin kılacağı düşünülmüştür.

Feminist kuram, ilk etapta, kadın kategorisinin indirgendiği birey kategorisini sorunsallaştırmış; ikinci aşamada, toplumsal çözümlemede cinsiyetin sosyal ve kültürel bir kategori olarak ele alınmasının gerekli olduğunu göstermiştir. Feminist düşünce, yöntemleri çeşitlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet kavramını güçlü bir çözümleme aracı haline getirmesine rağmen, içine girdiği ‘ataletten’ uzunca bir müddet kurtulamamıştır. Feminist kuramda çok önemli sonuçlar doğuran, toplumsal cinsiyet kavramının eleştirilmesi ile bu durgunluk zayışamış ve feminist tartışmalar tekrar canlanmıştır. Bu canlanma daha sonra, feminist epistemoloji tartışmaları ile güçlenmiş ve feminist düşüncenin ‘bağımsız’, farklı ve kapsamlı bir bilimsel kuram olma yolu güçlü bir şekilde açılmıştır.

*KADIN BİREY ÖTESİ BİR ANALİZ BİRİMİDİR.

*TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMININ ELEŞTİRİSİ FEMİNİST DÜŞÜNCEDE BİR DÖNÜM NOKTASIDIR :

Somut olarak

- (1) toplumsal cinsiyetin sosyal bir inşa olduğu;
- (2) bunun kadınların yaşam deneyimi temelinde inşa edildiği;
- (3) kadınların yaşam deneyimlerinin farklılıklarının onların öznelliklerine bağlı olduğu;
- (4) kadınların öznelliklerinin, konumsal, bağlamsal, durumsal ve hatta geçici ve rastlantısal olduğu;
- (5) öznelliklerin dönüşlü/yansımali ve söylemsel olarak inşa edildiği
- (6) bu inşanın politik bir pozisyon ve duruşa karşılık geldiği şeklindeki çoğunluğu epistemolojik içeriğe sahip önermelerin, feminist bilimin modernite yaklaşımı içerisinde gelebileceği ‘son durak’ olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Öznellik vurgusu, hem kadınlar arasındaki farklılıkların zenginliğinin gizlenmemesine, hem de bu farklılıkların, genel- lenerek bütünleşik bir kadın kategorisinin (toplumsal cinsiyet) yaratabileceği yanlılığı önlemeye yönelik olarak gündeme getirilmiştir. Bu nedenlerle, kadınların öznelliklerinin sorgulanması, feminist eleştirinin merkezine yerleştirilmiştir. Bu sayede, feminist düşüncenin, yöntemin çeşitliliğine ve ‘yalın toplumsal cinsiyet’ kavramına sıkışan ve durağanlaşan sorgu alanı tekrar canlılığına kavuşmuştur.

Öznelliklerin özgül, konumsal, durumsal, yansımali, söylemsel ve benzeri özelliklerini içeren bir ‘duruş’ ve pozisyonun mümkün olduğu düşüncesinin çok yönlü sonuçları olmuştur. Bu temelde gerçekleştirilecek toplumsal cinsiyet siyasetinin, bilginin ve bilim pratiğinin tüm aktörleri ve onlara içsel yapıları ve aralarındaki ilişkileri içine alacak bir kapsamda sorgulanmasına neden olmuştur. Oluşan bu durum, feminist kuramı, içinden çıktığı pozitivist anlayışı, içerden yapılabilecek eleştirisini en üst düzeye taşımıştır. Bu pozisyon alışın, pozitivist yaklaşımın temel öngörülerini kategorik olarak inkâr etmemesine rağmen, pozitivist bir duruşun temel önermelerini asgari bir düzeye indiren bir çizgiye karşılık geldiği söylenebilir

Pozitivist düşüncenin rasyonalite anlayışı inançların, sezgilerin, duyguların, deneyimlerin ve benzeri öznelliklerin akla, mantığa ve idrak etmeye dayalı olarak, toplumsal olanın bilinçli, amaçlı, şematik, düzenli, tutarlı bir şekilde anlaşılabilirliğini ve öngörülebilirliğini temel alır.

Postmodernite Açılımı : Dile Dayalı Söylem ve Toplumsalın Yapı-Sökümü
Postmodern düşünce, toplumsal yapıyı değil, dilin yapısını temel alan ve toplumsallığın genellemelerde elde edilen büyük anlatılar haline getirilmesini reddeden ve oluşturulmuş genel anlatıların söylemsel inşalarını yapı-söküme uğratılmasını öngören bir yaklaşıma sahiptir.

Postmodernite düşüncesi, modernite anlayışının geleneksel pozitivist temellerini inkâr eden bir yaklaşımı benimser.

Postmodernite yaklaşımı, feminizmin modernite içerisinden, onun en son durağı olan DURUŞ KURAMI kapsamında geliştirdiği sorgu ve eleştirilerden tamamen bağımsız değildir.

Modernitenin bilim anlayışına güçlü bir şekilde karşı çıkan, hatta onu reddeden postmodernite yaklaşımı, geleneksel bilim anlayışından köklü bir kopuşu simgeler.

postmodernite yaklaşımının en belirgin yönetsel farklılığı, yapı-söküme dayalı bir yaklaşımı benimsemiş olmasıdır. Postmodernite yaklaşımlarının feminist kurama 'alternatif' bir açılım çizgisi sağladığı söylenebilir.

post- modernite yaklaşımlarının feminist siyaseti birçok alanda sınırladığı ve zayıflattığı eleştirisi feministlerin birçoğu tarafından paylaşılmaktadır.

BİLİM VE BİLGİ SORUNSALI Pozitivist Bilimin Temel Önergeleri

Sosyal bilimlerde, bilim ile bilgi arasındaki ilişkinin sorgulanması, bu gelişim çizgisinde önemli tartışma alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Bir toplumsal kurum ve ilişki olarak, bilginin üretim (bilimsel araştırma) biçiminin, ortamının ve sürecinin, araştıranların (bilenler olarak) ve bilginin elde edildiği kişilerin (araştırılanların), nelere ve hangi durum, konum ve koşullara bağlı olarak gerçekleştiği çok yönlü ve derinlemesine sorgulanmıştır. Geleneksel pozitivist bilim pratiklerinin temel aşamaları olarak kabul edilen konuların seçimi, uygulanacak yöntemlerin ve oluşturulacak kuramsal çerçevenin belirlenmesi, yapılacak ölçümlerin neler olduğu, bilgi toplama yöntemlerinin ve yapılacak analiz tekniklerinin saptanması ve sonuçların nelere bağlı olarak ve nasıl yorumlanacağı, bu kapsamda eleştirilmiş ve geliştirilmiştir.

Hem modernite kuramlarında hem de özellikle postmodernite yaklaşımlarında, tündengelelim yöntemleri feministler tarafından güçlü bir şekilde eleştirilmiştir. Keller bunu 'nesnellik yanılması' olarak betimleyerek, gözlemin açıklamadan, bilenin bilinenden, kuramın pratikten, kültürün doğadan ayrılması gerektiğini savunmuştur.

Aydınlanma düşüncesine dayalı olan modernite yaklaşımında, toplumsal gerçekliğin çözümlenmesi bilimsel bilgiye dayalıdır. Bilimsel bilgi, nesnelliği ve tarafsızlığı temel alarak, akla ve kanıtlara dayalı olarak öze inebilen ve soyutlanarak genellenen bilgidir. Bu temelde, bilimsel kurallara bağlı olarak üretildiğinden ve bilim ortamının kurumsal yapısında denetlendiğinden, bilimsel bilgi geçerli, güvenilir ve evrensel olarak kabul edilir.

Pozitivist yöntembilim, mantıksal ve rasyonel temelde, gözlem yoluyla nesnel gerçekliğin sorgulanabileceğini varsayar.

Modernitenin bilim anlayışı, kuramların geliştirilmesi için hipotezlerin inşası, kavramların işlevsel hale getirilmesi ve toplanan kanıtlarla sınanmasını öngörür.

Geleneksel epistemoloji, bilginin, kişilerin deneyimlerinin ötesinde gerçekleşen bir olgu olduğunu kabullenir.

Pozitivist anlayış, araştırılan kişilerin, araştırmacıların bilgi, beceri ve etik anlayışlarına sahip olmadıkları için bilimsel sürece edilgen bir şekilde katılmalarını meşru görür.

Kullanılan yöntemlerin nicelleştirilme arzusuna bağlı olarak, pozitivist yaklaşım deney ve gözlemlere dayalı verilerin nesnel ve tarafsızlık temelinde, rasyonel bir içerikte kategorileştirilerek analiz edileceğini kabullenir. Tarama yöntemleriyle elde edilen verilerin istatistik teknikler kullanılarak, sorgulanan değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin açığa çıkarılacağını varsayar.

gerçek olanın keşfedilmesi için gerekli olan araçlar : yöntembilim, epistemoloji ve kuram

Pozitivist Yöntembilimin Feminist Eleştirisi

feminist yaklaşımlarla, modernite anlayışının kendi içinden de pozitivist yöntembilim yaygın, detaylı bir biçimde eleştirilmiştir.

Gilligan , erkek araştırmacılar tarafından kullanılan nesnelleştirilmiş değer yargılarının, kadınların deneyimlerini yansıtmadığını göstermiştir.

Stanley ve Wise ,kadınların kendi öznel deneyimlerinin, alternatif (postmodern ve/veya postyapısalcı) bir şekilde yorumlanmadan da, geçerliğe sahip bir yöntembilim aracılığı ile sorgulanmasının mümkün olduğu düşüncesini benimsemişlerdir.

birçok feminist araştırmacı “Oakley, Mies, Klein, Harding,Reinharz” tam bir nesnellüğün mümkün olamayacağı düşüncesinden ilerleyerek, araştırmaya öznelliklerin dâhil edilerek, yanlılığın önlenip nesnellüğün sağlanabileceğini savunmuşlardır. Bu nedenle, yöntembilim ve epistemoloji tartışmalarının, toplumsal değişimi hedefleyen feminist siyaset için katkısının önemli olduğu kabul edilmiştir.

pozitivist nicel yöntemlerin, feminist değerlerle birçok yönden uyum sağlamadığı düşüncesinden ötürü yaygın bir şekilde nitel yöntemlerin kullanılması önerilmiştir.

feministler yerel, özgül, konumlu ve benzeri yöntem ve analizlere yönelmişlerdir.

Bilgilerin elde edilmesinde yaygın olarak kullanılan tarama tekniklerinin, öznel deneyimlerin analizine olanak vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Betimsel ve yüzeysel sorular ile bilgi toplamanın feminist yaklaşımla uyumlu olmadığı belirtilmiştir

Pozitivist araştırma pratiklerinin, kadını ve onun gündelik yaşam deneyimlerini nasıl görünmez kıldığı ve/veya evcilleştirdiği gösterilmiştir.

kadınların öznelliklerinin açığa çıkartılmasında, nesnel erkekliğin ve kamusal kurumsallığının değil, nitel tekniklerle kadın odağında özgüllüklerin ve öznelliklerin sorgulanmasını savunmuşlardır.

FEMİNİST YÖNTEMBİLİM :

Feminist Yöntem Bilimin Güçlü Etkisi :

Liberal düşünce temelli geleneksel pozitivist yöntembilim rasyonalizm, nesnellik ve ampirizm üzerine inşa edilmiştir. Feminist yöntembilim, pozitivist araştırma yöntemlerinde süregelen egemen ön kabulleri eleştirerek, konuların seçiminde kadınların görünmezliğine, araştırmaya katılım konusunda ve bilgi birikiminin oluşturulmasında kadınların rolüne odaklanmıştır.

Araştırma projelerinin oluşturulma ve uygulanmasında kullanılan erkek egemen varsayımları ve sadece erkek örneklemelere dayalı araştırma bulgularının aşırı genellenmesini

eleştirmişlerdir. Kadınların, düşünce, inanç, değer ve deneyimlerinin zengin ve kapsayıcı bir şekilde elde edilmesi için nitel tekniklerin kullanılmasının gerekli olduğu, neredeyse tüm feministler tarafından kabul edilmiştir.

Pozitivist araştırma tekniklerini çok yönlü eleştirmelerine rağmen, feministler, gerektiğinde 'kontrollü' bir biçimde, klasik nicel teknikleri değiştirerek ve/veya yenilerini geliştirerek kullanabilmektedirler. Dikkat edilmesi gereken nokta, bu durumlarda bile, katı pozitivist ölçümlerin kadınların aleyhine kullanıma ihtimalinin bulunmasıdır.

Feminist Yöntembiliminin Gelişim Serüveni :

1970lerde feminist düşünürler, toplumsal cinsiyeti, sosyal değerlerden arınmış olgusal bir nesnellik olarak görmekten ziyade, onun sosyal olarak inşa edildiğini kabullenmişlerdir. Araştırmada bilenlerin, yalnız düşünürler olmadığını, araştırdıkları toplulukların bir parçası olduklarını vurgulamışlardır.

Feminist yöntembilim, kadınların ve araştırmanın bir parçası olan diğer marjinal grupların deneyimlerini anlamaya yönelik olarak gelişmiştir.

Kadınların yaşam deneyimleri incelenirken, ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve cinsellik konularının kesişimsel olduğu düşüncesine yoğunlaşmışlardır.

1980'ler sonrası dönemde erkekler ve kadınlar arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların neler olduğunu belirleme çabasının ötesine geçilerek, bunların varlığı ve oluşumu (inşası) eleştirilmeye başlanmıştır. Bu aktör-yapı ilişkisine yönelik feminist kuramın geliştirdiği düşünceler, toplumsal cinsiyet konusunun eleştirilerek sorgulanmasına yol açmıştır.

feminist yöntembilim pozitivistin başat ikiliklerini (öznel/nesnel, rasyonel/duygusal, erkek/kadın, bilim/yaşam, erkeklik/kadınlık) sorgulayarak, erkek bileni geleneksel bilgi üretim sürecinin (nesnel, rasyonel, cinsi- yetçi, ırkçı ve sınıf temelli) merkezi konumundan uzaklaştırmıştır.

Feminist yöntembilim, yöntemlerin çeşitliliğine indirgenmemelidir.

Araştırmanın yansımalı/dönüşlü olma özelliği, araştırma sürecine katılanların değil, dışarıda kalanların da yaşam deneyimlerinin karşılıklı etkileşim içerisinde ve güç ilişkilerine bağlı olarak şekillendiği düşüncesine dayanır.

Feminist yöntembilim politik içeriklidir; sadece analiz ve anlama amacı ile sınırlı olmayan, kadınların yaşamlarının değiştirilmesine katkı yapan bir niteliğe sahiptir.

De Vault , kadınların gündelik yaşam öykülerinin, biçimlendirilmiş anlatılarının süregelen kurumsal egemenlik ilişkilerinin bilgisinde nasıl gizlediğini ve bunun feminist aktivizmde nasıl yansıdığını göstermiştir.

Feminist düşünürlerin temel kaygılarından biri de bilgi üretiminin toplumsal değişim amaç/hedeflerine yönelik olmasıdır.

Toplumsal eylem konusu, kullanılan yön- temlerin tipini ve seçilen konuları etkiler. Buna yönelik olarak feministler, katılımcı eylem araştırmasını seçerek , araştıran ile araştırılan arasındaki güç dengesizliklerinin azaltılmasını sağlamaya çalışmışlardır. Araştırma sürecini demokratik ve şeffaf kılabilmek için birçok aktivist araştırmacı, araştırmanın tasarım,

uygulama, analiz ve raporlama aşamalarında, araştırmaya katılanların bilgi üretim sürecinde daha fazla söz sahibi olmalarını sağlamıştır.

Yansımali araştırmanın genel olarak postmodernite yaklaşımında ve özel olarak da Üçüncü Dünya ve postkolonyal kuramların eleştirisinde daha çok kullanıldığını izlemek mümkündür. Bu çalışmalarda, geleneksel söylemde bilen statüsündeki araştırmacıların, araştırmaya egemen olan güç ilişkileri temelinde, araştırma öznelerinin temsil edilmelerini ve yazılı metinlerde yansıtılmalarını nasıl şekillendirdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

feminist yöntembilim sorunsalı,

- (i) bilgi üretimindeki kurumsal ve entelektüel pratikleri,
- (ii) bilginin doğasının ve içeriğinin ne olduğuna ilişkin varsayımları,
- (iii) benlik ve bilginin kuramsallaştırılmasını,
- (iv) bir kurum olarak bilimin ve gündelik yaşamın nasıl inşa edildiğini ve benzeri kuramsal ve felsefi konularla ilişkilidir.

FEMİNİST EPİSTEMOLOJİDEKİ GELİŞMELER :

Feminist epistemoloji tartışmaları, modernitenin bilim anlayışına yönelttiği kapsamlı eleştiriler, postmodernite açılımlarına neden olan düşüncelerle örtüşme ve paralellikler içerir

epistemolojik tartışmalar, bilim (bilgi/epistemoloji), yöntem (yöntembilim), politika (iktidar ve güç) ilişkilerinin ikilikli ele alınışına eleştirel yaklaşmış- tır.

bilginin yerel ve durumsal/koşullu/olasılıklı/geçici bir toplumsal inşa olduğu düşüncesi feminist epistemolojinin temel sorgu alanı olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

kadınların sosyal gerçekliği, 'feminist duruş yaklaşımı' ile açıklanmaya çalışılmıştır. Belirli bir duruş, süregelen inanç, düşünce ve tutumlarda kendiliğinden yansımayaçağından, feminist politik bir çabanın bu yak- laşıma içsel olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle, yalıtılmış kişilerin yaptıkları rasyo- nel tercihlerin soyut kavramlarla değil, kadınların gündelik yaşamlarındaki somut gerçekliklerle ele alınması gerektiği savunulmuştur.

Geleneksel Epistemolojinin Temel Unsurları :

En genel düzeyde, feminist yöntembilim, egemen bilgi üretme biçimlerinde, kadınların ve diğer marjinalleştirilmiş grupların, yaşam ve deneyimlerinin görünmez ve vazgeçilebilir kılınmasına karşı çıkmıştır.

feminist epistemoloji, kadınların yaşam deneyimleri- nin koşullarını, sosyal-yapısal sonuçları ile bilen ve bilinenler olarak, neden kamu- sal bilgi kapsamında yok sayıldıklarını (bilginin otoritesine sahip olsalar da) sorgular. Bu çaba, gücün sıradüzen yapısının sürdüğü ortamda, sosyal ve söylemsel yapıların anlaşılmasını gerekli kıldığından, epistemoloji, feminist kuram için elzemdir.

kadınların deneyimlerinin farklılığına odaklanan araştırma pratiklerine yönelmişlerdir.

akıl/usu erkek olmakla, beden/duyguyu kadın olmakla özdeşleştiren Batı felsefesi, duyguları irrasyonellikle özdeşleştirip önemsizleştirmiştir. Ancak, feminist epistemologlar, soyut toplumsallıkların (gerçekliklerin) somutlaştırılmasını tartışmışlardır. Farklı içeriklerde

gerçekleştirilen bu ‘somut kılma’ sürecini, ilişkisiz sapmalar olarak marjinalleştirerek, yaşam deneyimlerini tekli açıklamalara indirgeyip asimile eden geleneksel epistemolojiler, feministler tarafından çok yönlü eleştirilmiştir.

Geleneksel Epistemolojinin Feminist Eleştirisi

Feministlerin bir kısmı, epistemoloji tartışmalarını, bilginin ve bilenin durumuna, bir kısmı da veri/kanıtın özelliklerine bağlı olarak tartışmalarını, feminist duruş kuramı ve feminist ampirizm yaklaşımı olarak ayrıştırmışlardır.

Duruş kuramcıları, kadınların deneyimlerinin tarihsel ve maddi durumlarını sorunsallaştırırken, feminist ampiristler, merkeziyetçilikten arınmış veri/kanıta odaklanmışlardır.

Feminist epistemoloji, ‘kimin bilgisi’ sorgusunu öne çıkararak, bilginin bağ- lamsal ve konumsal olduğunu, aktörleri (eyleyicileri) araştırmanın tamamına içsel kılarak, bilgi üretiminin odağı haline gelmesini sağlamıştır. Bu çaba doğrultusunda feminist epistemologlar, soykütük ve yorumlayıcı teknikleri geliştirmişlerdir.

Feminist epistemoloji tartışmaları postyapısalcı düşüncelere önemli bir açılım sağladı.

Feminist epistemoloji sorgusu, erkeklerin kadınlık bilgisine sahip olmadıkları düşüncesini tartışma konusu haline getirmiştir.

Feministlerin epistemoloji alanındaki açılımlarının bir diğer anlatımı, toplumsal cinsiyet kavramlaştırmasının eleştirilerek ‘ikincil’ kılınmasıdır.

*söylemsel inşa yaklaşımı, kendi içerisinde, radikal görecelilik ve duruş kuramı olarak farklılaşır.

Duruş kuramcıları, bilginin bilenlerin çıkarlarına içsel olması nedeniyle, yaşam deneyimlerinin ve özgül öznelliklerin, bilenlere ayrıcalıklar sağlayacağı düşüncesi- ne sahiptirler. Bu yaklaşım, dünyayı insanların eylemlerine bağlı, sosyal olarak inşa edilen yapısal bir gerçeklik olarak görür.

feminist epistemoloji tartışmalarına ciddi katkıları olmuş epistemologlar :

Harding’in feminist duruş kuramı,
Haraway’in konumsal bilgi yaklaşımı
Longino ve Nelson’un feminist ampirizmi

FEMİNİST DURUŞ KURAMI :

feminist bilginin ve feminist bilgi üretiminin toplumsal güce dayalı olduğu ve feminist bilginin de kadın deneyime dayandığı düşüncesini savunur.

yaklaşımın daha kapsamlı ve detaylı anlatımına göre:

- (1) bilgi ve bilgi üretimi modernite anlayışının hangi özelliklerine sahip olursa olsun, bilginin kendisi ve üretim süreci toplumsal güç ilişkilerini içerir;
- (2) bilgi ile güç ilişkili ise ve kadına ait bilgi de kadınlık deneyimlerine bağlı ise, feminist bilgi ile toplumsal güç arasındaki ilişki temel bir sorgu alanıdır;
- (3) bilgi üretiminde kilit rol oynayan bilen özne, sadece kişisel, sabit ve belirgin olan ırk,

sınıf, toplumsal cinsiyet ve benzeri kimliğine değil, toplumsal inşa sürecinin güç ilişkilerine bağlıdır;

(4) bilgi kısmi, özgül, özel, durumsal ve benzeri özelliklere sahip olarak, kendisi de öznelliklere sahip 'bilenler' tarafından üretilir;

(5) kadınların deneyimleri çeşitlidir ve birbirlerinden farklıdır;

(6) kadınların öznelliklerinin sosyal inşasına temel olan güç ilişkileri genel, tümleşmiş, teklî ilişkiler değildir

(7) kadınlık bilgisi kısmidir ve durumsaldır; kadınlar ayrıcalıklı bir duruşa sahiptirler; bu durum genel olabilir ancak evrensel değildir.

Bu yaklaşım, bir yandan bilgi üretiminin toplumsal koşullarına, diğer taraftan 'güçlü bir nesnellığe' dayanan yansımali bir epistemolojiye dayandırılmıştır.

duruş kuramı, kadınların ezilmişliklerini, ikincilliklerini, alta sıralanmalarını, baskı altında kalmalarını, sömürmelerini ve benzeri kadınlık durumlarını 'doğal' kabul eden ataerkil düzenin varsayımlarını reddeder. Bu karşı çıkışı benimseyen duruş kuramı, bilinç yükseltme ve sosyal-po- litik mücadele ile elde edilen ve toplumsal değişimi öngören bir içeriğe sahiptir.

Haraway ; sürekli değişen ittifakların oluşturduğu bir koalisyonun, bilgi üretiminin oluşumunu etkileyen bir zemin sağladığını savunmuştur.

FEMİNİST AMPİRİZM

epistemolojik açılımları, Longino ve Nelson ampirist bir temelde yeniden yorumlamışlardır.

Longino'nun sosyal ampirizminde, bilen kişiler değil, bilenler topluluğu olduğu vurgulanarak, değer yüklü farklılıkların bilgi üretimini nasıl etkilediği gösterilmeye çalışılmıştır.

Harding de siyasetle donanmış sorgunun, güçlü nesnellik anlayışı ile daha geçerli ve uygun bir ampirizm olacağını vurgulamıştır.

Anderson'a göre, tüm araştırma tasarımları yanlıdır; çünkü bir araştırma, sorgulanan ilişkilerin bütün boyutlarını içeremez.

Clough da, öznellikler konusundaki şüphecilik ve yanılmanın olası olduğu konusunda benzer düşünceler ileri sürmüştür.

Feminist ampiristlerin düşüncelerinin geleneksel ampirizmin varsayımlarını kabullenen değil ama çağrıştıran benzerlikler içermektedir.

FEMİNİST DURUŞ KURAMLARININ ELEŞTİRİSİ

öznellikler/değerler ile bilgi ve bilimsel pratik arasındaki ilişkilerin sorgulanmasında, bilginin konumlanma ve kısmilik vurgusu muğlaklığını korumaktadır. Buna ek olarak, öznelliklerin, bir 'anlam dokusu' olarak ele alınabileceği düşüncesinin de net bir yaklaşım olmadığı söylenebilir.

Kavramsal düzeyde, duruş kuramcılarının gerçekçilik ile inşacılık arasındaki geriliminin, göreceli bir yaklaşımla çözümlenme çabaları, feminist epistemoloji açılımlarına önemli

katkılar sağlamıştır. Ancak, çeşitli öznelliklerin hangisinin, nasıl etkili olduğu konusu hala ciddi bir yöntembilimsel ve epistemolojik sorun olarak önemini korumaktadır. Özellikle, düşünürlerin ‘bulmak istediklerini’ sorgulamaları ve eleştirilere kendi değerlerini kullanarak karşılık vermeleri, araştırmanın yönlendirilmesine neden olabilir.

Harding , duruş kuramının sosyal kurama ve politik mücadeleye yaptığı vurgu nedeniyle, epistemoloji tartışmalarını canlandırdığını ve yansıma yaklaşımını geliştirdiğini savunmuştur.

Duruş kuramı modernite içinden yapılan feminist eleştirinin ‘son durağıdır’.

POSTMODERNİTE SÖYLEMİNİN KARŞI ÇIKIŞLARI

- (1) Bilgi rasyonellik ve gerçek arasındaki ilişkiye bağlı olarak kurulabilir, ancak bu düşünce sistemlerinden sadece bir tanesi olduğundan ve başka sistemler de olası olduğundan bilgi görecelidir.
- (2) ikiliklerin yapı-söküme uğratılması ile gerçekliğin nasıl toplumsal olarak oluştuğu ortaya konularak, ikilikler arasındaki güç ilişkileri çözümlenebilir.
- (3) Bilen öznenin bağımsız olarak ve merkezi bir konumda gerçekliğe ulaşabileceği düşüncesi geçerli değildir. Bilenin bilgisine karşı çıkmaktansa, bilgi sahibi olanın kim olduğu, kim için konuştuğu; ne konuştuğu ve kimlerin ve nelerin dışında kaldığı sorunsallaştırılmalıdır.
- (4) Toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf benzeri kimliklerin katı, belirgin, tarih- dışı özcülüğüne karşı çıkılmalı ve onların hem parçalı hem de çoklu olduğu savunulmalıdır.
- (5) Postmodernite, evrenselliğe ve merkeziyetçiliğe karşı çıkar.
- (6) Beden ve cinsellik doğal ve maddi bir içeriğe sahip olabilir, ancak toplumsal cinsiyet çoklu ve çeşitli bir farklılığa sahiptir.
- (7) Toplumsal iktidara sadece erkeklerin sahip olduğu (kadınların er-kekler tarafından ezildiği) anlayışı ve iktidar ilişkilerinin kadınların kurtuluş ve güçlenme projelerine indirgenmesi önemli bir sınırlılıktır.

POSTMODERNİTE SÖYLEMİNE FEMİNİSTLERİN KARŞI ÇIKIŞLARI

- 1) Post modern düşüncenin, kadın öznelğine yoğunlaşarak, bilen özneyi ya- pı-söküme uğratıp, göreceliğe yönelmeleri, feminist hareketi önleme çabaları ile örtüşmektedir. Bilen özneye dayalı ve insancıl epistemolojilerin modasının geçmiş olduğu iddiaları, bilginin gücünün sınırlandırılmasına ve toplumsal cinsiyetin varlığı ile gücün maddi temellerinin inkâr edilmesine neden olmuştur.
- (2) Postmodern kuramcılarının, feminizmi politikanın dışına çıkardıkları söylenebilir. Postmodernite düşüncesinin apolitik olmadığı, çoğulculuk ve göreceliğin feminist siyaseti bölerek, mevcut güç ilişkilerini yıkmak bir yana, ona önemli bir zemin hazırladığı söylenebilir.

Postmodernite yaklaşımı, ezilmişlik duygusunu dildeki yansımaları indirgeyerek sınırlar. Ezilmişlik sadece anlamda değil aynı zamanda gerçek bedensel deneyimlerde yaşanan bir gerçekliktir. Postmodern düşüncenin somutlamayı dil aracılığı ile incelemesi, toplumsal yaşantının birçok özelliğini dışarıda bırakması, bu yaklaşımın önemli bir sınırlılığı olarak düşünülmelidir.

FEMİNİZMİN FELSEFEYE AÇILIMI

feminizm, felsefeye dışsal denmese de felsefenin dışında ve onun ‘ötekisi’ olma konumunu uzunca bir müddet korumuştur. Bunun temel nedenlerinden biri, Batı felsefesinin nesnellik ve

tarafsızlık anlayışına dayalı olması ve fe- minizmin toplumsal bir hareket olarak siyasi içerikli olmasıdır.

Feminist felsefe 1970’lerde eşitlik, özgürlük ve toplumsal cinsiyet odaklı feminist düşünceler ile ortaya çıkmıştır.

Hem modernite anlayışının hem de felsefenin temel unsurlarından biri olan akılçılığın nasıl erkeklik ile ilişkili olduğu konusu, feminist felsefenin en başat sorgu alanlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.

feminist felsefe, sadece etik ve politik felsefe alanında değil, epistemoloji, metafizik ve bilim felsefesi konuları da sorgulamalara yönelmiştir. Felsefenin temel unsurlarından biri olan akıl yürütmenin dışında olduğu düşünülen, bireylerin yaşam deneyimlerinin öznelliklerinin (değerlerinin), cinsiyetçi çarpıtma ve saptırmalarla düşünceyi nasıl şekillendirdiği feminist çalışmalarda gösterilmiştir.

SONUÇ :

Feminizmin, feminist kuramın ve feminist biliminin gelişim çizgisinde, kadın ve toplumsal cinsiyet temelinde gerçekleştirilen kavramsallaştırmaların, özellikle fe- minist yöntembilim ve feminist epistemoloji açımları ile eleştirilmesi, feminizm açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

Feminist yöntembiliminde izlenen yönetsel boşluk ve çelişkiler, geliştirilen feminist epistemoloji tartışmaları ile büyük ölçüde giderilmiştir. Feminist epistemoloji alanındaki gelişmeler, feminist yöntembilim ile feminist epistemoloji arasındaki tutarlılığı sağlamış ve feminist kuramın çağdaş genel bir sosyal kuram haline gelmesini yol açmıştır.

ÜNİTE 3

KADIN VE SİYASET

Kadınların kendi koşullarında değişiklik yaratabilecek siyasi eylemlere katılamamaları, kendi koşullarında yapabilecekleri iyileştirmelerin önündeki en önemli engellerden biridir.

KAMUSAL ALAN, ÖZEL ALAN AYRIMI

Kamusal alan yasaların yapıldığı, politik ilkelerin tartışılarak kararlaştırıldığı, vatan- daşların bu sürece katılarak siyasete dahil olduğu bir alan olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan özel alan, yani aile ve hane içi alanı hayatın günlük ihtiyaçlarının karşılandığı bir alandır. Ailenin başı erkek, kamusal alanda siyasete katılırken kadınlar özel alanda, hane içinde, günlük yaşamsal ihtiyaçların giderilmesi (çocuk bakımı, yemek, temizlik vs) ile uğraşırlar. Özel alandaki kadınlar, kamusal alana katılamazlar. Kadınlar, doğuştan sahip oldukları iddia edilen bazı özellikleri sebebiyle siyasete uygun değildir. : Bu bakış açısının değiştirilmesi ve kadınların siyasette etkin olarak yer alması fikri tarihsel süreçler, olaylar ve düşünce akımlarının yanı sıra kadın hareketiyle birlikte düşünülmelidir.

TARİHSEL SÜREÇLER VE KADIN HAREKETİNİN ETKİSİ :

Birinci Dalga Feminizm

Kadınların erkeklerle eşit olduğu fikri ilk defa Fransız devrimi sırasında telaffuz edilmiştir. Akıl, ilerleme, bireyselleşme ve eğitimin önemi gibi değerler kadın haklarının bu dönemde

kendini temellendireceği felsefi altyapıyı oluşturdu. Kadın haklarına dair ilk teorik çalışmalar da bu dönemde geldi.

Olympe de Gouges ‘in “Kadın ve Kadın Vatandaş Hakları Bildirgesi (Declaration of the Rights of Women)” adlı kitabı ve Mary Wollstonecraft’ın “Kadın Haklarının bir Savunusu (A Vindication of the Rights of the Women)” adlı kitabı ilk feminist teori eserlerinden sayılabilir. Wollstonecraft’ın temel vurgusu, Fransız devriminin temel ilkelerinin (eşitlik, özgürlük, dayanışma) kadınları da içeren bir tanımını yapmasıydı. Böyle bir tanımın yapılmasında vatandaşlık kavramı kilit bir rol oynamıştır.

Vatandaşlık kavramı, kadınlara, kanunlar önünde erkeklerle eşit olma hakkını tanımaktadır.

Fırsat eşitliği anlayışıyla kadınların 18. ve 19. yüzyıllardaki toplumsal konumu birlikte düşünüldüğünde, bu dönem feminizminin temel mücadele alanı ve gündemi, yasal ve kurumsal düzenlemeler olarak ortaya çıktı. 18. ve 19. yy’da kadınlar günümüzde sahip oldukları birçok haktan yoksundularlar.

Bu dönem feminist hareketin en büyük başarısı, kadınların seçme ve seçilme haklarının dünya çapında tüm ülkelerde bir dalga halinde tanınmasıyla gerçekleşti. Oy hakkını kadınlara ilk tanıyan ülkeler, bazı istisnalarla birlikte, sivil hakların daha gelişmiş olduğu ülkeler oldu. Bu tür ülkelerde, kadınlar, 1920’lerin sonlarına kadar oy verme ve seçilme hakkını elde etmişlerdi. Mesela Yeni Zelanda’da 1893’de, Avustralya’da 1902’de, Norveç’te 1913’te kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

Türkiye’de ise kadınlar,

(1930) belediye seçimlerinde oy kullanmaya başlamış.

(1934) seçme ve seçilme hakkını kazanmışlardır.

Seçme ve seçilme hakkı gibi mülkiyet, aile hukuku gibi birçok alandaki yasal düzenlemeler de bu dönemin ürünleridir. Yasal düzenlemeler, kadınların kamusal alanda karşı karşıya kaldığı eşitsizliklerin giderilmesinde rol oynadı.

bu dönemki feminist harekete getirilen eleştirilere göre, birinci dalga feminizm kadınları kamusal alana çıkartırken özel alanda- ki eşitsizlikleri mücadele dışı bıraktı. Aileye, çocuk bakımına, cinsler arası ilişkile- re ait birçok konu ve bu alandaki eşitsizlikler göz ardı edildi. Yasal alandaki kadın erkek eşitliğini gözeten birçok düzenlemeler toplumsal hayatta gerçek kadın erkek eşitliğini topyekün yaratamadı.

İKİNCİ DALGA FEMİNİZM

İkinci dalga feminizm 1960’larda ortaya çıktı. 1960’lar, dünyanın birçok bölgesinde, savaş karşıtı, nükleer enerji karşıtı, ırkçılık karşıtı birçok toplumsal hareketin hız kazandığı bir dönem olmuştur.

Yasal alandaki eşitliğin, kadınların toplumsal alandaki sorunlarına ve erkek egemen yerleşik toplumsal pratiklere çözüm sunamadığını fark eden 2. dalga feminizm, hem mücadele alanını, hem mücadele konularını, hem de mücadele şeklini köklü bir şekilde değiştirdi. İkinci dalga feminizm, gündemini, özel alan ve özel alandaki eşitsizlikler bağlamında biçimlendirdi. Bu akıma göre, özel alan siyasetten ve güç ilişkilerinden bağımsız bir alan değildi yani özel (kişisel) de siyasiydi. Bu akıma göre, hane içi roller içerdikleri güç ilişkileriyle birlikte, cinsler arası eşitsizliği besliyordu. Kadınlık rolleri, sosyalizasyon süreçleriyle birlikte nesilden nesile aktarılıyordu.

1969’da New York’ta toplanan kadın kongresiyle 1970’de Oxford’da düzenlenen kadın kongrelerinin taleplerine bakıldığında, eskiden siyaset ve feminist mücadele dışı görünen

kürtaj hakkı, doğum kontrolü araçlarına bedava erişim ve çocuk bakımı gibi konuların temel konular haline geldiğini görebiliriz.

Bu dönem feminist hareketi en çok etkileyen iki eser, Fransız filozof Simone de Beauvoir'ın ve Amerikalı Betty Friedan'ın sırasıyla “İkinci Cins (Le Deuxieme Sexe)” ve “Kadınlığın Gizemi (The Feminine Mystique)”dir. Bu iki kitap da kadın olmanın erkek egemen bir toplumda ne anlama geldiğini ve kadınlık hallerini sorgulamaktadırlar.

Greenham Kadın Barış Kampı, İngiltere’de nükleer silahları protesto etmek için kadınlar tarafından kuruldu.

1981’de İngiltere’de Greenham Common üssünde nükleer başlıklı füzelerin konuşlandırılması kararı üzerine 36 kadın, üssün çevresinde bir barış kampı oluşturdular. Üssün çevresindeki telleri kesmek, kendilerini tel örgülere zincirlemek, tanklara engel olmak için yolları kazmak gibi eylemler geliştirdiler. Barışçı söylemleriyle kısa sürede geniş bir kamuoyu oluşturdular. 1982’de bu kamptaki kadınların sayısı 30 bini buldu. Füzelerin yerleştirilmesine engel olamamışlarsa da 10 yıl üssün çevresinde yaşayan kadınlar 1991’de füzelerin Amerika’ya gönderilmesiyle amaçlarına ulaştılar. 2000 yılında da eylem alanını tamamen terk ettiler. Nükleer bir üssün çevresinde 24 saat yaşayan kadınların varlığı, şiddet karşıtlığı, tarafsızlığı ve çevreci vurgusu barış hareketlerine yeni bir gündem, metod ve tavır perspektifi getirdi.

KADINLARIN SİYASETE KATILIM EĞİLİMLERİ :

Siyasi katılım, literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Salisbury’e (1975) göre siyasi katılım, öncelikle sistemi vatandaşlara, sisteme katılma ve böylece onu onaylama fırsatı vererek meşrulaştırır. Öte yandan vatandaşlara, siyasi güç elde etme ya da bu güce ortak olma imkânı verir. Son olarak da siyasi katılım, siyasi uzlaşmazlıkların çözümünde başlıca yöntemdir. Vatandaşlar siyasete katılarak hem süreci daha iyi öğrenirler, hem de ortak oyunun tanımlanmasında söz sahibi olurlar.

Başlıca katılım türleri :

- oy vermek,
- siyasi partilere üye olmak,
- milletvekili adaylığı olmak,
- dilekçe vermek,
- protesto eylemlerine katılmak
- sivil toplum örgütlerine üye olmaktır.

Kadınlar ve siyaset arasındaki ilişkiyi inceleyen 1960’larda yapılan araştırmalara göre kadınlar siyasete daha az katılmakta, siyasetle daha az ilgilenmekte ve siyaset hakkında daha az bilgi sahibi olmaktadır. Ancak günümüzde yapılan yeni araştırmalara göreyse kadınlarla erkekler arasında siyasete katılım açısından belirtilen farklar gittikçe azalmaktadır.

SİYASİ KATILIM SÜRELERİ VE KADIN KATILIMI

Vatandaşların en çok kullandığı katılım yöntemi oy vermektir

1960 ve 1970lerdeki birçok çalışmaya göre:

- seçimlerde kadınların erkeklerden daha az sıklıkta oy kullandığını
- kadınların seçime daha az katıldıkları
- kadınların kocaları ya da babalarının seçimleri doğrultusunda oy kullandıkları
- kadınların siyasi eğilimleri erkekler tarafından belirlendiği
- kadın oylarının daha muhafazakâr eğilimler taşıdığı

-kadınların oylarını var olan siyasi durumun korunması yönünde kullandıkları gözlemlenmiştir.

Günümüzde, özellikle gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar: kadın ve erkek arasında oy verme davranışı açısından farkların ortadan kalkmakta olduğunu belirtmişlerdir.

Kadınlar da erkekler kadar sıklıkla oy verme haklarını kullanmaktadırlar. kadınların muhafazakâr partilere oy verdiği yargısı da günümüzdeki çalışmalarda eleştirilmektedir.

Hangi partilere oy verildiği konusunda bir cinsiyet farklılaşmasından çok, bir kuşak (nesil) farklılaşmasından söz etmek daha doğru olur.

Yaşlı kadınlar; yaşlı erkeklerden, orta yaşlı kadın ve erkeklerden daha muhafazakâr eğilimler taşımaktadırlar. Ancak, özellikle 1980'lerden sonra yeni sol partilerin en önemli oy tabanını genç kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklere nazaran daha çok genç kadın bu partilere oy vermektedir. Dolayısıyla günümüzde oy verme konusunda kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir farktan bahsedemeyiz.

yapılan birçok çalışmada, kadınların geleneksel olmayan katılım türlerinde daha fazla yer aldıkları belirlenmiştir. Kadınlar özellikle son yıllarda savaş karşıtı şiddet karşıtı hareketlerde, nükleer karşıtı çevreci hareketlerde ve refah programları yanlısı oluşumlarda aktif olarak yer almaktadırlar. Öte yandan kadınların, daha çok yardım kuruluşları, kadın dernekleri, mahalle dernekleri gibi organizasyonlarda etkin oldukları gözlenmektedir. Bu oluşumlar, kamusal alanda kadına deneyim kazandırsa da siyaseti doğrudan etkilemeyi hedefleyen kuruluşlar değildir.

kadın katılımında esas problem, kadınların siyasi partiler, parlamento gibi formel kanallar yoluyla siyasete katılımında ortaya çıkmaktadır. Siyasi partilere erkekler kadar fazla üye olmamakta, parlamentoda erkekler kadar yer alamamaktadırlar.

Ad hoc (geleneksel olmayan- geçici) katılım türleri kurumsallaşmamış, geçici süreli, seçimler gibi formel siyasi süreçler içinde yer almayan siyasi katılım türleridir. Örnek olarak protesto hareketleri gösterilebilir.

KADININ PARLAMENTODAKİ TEMSİLİ

Kadınlar tüm ülkelerde nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadırlar.

Dünya üzerindeki ortalama kadın temsili ya da parlamentolarda ortalama kadın sayısı %16 civarındadır.

190'dan fazla ülkede hükümetlerin başında bulunan kadın sayısı yedidir.

Türkiye'de 1934 yılından günümüze kadar parlamentoya giren 9134 milletvekili arasından sadece 236'sı kadındır.

Cumhuriyet tarihi boyunca meclisin sadece %2.6'sı kadın olmuştur.

1935 yılından günümüze kadar sadece 14 kadın milletvekili, farklı hükümetlerde bakanlık görevi yapmıştır.

Türkiye'de 2007 seçimleri sonucunda mecliste kadın temsil oranı %9,1 olarak gerçekleşmiştir.

Bu temsil oranıyla Türkiye, Dünyada 112 ülke arasında 107. sıradadır.

Formel temsil anlayışına göre ; fikirler ve çıkarlar temsil edilebilir ancak toplumsal cinsiyet ve diğer kimlikler temsil edilemezler.

Tanımlayıcı temsil anlayışına göre ; toplumdaki her grubun, kendilerine özgü kimlikleri ve bu kimliklerinden doğan sorunları vardır. Dolayısıyla bu gruplar, bu grup üyeleri tarafından temsil edilmelidirler. Örneğin; bu temsil anlayışına göre kadınlar ayrı bir siyasi gruba oluşturmaktadırlar. Erkeklerden farklı çıkarları, ayrı siyasi pozisyonları, farklı siyasi tutumları vardır. Kadınların, kadınlar tarafından parlamentoda temsili önemlidir. Çünkü bu tutum, davranış ve pozisyonların oluşumu, ancak kadın olma deneyimiyle mümkündür.

Nitelikli temsil anlayışında ; kadınların sadece parlamentoda bulunması değil, aynı zamanda kadınların çıkarları yönünde davranması da gereklidir. Nitelikli temsil taraftarları, kadınların parlamentoda var olmasının önemli bir başlangıç olduğunu, ancak bunun yanı sıra parlamentodaki kadınları destekleyici ve kadın sorunları yönünde etkin olmaya teşvik edici önlemler alınması gerektiğini savunurlar.

Tanımlayıcı temsille nitelikli temsil arasındaki köprüyü ‘kritik çoğunluk’ (critical mass) kavramı oluşturmaktadır.

Kritik çoğunluk: Bu kavram nükleer fizikten alınmış bir kavramdır. Fizikte kritik çoğunluk, kimyasal bir reaksiyonu başlatmak için gereken miktar anlamına gelmektedir. Siyaset bilimindeyse siyasi kültür ve siyasi gündemde değişiklik yaratılabilmesi için parlamentoda gereken kadın çoğunluğuna kritik çoğunluk adı verilmektedir. Yapılan çalışmalarda, kadınların gündemde kadından yana bir değişiklik yaratabilmeleri için en az %30 civarında bir temsil oranına sahip olmaları gerektiği ortaya konulmuştur.

Kadının Siyasete Katılımındaki Engeller

Kültürel İdeolojik Sebepler

Toplumların kadınlara karşı tutum ve davranışları, kadınların sosyalleştikleri ortamın onlar hakkındaki yargıları, kadınların siyasete daha aktif olarak katılımını etkilemektedir. Çoğu toplumda kültürel değerler ve gelenekler, kadınları değil, erkekleri politik aktör olarak onaylar.

Siyasi sosyalleşme (Political Socialization) siyasi katılımı ilgili yeteneklerin ve eğilimlerin içselleştiği bir süreç olarak adlandırılır. Politik davranış bu süreçler vasıtasıyla birey tarafından benimsenir .

kadınların siyasete daha az katılmaları zaman, maddi kaynak, eğitim gibi, siyasetin gerektirdiği olanaklara erkeklere oranla daha az sahip olmalarıyla da ilgilidir.

Sosyoekonomik Faktörler: Kadınların Güncel Durumları ve Sınırlılıkları
siyaset için gerekli belli başlı kaynaklar :

para,
zaman,
iletişim becerileri,
eğitim ve
çalışma hayatı deneyimi
olarak karşımıza çıkmaktadır.

1) Hane içi sorumluluklar ve özellikle çocuk bakımı, uzun bir dönem, anneyi çocuğa bağımlı kılmaktadır. Ayrıca birçok ülkede erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar eğitim olanaklarına daha az sahiptirler.

2) Siyaset için gerekli diğer bir faktöre, yani zamana, kadınlar erkeklere kıyasla daha az sahip olabilmektedirler. Kadınlar zamanlarını büyük oranda hane içi sorumluluklara ayırmaktadırlar. Çalışan kadının bu anlamda omuzlarındaki yük daha fazladır.

3) Liderlik becerileri, toplum önünde konuşma yapmak gibi becerilere kadınlar daha geç sahip olabilmektedirler. Ev içi sorumluluklar sebebiyle kadınların siyasete girişi oldukça geç yaşlarda, ancak çocuklarını yetiştirdikten sonra gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, siyaset için gerekli olan kaynaklardan birisi olan deneyime de sahip olamamaktadırlar.

sonuç : Gelişmiş ülkelerde artan kadın eğitimi, profesyonel çalışma hayatı deneyimi, günlük ev sorumluluklarına yardım etmeyi amaçlayan sosyal devlet uygulamaları, kadınların siyasete katılımını artırmaktadır.

Siyasi Kurumlardan Kaynaklanan Nedenler

1) Bu faktörlerden ilki egemen siyasi kültürdür. Siyasi hayat kaybeden kazanan, yarışma, rekabet gibi erkek kuralları ve değerleriyle tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri yapılar içinde devam etmektedir.

2) Parlatentonun yapısı, parti yarışının özellikleri, seçim sistemi ve politik rejimin yapısı da kadınların siyasete girişlerinde önemli rol oynamaktadır. Üniter devletlerde parlatentoya girebilmek için genellikle tek bir kanal (ulusal meclis) mevcuttur. Federal devletlerdeyse yerel parlatentolar ve yerel siyaset, siyasete giriş ve yükselmeye önemli yollar haline gelmektedir. Böyle ülkelerde özellikle yerel siyasetle daha ilgili olan kadınlar için, siyaset kariyeri olanakları artmaktadır.

Kadınların parlatenter temsilde yer almalarını etkileyen en önemli faktör seçim sistemleridir. Kadın temsili açısından en avantajlı seçim sistemi çok üyeli seçim bölgeleriyle liste usulü orantılı temsil sistemidir. Orantılı temsil sisteminde partiler bir seçim bölgesinden daha fazla aday seçtirebilirler (çok üyeli seçim bölgeleri) ve böylece parlatentoda fazla sandalye sayısına sahip olabilirler. Orantılı (Nispi) seçim sistemlerinde partilerin birden fazla adayının seçilmesi mümkün olduğundan, partiler kadın aday göstermede daha rahat davranabilmektedirler.

Nispi (orantılı) sistemler Bu sistem, partilere parlatentoda güçleri oranında temsil olanağı tanımaktadır. Çoğunluk sistemlerinden farklı olarak, seçim bölgelerinde birçok partiden birden fazla aday seçilebilmektedir. Liste usulü uygulamasında listedeki sıralama çok önemlidir, çünkü adaylar, partilerinin aldıkları oy oranına göre, o listelerdeki yerlerine göre seçilirler. Seçmenler listede değişiklik yapmak, adayların sıralarını değiştirme olanağına sahipse o zaman, orada "tercihli liste" yöntemi uygulanmaktadır. Seçim çevrelerinin genişliğinin artması ile birlikte siyasi partilerin parlatentoda temsil imkânı da artmaktadır.

3) Demokratik sistemler iyi tanımlanmış, açık kurallarıyla kadınların, oyunun kurallarını daha iyi öğrenip, ona uygun stratejiler geliştirmelerini sağlayabilir. Demokratik olmayan sistemlerse, gücün nasıl ele geçirileceğine dair lider iradesine göre sürekli değişen kurallarıyla aynı şeffağı kadınlara sunamazlar.

Kadının siyasete katılımı demokratik ülkelerde demokratik olmayan ülkelere göre, sosyoekonomik gelişmeye bağlı olarak daha yüksektir. Ancak, kadının parlatenter temsili açısından bu fark gözlemlenmemektedir. Mesela Çin ve Küba gibi demokratik olmayan

ülkelerde, kadının parlamenter katılımı, birçok demokratik ülkeden fazladır. Bu ülkelerde kadının parlamentoda temsili pozitif eylem stratejileriyle desteklenmektedir. Ancak bu tür meclisler semboliktir ve bu- radaki kadın temsili de sembolik bir varlık göstermektedir.

Kadının parlamenter temsili, bu normların en önemlilerinden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla yeni demokratikleşen bu ülkeler, toplumsal cinsiyet kotaları yoluyla parlamentodaki kadın sayısını arttırmaya çalışmaktadırlar.

4) Siyasete katılım süreçlerinde en etkin kurumlardan birisi siyasi partilerdir. Siyasi partiler, seçme ve aday gösterme süreçleriyle siyasete kimlerin katılacağına dair karar vermektedirler. parti ideolojisi, kadın katılımını kolaylaştırmada, eskisi kadar önemli görülmemektedir. Öte yandan siyasi partilerin organizasyon yapısı aday gösterme prosedürleri, kadın katılımı üzerinde önemli rol oynamaktadır.

Kadının Siyasi Katılımını Artırmaya Yönelik Stratejiler

1. Söylemsel stratejiler: Bu stratejiler söylemde kadın katılımını destekleyici bir tavır almayı gerektirmektedir. Böyle bir söylem, hem kadın katılımını destekleyici savları söylemde somutlaştırmayı, hem de bununla ilgili uluslararası antlaşmaları onaylamayı gerektirmektedir.

2. Olumlu eylem stratejileri (Positive Action): Bu stratejiler kadın katılımının önündeki önyargıları yok etmek kadar kadınları katılıma teşvik etmek için de planlanan eylemlerdir. Kadın adaylara maddi destek, kadınlara yönelik eğitim düzenlemek, destek birimleri kurmak böyle eylemlerden sayılabilir.

3. Pozitif ayrımcılık stratejileri: Bu stratejiler, diğerleri arasında, kadının parlamentoda yer alması açısından en radikal sonuçları doğuran stratejiler bütünüdür. Toplumsal cinsiyet kotaları, liberal temsil ve eşitlik ilkesini ciddi şekilde eleştiriye tabii tutmakta, bunları yeniden düzenleme iddiası taşımaktadır.

fırsatların eşitliği yerine, sonuçların eşitliğini gözeten stratejiler uygulamak, kadın temsili açısından daha verimli sonuçlar verecektir. Bu yaklaşıma göre, siyasi kurumlarda cinsiyet dengesinin kendisi hedeflenmeli ve bu yönde kadın lehine düzenlemeler yapılmalıdır.

Toplumsal cinsiyet kotaları, yaygın adıyla kadın kotaları, bir kuruluşun üyelerinin belli bir sayısının (yüzdesinin) kadınlar tarafından oluşturulması zorunluluğunu ortaya koyan bir kavramdır. Bu kuruluşlar; parlamentolar, hükümetler ve komiteler olabilmektedir. Kotalar, kadın siyasetçi adaylarına değil, aday yapma sorumluluğu taşıyan siyasi partilere, kadın temsilinde eşitliği gözetme yükümlülüğü getirir. Günümüzde bir “kota ateşi” tüm dünyayı sarmaktadır. Cinsiyet kotalarının uygulanmasını, gündemlerinin ilk maddesine yerleştiren kadın hareketi, kadın kotası uygulamanın temsildeki adaletsizlikleri gidereceğine inanan siyasi elitler ve uluslararası kuruluşların bu konuda gittikçe artan hassasiyeti devletleri, kotaların uygulanmasına sevk etmektedir.

Literatürde kotaların uygulanmasına dair yapılan tartışmalar aleyhte ve lehte savlar içermektedir.

Kota uygulamalarının olumsuz yönleri, şu savlarla ileri sürülmektedir:

- Siyasi temsil, sosyal kimlikler, kategoriler açısından değil, fikirler açısından olmalıdır. Cinsiyet kotaları diğer grupların da temsil edilme iddiasını destekleyecektir.

- Sadece cinsiyetlerinden dolayı seçilen adaylar, siyasette liyakat ilkesine ay- kırıcı bir örnek oluşturmaktadır.
- Cinsiyet kotalarının uygulanması parti içi çatışmalara yol açabilir.
- Kotalar “herkes için eşitlik” ilkesine aykırı bir durum teşkil etmektedir. Öte yandan cinsiyet kotalarını savunan görüşler şöyle sıralanabilir:
  - Kadın kotaları ayrımcılık teşkil etmez, adaletsiz temsilin sonuçlarını düzelt- meye çalışır.
  - Kotalar liyakat ilkesine aykırı bir durum oluşturmaz; çünkü kadınlar da siya- sette erkekler kadar yetenekli ve birikimlidirler. Fakat kadın yetenekleri böyle bir siyasal sistemde değersizleştirilmektedir.
  - Kadınlar vatandaş olarak eşit temsil hakkına sahiptirler.
  - Erkekler kadınların çıkarlarını temsil edemezler.
  - Seçmenler böylece kadın adayların da dahil olduğu daha geniş bir seçim olanağıyla karşılaşır. Kotalar seçmenlerin, kadın adayları da değerlendir- mesini olanaklı kılar. Kotalar değişik ülkelerde değişik biçimlerde uygulanmaktadır. Kotalar uygulandıkları yerlere göre farklı kategorilerde değerlendirilir:
    - Anayasal kotalar: Bu kota türü, uygulamada en az görülen kota türüdür. Sadece onüç ülkede uygulanmaktadır. Kadınlar için parlamentoda belli sa- yıda sandalyenin ayrılması gerekliliği anayasalarında ifade edilmektedir. Parlamentoda nihai bir kadın sayısı öngörülür. Bu ya bir seçim döneminde bazı bölgelerin kadın bölgesi olarak belirlenmesiyle ya da partinin aldığı oy oranıyla paralel bir şekilde, belli sayıda kadının, o sandalyelere atanması yü- kümlülüğünün partilere verilmesiyle gerçekleştirilir. Örnek olarak Ugan- da’da mecliste en az 56 koltuk kadınlar için ayrılmışken Ruanda da koltuk- ların en az %30’u kadınlar için ayrılmıştır.
    - Siyasi parti kotaları: Partilere belli sayıda kadını aday gösterme yükümlü- lüğünü veren, partilerin tüzüklerinde düzenlenen kotalardır. Anayasal ya da yasal bir yükümlülük olmadığında partiler, kendi inisiyatifleriyle tüzüklerin- de kotaları düzenleyebilirler. Genelde aday gösterilme süreçlerinde kadın aday sayılarında bir düzenleme içerirler.
    - Seçim yasaları kotaları: Parti kotalarının aksine anayasal kotalar gibi partilerin tümünün uygulamakla yükümlü oldukları kota düzenlemelerini içe- rir. Parlamentodaki kadınların nihai sayısından ziyade seçim süreçlerinde, aday gösterilme aşamalarında belli bir kadın aday sayısını hedefleyen kotalardır.

Liste usulü orantılı (nispi) temsil uygulanan sistemlerde partilerin, kadın adayları listenin neresine koyacakları önem kazanmaktadır.

Orantılı temsil sistemlerinde genellikle parti listelerindeki tüm adaylar seçilemez. 100 kişilik bir listeye seçime giren bir partinin %20’lik oyu o listedeki ilk 20 kişinin milletvekili olarak seçileceği anlamına gelmektedir.

Seçilmesi zor olan yerlerde aday gösterilen kadınlar, kota gerekliliği yerine gelmiş olsa da parlamento temsilini kazanamamaktadırlar. Bu yüzden fermuar gibi yöntemlerle kadın adayların seçilme şansları arttırılmaya çalışılmaktadır.

Fermuar sisteminde adaylar bir erkek bir kadın şeklinde listede sıralanmaktadır. Ya da belli sayıda kadının ilk sıralarda olacağı şeklinde kotalar düzenlenir.

Çoğunlukçu seçim sistemlerinde kota uygulanırken kazanılması mümkün olan seçim bölgeleri gruplanıp, buralarda eşit sayıda kadın ve erkek aday gösterilmesi hedeflenmektedir.

Değişik ülkelerde değişik kota uygulamaları görülmektedir. En yaygın olarak kullanılırsa parti kotalarıdır. 106 ülkeden 14 ülke anayasal kota, 31 ülke seçim yasalarında kota ve 61 ülke de parti kotası kullanmaktadır. Partiler tarafından gönüllü olarak uygulanan kotalar genellikle daha önce de kadın temsiline belli bir aşamayı sağlamış iskandinav ülkeleri gibi ülkelere uygulanmaktadır. Ancak, kadın hareketinin ve temsiline halihazırda oldukça zayıf olduğu

ülkelerde gönüllülük esasına dayanan kotalar yerine, seçim yasalarında ya da anayasal düzeyde düzenlenen kota uygulamaları ortaya çıkmış birçok ülkede de uygulanmaya başlanmıştır. Bu kotalar, demokratikleşme reformlarının bir parçası olarak uygulanmaya başlanmıştır. Ruanda başta olmak üzere, birçok ülke, kota uygulaması sayesinde kadın temsili oranlarında üst sıralara yükselmiştir. Özellikle yeni modernleşen, iç istikrarını sağlamaya çalışan ülkelerde, kota uygulaması hızlı sonuçlar vermektedir.

ÜNİTE 4

Eğitim, hem birey hem toplum açısından yeteneklerin ve ilerlemenin gerçekleştirilmesinde, yaşam kalitesinin geliştirilmesinde dirimsel öneme sahiptir. Çünkü; insanın kendi gücünü ve kendini güçsüzleştiren mekanizmaları farkedebilmesi ve bunları dönüştürebilmesi için, ortam yaratma gizliliğini de içinde barındırır. Kadınların sadece okuryazar olması bile, kendilerini ifade etmelerini sağlayacak yeni bir dil kazanmak; olanaklardan ve risklerden haberdar olmak ve toplumdaki karar alma süreçlerine katılmak için güçlenmelerinin en önemli anahtarı olarak görülmektedir.

Kadınların eğitimiyle şiddet görme olasılığı arasında ters yönlü, evlilik yaşının ertelenmesi ve işgücüne katılım arasında güçlü ve olumlu bir ilişki vardır.

eğitim terimini, öğrenim ve öğretim süreçlerinin okul öncesi, ilk, orta ve yüksek okullar gibi formal, kurumsal organizasyonlarda örgütlenmesi anlamında kullanıyoruz. Birleşmiş Milletler tarafından ülkelerin insani gelişmişlik düzeyini kadın erkek farklarına göre değerlendiren Toplumsal Cinsiyet ilişkili Gelişme Endeksi 'nin yaşam beklentisi ve fertbaşına gayrisafi yurtiçi hasıla ile birlikte üç temel göstergesinden biri eğitimdir. Türkiye, 2010'da bu endekse göre 138 ülke arasında 77. sırada yer aldı.

Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe daha az çocuk ölümüyle karşılaşmakta, daha sağlıklı, daha iyi beslenmiş ve eğitilmiş çocuklar yetiştirme olasılığı da artmaktadır. Kadınların eğitimi, uluslararası insani gelişmeyi ölçmeye yarayan temel göstergelerden biridir.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili engellerin kaldırılması uluslararası öncelikler arasında yer almaktadır.

2015 yılına kadar okula kayıt, okulu tamamlama ve öğrenimde başarı yönleri de dahil olmak üzere eğitimde tam bir cinsiyet eşitliğinin sağlanması,

2000 yılında Birleşmiş Milletler Bin Yıl Zirvesinde dünya liderleri tarafından kabul edilen Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinden biridir .

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi taraf devletlerin, eğitim alanında kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını güvenceye bağlamak üzere, gerekli tüm önlemleri almasını gerekli kılar.

Kadınların eğitimi, Pekin Eylem Platformu'nun, kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi için hükümetlerin, uluslararası toplulukların ve sivil toplumun öncelikle harekete geçmesini gerekli gördüğü 12 kritik alandan biridir.

Eğitime erişim, tüm insanların toplumsal sınıf, etnisite, cinsiyet, engellilik vb özelliklerine bakılmaksızın eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanabilmesi anlamına gelir. Kadınlarla erkeklerin eğitime erişimi arasındaki fark, her öğretim düzeyi için kadın oranlarının erkek oranlarına bölünmesiyle elde edilir. Türkiye eğitime erişimde, 2010 Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi'nin 134 ülke arasındaki sıralamasında 101. sıradadır

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİNİN EĞİTİMDEKİ İZDÜŞÜMLERİ

kız ve erkek çocuklarla kadınların ve erkeklerin varolan eğitim kurumlarına erişebilmek açısından ne derecede eşit olduklarını kapsar. Tarihsel olarak tüm toplumlarda eğitim kurumlarından yararlanmanın bir erkek ayrıcalığı olarak başladığı ve sürdürüldüğü, kadınların bu kurumlara çok sonradan ve ciddi mücadeleler sonunda erişebilme hakkını kazandıkları bilinmektedir. Eğitime erişim, dünyanın pek çok yerinde, henüz tamamlanmamış bir süreç niteliğini taşımaktadır.

Eğitime Erişimdeki Eşitsizlikler

Eğitime erişim, dünya genelinde bölgesel gelişmişlik düzeyine bağlı olarak büyük değişiklik gösterir. Afrika ülkelerinin çoğunda, Orta ve Güney Amerika'da, Güney Doğu Asya'da kadınların yüzde %50'sinden çoğu hiçbir eğitim görmediği gibi her eğitim düzeyindeki toplumsal cinsiyet farkları da gelişmiş ülkelerdekinden çok daha fazladır. Genel bir örüntü olarak kentlerdeki kadınların kırsal alanlarda yaşayanlara, genç kuşaktakilerin daha öncekilere kıyasla eğitime erişimleri daha fazla ve eğitimde kalma süreleri daha uzundur. Bu konuda, özellikle de yoksul ve kırsal kesimlerden kız çocukların okula kaydının ve eğitimde kalmasının sağlanmasına öncelik verilmesi özellikle vurgulanmaktadır.

Kadınların eğitime erişimleriyle ilgili çok önemli bir gelişme, yüksek öğretimdeki toplumsal cinsiyet eşitliğinin kimi ülkelerde kadınların lehine evrilmiş olmasıdır.

Türkiye'deki lise matematik kitaplarında tek bir matematikçi kadın adı yoktur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortaöğretim öğrencilerine tavsiye ettiği

100 Temel Eserde Türkiye'den Halide E. Adıvar ve Samiha Ayverdi dışında kadın yazar bulunmadığı gibi dünya edebiyatı listesinde de hiçbir kadın edebiyatçıya yer verilmemektedir.

EĞİTİMDE CİNSİYET AYRIMCILIĞI

CEDAW (md. 10/c), kadın ve erkek rolleriyle ilgili kalıpyargıların eğitimin her biçiminden ve düzeyinden kaldırılmasını, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilerek eğitim yöntemlerinin bu amaca göre düzenlenmesini gerektirir. Çünkü; eğitim kurumları, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini kaldırmayı hedefleyen yasal düzenlemeleri içeren öğretileri kapsadıkları örneklerde bile, kadınlarla erkeklerin eşit olmadıklarını gösteren açık ya da örtülü mesajlar verirler.

Her kültürde varolan düşünce, değer ve bilgilerden sadece bir kesiti okullarda kullanılmak için seçilir. Bu seçimin arkasındaki kriterler genelde iktidar gruplarının dünya deneyimlerine uygun düşer. Okul bilgisinin tipik bir özelliği erkeklerin düşünsel, siyasal ve askercil etkinliklerinden oluşmasıdır.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin, kadın erkek kimliklerinin kuruluşunda ciddi bir etmen de okuldaki işbölümü ve hiyerarşidir. Kadın öğretim gücünün eğitim hiyerarşisinin alt basamaklarında toplanması ve yöneticiliğe yükselme konusunda dikey ayrışım ya da cam tavan diye adlandırılan engeller, bu iş bölümünün en karakteristik özelliklerindedir.

Kadınların yüksek öğretime giderek artan katılımlarına karşılık üst akademik yönetim konumlarına erişimde karşılaştıkları sorunları tanımlamakta kullanılan son metaforlardan biri 'sızdıran boru hattı' benzetmesidir. Bu metaforun, 'kadın akademisyenlerin aile içi rollerde ve beklentilerde devam eden sorumluluklarıyla ilişkisini sorunsallaştıran kadın öğretim elemanlarının sayısı hiç de fazla değildir.

Cam Tavan: Kadınların, çalıştıkları kurumlarda, yükselebilecekleri en yüksek basamağı belirleyen görünmez, cinsiyetçi engeller.

Sızdıran boru hattı. Kadınların ilköğretimden başlayarak karar verme konumlarına giden süreç içinde düzenli olarak sistem dışına atılmaları.

Toplumsal cinsiyet ve eğitim ilişkisinin bir başka evrensel örüntüsü kadınların belli alanlarda yığılması ya da aşırı temsili, buna karşılık belli alanlardan büyük ölçüde dışlanmış oluşları anlamında yatay ayrışımıdır. Yatay ayrışımın en aşırı örneği Suudi Arabistan'da olduğu gibi kız çocukların farklı okullarda eğitim görmesidir.

OECD ülkelerinin tümünde sağlık ve sosyal yardım, insan bilimleri, sanat ve eğitim kadınların en çok seçtiği alanlardır.

Okulun, psikolojik ve fiziksel olarak, kız çocuklarla kadınlar için nasıl bir ortam oluşturduğu 'soğuk iklim' metaforuyla tanımlanmaktadır. Psikolojik ortam olarak okul, sadece öğrenme süreçleri bağlamında değil, tırnaklar, saçlar, giysiler, arka- daş ilişkileri gibi konularda da sürekli kontrol uygulaması nedeniyle stresli bir ortam betimler. Kızlar özellikle mercek altındadır, sıklıkla da öğretmenleri tarafından davranış biçimleri, ses tonu gibi konularda ek kısıtlamalara tabi tutulurlar. Erkekler fiziksel şiddete uğrarken kızlar daha çok sözlü ya da psikolojik şiddete maruz kalırlar. Bu nedenle kızlar çareyi, dikkatleri üzerlerine çekecek davranışlardan, soru sormaktan, tartışmalardan, karar verme süreçlerine katılmadan kaçınmakta bulurlar. Sınıf içinde görünmez olmak suretiyle alacakları riskler azalır. Ancak bu durumda da özgüvenlerinin gelişimi engellenir, etkin öğrenme için gereken ilişkileriyle ileriye dönük beklentileri olumsuz etkilenir.

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM İLİŞKİSİ KONUSUNDAKİ KURAMLAR

Söz konusu kuramlar, bir yandan eğitimin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sürdürülmesine ve önlenmesindeki rolüne odaklanmış, bir yandan da eğitimde toplumsal cinsiyet farklarından etkilenmeyen bir eşitliğin ya da hakka- niyetin sağlanmasını hedeflemişlerdir.

Rol/Toplumsallaşma Kuramları

Toplumsal cinsiyet ve eğitim konusundaki ilk araştırmalar, 1960'lı ve 1970'li yıllarda başladı ve eğitimde cinsiyet rolü toplumsallaşması konusuna yöneldi. Dönemin toplumsal hareketlerinin ve özellikle de ikinci dalga feminizmin tetiklediği bu çalışmalar temelde, kadın kimliğinin gelişmesinde ve kadınların yetişkin dünyasında karşılaştıkları eşitsizliklerde okulun ve öğretmenlerin nasıl bir etkisi olduğunu araştırıyordu.

Cinsiyet rolü toplumsallaşması konusundaki araştırmalara göre, erkek çocuklar okulun sözel, bedensel ve toplumsal etkileşim alanlarında daha fazla yer kaplıyor ve bu da kızların edilginliğine karşılık erkeklerin bağımsızlıklarının gelişmesine neden oluyordu.

Erkek çocukların, saldırganlığı kendi cinslerine uygun davranış olarak benimseyerek okuldaki kız arkadaşlarına ve kadın öğretmenlerine yönelik cinsiyetçi davranışlar içine girmeleri de cinsel rol toplumsallaştırmasının sonuçlarındandı.

Toplumsal cinsiyet toplumsallaşmasının büyük ölçüde çok farklı etkilere sahip kız ve erkek akranlarında ve çocuk kültürü çerçevesinde gerçekleşmesi, cinse özgü akranlarında kızların ve erkeklerin okul başarısını etkileyen ne tür davranışlar (örneğin saldırganlık ya da çalışkanlık) geliştirdiklerini mercek altına getirmiştir.

ELEŞTİRİSİ : Cinsiyet rolü toplumsallaşması kuramları, yasalarla dönüştürülebileceği sanılan, fazla basitleştirilmiş bir ataerkil modeli benimsemek, kız ve erkek çocuklar konu-

sundaki kalıpyargıları olduğu gibi kabul etmek, kızların edilginliklerini fazla abartırken direnç ve karşı koyma gizillerini fark edememek, cinsiyet gruplarının kendi içlerindeki farkları gözden kaçırmak gibi nedenlerle eleştirilmiştir.

Kültürel Sermaye Kuramı

Sermaye terimi, ekonomide kâr sağlamak için piyasada yatırımda kullanılan kaynaklar olarak tanımlanır. Sosyoloji bu kavramı salt ekonomik olmaktan çıkararak çeşitli biçimlerde genişletmiştir. Örneğin, insan sermayesi, bireyin piyasadaki değerini artırmak amacıyla eğitime yapılan yatırıma gön- dermede bulunur. Sosyal sermaye, kişinin sahip olduğu ilişkileri ve bu ilişkilerin sağladığı kaynakları ifade etmeye yarar.

Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramı kültürü 'örneğin, bireyi belli bir statü grubunun üyesi olarak görmeyi sağlayan görgü kuralları, sanat, müzik,vb. hakkında bilgi sahibi olmayı' bir sermaye biçimi olarak tanımlamıştır.

Bourdieu'nun kültürel sermaye kuramında kadınların, özellikle de anne rolünde, kültürel sermayenin birikiminde kilit önemi vardır.

Kadınlar, ekonomik sermayeyi kültürel sermayeye dönüştürerek aile içinde çok önemli bir rol oynarlar. Ötesi, kültürel sermayenin aile içinde etkili olarak aktarımı da sadece kültürel sermayenin mikta- rına değil, özellikle annenin sahip olduğu kullanılabilir zaman miktarına bağlıdır.

Anneler, çocuklarının eğitsel başarıları konusunda yükledikleri sorumluluklar- la da toplumsal sınışarın yeniden üretiminde rol alırlar. Annenin kendi olumsuz okul deneyimleri, eğitsel yeterlik ve bilgilerden yoksunluk duygusu, ev ödevlerine yardım konusunda özgüven eksikliği, kültürel sermaye yetersizliğine ve dolayısıyla sınıf ve öteki toplumsal sınır çizgilerinin sür- dürülmesine yol açan etmenler arasındadır.

Kültürel sermaye kuramı, hem günlük yaşamda eğitim sisteminin toplumsal ye- niden üretimi nasıl gerçekleştirdiğini, hem de toplumsal cinsiyetle nasıl ilişkilendiğini göstermek bakımından aydınlatıcı olmuştur.

ELEŞTİRİSİ : yeniden üretime odaklanan öteki kuramlarda olduğu gibi, insan öznenin iradesini, bireysel bilinci ve direnç olasılıklarını ihmal eden ve ataerki sistem içinde eğitimin, kız çocuklar ve ka- dınlar için gerçekleştirdiği çelişik işlemlere yer vermeyen görece mekanik bir yeniden üretim analizi olması dolayısıyla eleştirilmiştir.

Akademik Kapitalizm Kuramı

Yüksek öğrenim kurumlarında çeşitli bölüm ve birimlerin dış kaynaklardan yararlanmak konusunda maruz kaldıkları dengesizlikler, genelde kadınların aleyhi- ne, erkeklerin lehine sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü; kaynakların, fonların, projelerin çoğunluğu, erkeklerin yoğunlaştığı, uluslararası rekabete, küresel kapitalizmin merkezine ve piyasaya daha yakın mühendislik, elektrik elektronik, bilgisayar teknolojisi gibi alanlara yönlendirilmektedir. Buna karşılık kadın öğretim üyelerinin ve öğrencilerin toplandığı sosyal çalışma, eğitim, hemşirelik, sosyal bilimler gibi akademik alanlara daha az ekonomik kaynaklar ayrılarak kıyısallaşmaları (marjinalleşmeleri) artırılmaktadır.

Erkekler, akademik kapitalizmin ayırıcı özelliği olan piyasa ve piyasa benzeri etkinliklerin de önderleri ve yarar sağlayıcılarıdır. Akademik işgücünden sağlanan patentlerin ya da

üniversitelerin araştırma ürünlerinin, lisans haklarının sahipleri ve akademik girişimlerle kurulan yan şirketlerin üst yöneticileri arasında erkeklerin oranı kadınlardan çok daha fazladır.

Yüksek eğitimin toplumsal yeniden üretim işlevi dolayısıyla akademik alandaki kadınların konumları, genel olarak kadınların toplumsal, siyasal ve ekonomik gelecekleri açısından kritik önem taşır. Bu nedenle de akademik kapitalizm kuramı, yüksek eğitim sistemlerinin özündeki tarihsel ataerkilliğin yok edilmesi için topyekun bir devrime gerek olduğunu savunan, örneğin Radikal feminizm gibi, kuramlarla benzer özellikler gösterir. Bununla birlikte kadınların eşitsizliğini sadece çalışma alanı içinde sınırlayarak öteki ezilme biçimleriyle hiç ilgilenmemesi ne- deniyle bütüncül bir toplumsal cinsiyet perspektifi sunmaktan uzaktır.

Feminist Kuramlar

Feminist eğitim araştırmaları, ırk ve toplumsal sınıf gibi, cinsiyetin de okullarda olup bitenleri biçimleyen, bunlar tarafından biçimlenen, indirgenemez güçler olduğunu savunur.

Feministlere göre eğitim sistemleri de okullar da iktidarın ve kültürün araçlarıdır. Ancak feminist yaklaşımlarda kültür, aynı zamanda önemli bir direnç ve değişim kaynağıdır.

Liberal feminizm :

liberal kuramın tüm formları gibi bireysel çabaya ve rekabetçi başarıya önem verir. Dolayısıyla bireyselliği ve bireysel öğrenim sürecini öne çıkarır. Tüm insanlar için, zararlı toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının, toplumdan ve okuldan temizlenmesi için, eğitimle farkındalık yaratılması bu mücadelenin esas unsurlarındandır.

Eğitime erişim bu yaklaşımın temel taşıdır. Zira toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedeni cehalettir.

liberal feminizm, kadınlara eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasında, beyaz erkeklerin tekelinde olan kapıların açılmasında önemli rol oynadı.

ELEŞTİRİLER : liberal feminizmi siyasal cehaletle suçlayanlar çeşitli eleştirilerde bulundular: Toplumsal cinsiyet baskılarının, özellikle de ırk ve sınıf gibi öteki ezilme biçimleriyle ilişkisini kuramamak, bir sınıf olarak kadınların, kendilerine atfedilen görevlerden dolayı yarıya başlarken yaşadıkları dezavantajları göreme- mek, özel ve kamusal yaşam arasına sınır çekerek cinsellik, aile, evlilik, annelik, ev içi emek gibi kavramlara dokunmamak, bireysel öğrenme ve başarıyı kurum- sal ekonomik, toplumsal ve siyasal güç yerine basitçe eğitim ve iş fırsatlarıyla ve doğurganlık tercihleriyle ilişkilendirmek , söz konusu eleştiriler arasındadır.

Radikal Feminizm : Genelde kadınların ezilmişliğini ve özelde eğitimdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ataerkillik kavramıyla açıklar ve bu ezilmişliğin evrensel niteliğini vurgular. Buna göre cinsiyet eşitsizliğinin sorumluluğu ve çözümü sadece eğitimcilere atfedilemez. Aile, işyeri ve medya, egemen erkek ve ezilen kadın ikiciliğinin sürdürülüp durduğu toplumsal düzlemler arasındadır. Eğitimcilerin görevi, feministlerin ataerkil güçlere karşı mücadelesinin bir parçası olarak toplu- mu, cinsiyetçi olmayan davranış ve pratikleri gerçekleştirecek biçimde yeniden eğitmek olmalıdır.

Bu yaklaşım, eğitimin özgürleştirici bir gizil güce sahip olduğunu kabul eder. Ancak var olan durumla bunu gerçekleştiremeyeceği görüşündedir. 'bilinç yükseltme' diye adlandırılan kadın odaklı bir eğitimden (ya da yeniden eğitimden) geçmeleri önemlidir .

1960 larda geliştirilen bilinç yükseltme, kadın deneyimi konusunda bir bilgi paylaşımı aracı ve yöntemi olup kadınlarla ilgili kapsamlı bir bilgi tabanının yokluğunda kadınlar için bir eğitim aracı olarak kullanılmıştır.

Radikal feminizm ‘kız okulları’ nı kadın kültürünün güçlenmesinde bir ilk adım olarak görür. Buna göre okulların ayrılması, kadınların güçlenmesinde ve ataerkilliğin alt edilmesinde siyasal bir stratejidir .

70’lerde ikinci dalga kadın hareketlerine egemen olan radikal feministlerin, kadın deneyimlerini aydınlatan bir bilgi tabanı yaratmak hedefi, feminist bilimin gelişmesini ve özellikle de ABD’de Kadın Çalışmaları ders ve programlarının yayılmasını sonucunu doğurdu.

Radikal feministler, hem liberal, hem de sosyalist feministlerden çeşitli eleştiriler aldı. Liberaller, kadın erkek kutuplaşmasına götüren radikal söyle- min yarattığı infial nedeniyle kadın hareketinin kazanımlarının altını boşalttığını, cinsel politikaya aşırı önem vererek siyasal reformları küçümsediğini savunuyordu. Kadınların ezilmesini tüm ezilme biçimlerinin temeline koymalarıysa sol düşünce- de ciddi itirazlarla karşılaştı.

ELEŞTİRİSİ : Radikallerin, tüm hiyerarşilerin şu ya da bu biçimde erkek egemenliğinin çeşitleri olduğu görüşü, özellikle eleştirildi.

Feminist Yeniden Üretim Kuramı: Geleneksel Marxist sınıf analizlerinden derinlemesine etkilenen bu yaklaşımın, eğitimin toplumsal değişimdeki rolü konu- sundaki görüşleri fazla iyimser değildir. Eğitimi, sınıf mücadelesi gibi cinsiyet mü- cadelesinin de gerçekleştiği, toplumsal egemenlik ve ezilme örüntülerinin yeniden üretildiği ve sürdürüldüğü düzlemlerden biri olarak görürler. Örneğin; işçi sınıfı kızlarının, bir yandan öteki kızlarla ortak ayırtgözetimlerini, bir yandan da erkek arkadaşlarıyla aynı sınıf eşitsizliğini de yaşayarak iki kez ezildiğini düşünürler.

Marksist (ve Sosyalist) feministlerin kuramsal alandaki çok önemli katkılarına karşılık okulun, toplumsal cinsiyet ve güç ilişkilerinin yeniden üretiminde nasıl bir rol oynadığı konusundaki çalışmaları sınırlıdır.

işçi sınıfından kız ve erkek çocukların okuldaki toplumsal sınıf hegemonyası aracılığıyla işçi sınıfı kadınlarına ve erkeklerine dönüşmeleri ya da egemen sınıf ve cinsiyet ilişkilerinin sürdürülmesinde aile, okul ve iş piyasasının karşılıklı ilişkileri bu kapsamda araştırılanlar arasındadır .

Bu araştırma söyleminin kullandığı kapitalizm, üretim, yeniden üretim, sınıf, toplumsal cinsiyet, ataerkil ilişkiler gibi Marksist kavramlar, farklı sınışardan kız öğrencilerin okul içindeki farklı konumlanışlarını ortaya çıkarmakta etkiliydi. Ne var ki aynı söylem, kadınlar için, kadınlar hakkında kuramlar geliştirmeyi hedefleyen genel feminist taleplere yer bırakmıyordu. Tüm yeniden üretim kuramlarında olduğu gibi, bireysel bilince ve direnç olasılıklarına da kadınların çalışma yaşamı dışındaki ezilme biçimlerine de gereken önemi vermedikleri için eleştirildiler.

Siyah Feminizm :

1970 lerin sonunda radikal ve liberal feminizmleri eleştiren ve genişleten farklı feminist bakış açılarının en önemlilerinden biriydi. Yalnız be- yaz ataerkil toplumu eleştirmekle kalmayıp, beyaz kadın hareketini de kadınlar arasındaki ekonomik ve toplumsal farklılıkları görmezden

gelmekle suçluyorlardı. Siyah feminizm, özellikle de ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin, eğitimdeki yaygınlığını odağa getirmekle kalmıyor, buna ağır eleştiriler de yöneltiyordu.

Siyah feminizm farklı etnik kökenlerden gelen siyah kadınların ve kızların okul- da aynı homojen grubun üyeleri muamelesine uğramasına karşıydı. Beyaz öğretmenlerin, siyah kadın ve kız çocukların eğitimdeki başarısızlıklarını 'kültür çatışması' ile açıklamalarını sorgularken, bir yandan da siyah aile kültürünün nasıl suçlu ve hastalıklı bir konuma düşürüldüğünü deşifre etmeye ve siyah kadınlarla ilgili kalıp yargıları deşmeye çalışıyordu.

öğretmenleri eşitçi pratiklere yönlendirmek amacıyla kurumsal ve bireysel ırkçılık ve cinsiyetçilik konusunda yeniden eğitmeyi amaçlayan siyah feministler de vardır. Aralarında bel hooks'un da olduğu siyah feminist pedagoğlar, dersliği bir baskı ortamı olarak görmekte birlikte, aynı zamanda da bir özgürleştirme yeri olabileceğini düşünürler. Buna göre otorite ve gücün derslikte gelişigüzel kullanımı öğretmenin tahakkümüne ve öğrencilerin nesneleştirilmesine yol açar.

Siyah feminizmin, kolektif eylem aracılığıyla ekonomik gelişmenin ve siyasal hakların sağlanmasına yönelik amaçlarını kimlik politikaları, farklar ve çoğulluk konularındaki vurgusuyla dengelemesi ve beyaz feminist kadın hareketi içine özümsemesiyle ilgili sorunları söz konusudur. Bu nedenle de asıl özelliği olan keskin eleştirel söyleminden zaman zaman tavizler vermesi eleştiri konusu olmuştur. Öte yandan siyah feminizm, bir yandan feminist hareket içindeki bölünmüşlüğe katkıda bulunmak, bir yandan da beyaz feminist kadın hareketiyle Afrika kökenli Amerikalı kadınlardan çok daha güçlü paylaşımları olmak gibi nedenlerle ayrılıkçılıkla suçlanmıştır.

Postyapısalcı Feminizm : insanlar, bilinçli öznel olarak, yaptıkları ve söyledikleri aracılığıyla kendilerinin ve birbirlerinin toplumsal cinsiyet kimliklerini kendileri kurarlar .Kadın erkek gibi ikicilik kategoriler de doğal ya da nötr olmayıp edebiyat, sanat, hukuk, eğitim programları ya da araştırma raporları gibi söylem sistemleri aracılığıyla üretilir ve güç ilişkilerini sürdürmeye yardım ederler.

Postyapısalcı Feminizm, okulları toplumsal, kültürel ve tarihsel mercekten inceleyerek, iktidar ve güç ilişkilerini çözümler. Okul dilinin kimin çıkarlarına hizmet ettiğinin anlaşılmasıyla, kimin çıkarlarının kıyısallaştırıldığını, susturulduğunu, dışlandırdığını görmeyi ve böylece dönüştürmeyi hedefler.

Postyapısalcı feministler, makro feminist eğitim kuramlarının aksine, örüntülerden ziyade karmaşıklığı öne çıkaran bir 'olumlu belirsizlik' anlayışına sahiptir. Buna göre kız öğrenciler okulda, mutlak bir güçsüzlük halinde değil, kimi güçleri de barındıran çeşitli konumlarda bulunurlar. Bu değişkenlikler görüldüğünde feminist araştırma 'dezavantajlı' oduğundan uzaklaşmaya ve güç dengesindeki değişimleri incelemeye başlar .

Postyapısalcı feminizmin söylem konusundaki vurgusu, çözüm stratejisi olarak, bir karşı söylem oluşturma önerisine yol açmıştır. Karşı söylem, söylenemiyenlerin söylenmesini sağlamaya yöneliktir. Bu bağlamda düşündükleri bir eylem biçimi, öğrencilerde, eğitim söylemindeki konumlanışları konusunda eleştirel bilincin gelişmesini sağlamaktır. Bir başka strateji ise feminist eylemin gerçekleşmesine elverişli fırsatları kollamak olacaktır.

ELEŞTİRİSİ : postmodernist feministler, bir yandan kendi üzerine yansıyanlardan ve açıklıktan bahsederken bir yandan da bu olanağı, kendi okurlarından esirgeyecek kadar anlaşılması güç, karmaşık yazma biçimleri kullandıkları için eleştirilmişlerdir.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ :

eğitim, kişinin yeteneklerini geliştirmesi ve kendini gerçekleştirmesi açısından çok önemli bir güçlendirici niteliğindedir.

alt gelir grubu kızları, okulu, evdeki kadınlık rolünden kaçıp kurtulabilecekleri, çocukluklarını yaşayabilecekleri bir yer haline getirme eğilimi ve çabasındadırlar .

Güçlendirmek için eğitimin ‘şart’ olması, mevcut haliyle ya da tek başına buna yeterli olduğu anlamına gelmez. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin eğitime nasıl yansıdığını anımsadığımızda okulun cinsiyetçi yapısının, içeriklerinin, ilişkilerinin dönüştürülmesiyle ilgili stratejiler önem kazanmaktadır.

Gerçek bir dönüştürme, erkeklerle kadınlar arasındaki temel güç ilişkilerinin, ev içi alan, işgücü piyasaları ve siyaset dahil, yeniden yapılanmasını, cinsiyetçi kül- türün dönüştürülmesini, doğrudan doğruya ataerkilliği hedefler.

ÜNİTE 05

2005-2010 : kentlerin nüfusu kırsal nüfusu geçerek %50,6 oldu.

2010- Türkiyede nüfusun yaklaşık %70i kentlerde yaşamaktadır.

Kentlerin Tarihi :

Toplumun örgütlenmesi ve değişmesinde üretimde kullanılan teknolojideki değişimleri esas alan görüşe göre : Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen topluluklar zamanla yerleşikleşmiş ve tarımsal artı ürünün yaratılmasıyla tarımsal olmayan üretim ve faaliyetlerin yapıldığı ilk şehirler mezopotamyada ortaya çıkmıştır.

Üretim organizasyonun esas alan görüşe göre : Çatalhöyük kazılarında elde edilen bulgulara göre : Şehirleri ortaya çıkaran tarımsal artı ürün değil, kentten agglomerasyon (farklı işleri yapanların aynı mekanda kümelenmesi) şeklinde ekonomik yapılanmadır.

İki görüşte ; toplumların avcı ve toplayıcılık, tarım , sanayi ve sanayi sonrası/postmodern toplumlar şeklinde gelişme gösterdiğini kabul etmiştir.

Savaşçı mezopotamya şehirlerinin etrafı surlarla çevrilerek korunmuşken, çatalhöyük korunmamış bir yerleşimdi.dini normları kadınlar koyuyordu,kalıntılarda buluna kemiklerde hiç darp izi yoktu,dolayısıyla barışçı bir toplumdur.

Çağdaş Kent Kavramlaştırmaları : 19.yy dan itibaren yapılmaya başlandı.

Feminist Bakış açısı terimi : Nancy Hardsock

Feminist Bakış Açısı: Feminist bilginin ve bilmenin, feminist bakış açısıyla mümkün olabileceği ve feminist bakış açısının Dünyayı kadının perspektifinden göstermesi gerektiği düşüncesi,feminist teoriye yapılan en önemli katkılarından birisidir. Feminist bakış açısı terimi ilk olarak, Nancy Hardsock tarafından kullanıldı. Hardsock’a göre (1987) feminist araştırma, tarihsel, teorik ve siyasal süreçlere odaklanır ve kadın çalışmanın konusu olduğu kadar öznesidir. Daha sonra feminist bakış açısı yönteminin kadını tekil varsaydığı, bunun ise orta sınıf, Batılı, beyaz kadının bakışı olduğu, kadınlar arası farklılıkların gözetilmesi ve çoğulluğun içerilmesi gerektiği şeklinde eleştirilerek, feminist bakış açısı çoğul anlamda uygulanmaya başlandı.

Bilimsel bilginin sadece objektif bilgi olabileceği, çünkü gerçeğin tek olduğu düşüncesi yaygındır ve pozitivist bilim anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Weber : şehri bir Pazar yeri olarak tanımlar.

Kır : Tarım,feodal, geleneksel toplumu temsil eder.

Kent : Sanayi, kapitalist, Modern toplumu temsil eder.

Durkheim : Mekanik-Organik iş bölümü

Ferdinand Tönnies : Cemaat – Toplum

Weber : Ortaçağ (Kır) – Sanayi Kenti (Kent)

Wirth : Kır- Kent Zıtlığı . Luis Wirth ; bir yaşam biçimi olarak kentçilik = Kır ı kentten ayırdı.

Flâneur(flânör): Kentleri kişisel deneyim olarak ele alan Walter Benjamin, kentleri deneyimlemesini aktarırken şânörü tanımladı. flânör, kenti deneyimlemek için kentte avarece dolaşan kişidir. Değişmekte olan Avrupa kentlerinin seslerini ve görüntülerini deneyimleyerek dolaşan Benjamin’in flânörü hem izleyendir, hem de izlenen. Kentlerin hem içindedir, hem de ona mesafe bırakır.

Flâneuse(flânöz): Elizabeth Wilson ve Janet Wolff gibi yazarlar, kamusal alanda her yerde, her zaman avarece dolaşabilen flânörü cinsiyetinin kesinlikle erkek ve kendisininse modern erkeğin prototipi; gözetleyeni gözleyen flânöz (kadın) olduğunu ve bu yüzden flânözün görünmez olduğunu iddia ettiler. Feminist yazarların flânöre karşılık flânöz tanımlama çabaları çok üretken olmadı. Wolff (2006) daha sonra şânöre ve kamusal alana, kadın ve özel alan üstünde ayrıcalıklı bir yer ayırmak yerine, kadınların ve erkeklerin modern şehirlerde gerçek hayatlarını keşfetmek gerektiğini ileri sürdü. Benjamin’in yürüme eylemini, üretkenlik nosyonuna karşıt olması, kent söylemlerince değersiz görüleni veya görünmeyeni göstermesiyle kentin yazılı olan metinlerine karşı metin yazma eylemi ve kamusal- özel karşıtlıklarına meydan okuma olduğunu iddia ederek olumlar.

Kent hakkı : Henri Lefebvre

Kollektif Tüketim : Manuel Castels

Marksçı : Sınıf çatışması kentteki eşitsizliklerin ana eksenidir. Kentin dönüşmesini belirleyen sınıf çatışması ile sermaye ve mülk sahipliği kentteki dönüşmeyi belirler.

Küresel Kent Kavramı : Saskie Sassen

Çoklu ekonomiler : Marianna Pavlorskaya

Kent Sosyolojisi – Chicago okulu : Park ve Burgerss – şehir adlı çalışmaları var.

Chicago okulu Marks ın kenti ayrılmış mekan olarak kavramlaştırmasından esinlenmiştir.Esas olarak Darwin in fikirleri kent ekolojisi kavramlaştırmasının temelidir.

Yarışma; önce dikey “apartmanlaşma” ,sonra başka bölgeye sıçrama “banliyöleşme” olur.

Burgerss : kenti dairesel bölgeler olarak tanımlar.

Feminist coğrafyacılar mekan kurgularını cinsiyetle ilişkilendirir.Mekan cinsiyetlidir : Mekan : kadınla, Zaman : erkeklerle

Küresel Kent: Saskia Sassen’ın (2003) küresel kent kavramı, küreselleşme sürecinde mekânın kayb olduğu iddiasına yönelttiği bir eleştiri ve mekânı ekonomik küreselleşme sürecine dahil edilmesi çabasıdır. Sassen’a göre, üretimin yayılması ve karmaşıklaşması eş zamanlı olarak bir yerde toplanan yönetim ve koordinasyonun önemini artırdı ve küresel şirketlerin yönetim ve koordinasyonun belirli (küresel) şehirlerde toplanmasına yol açtı. Bu iki sürecin kesişiminde yer alan New York, Paris, Tokyo, Londra gibi kentlerde kendine özgü bir kentleşme gerçekleşti. Küresel kentler hem dünya ekonomisinin pazaryeri ve finans merkezleri hem de küresel şirketlerin ihtiyacı olan diğer uzmanlaşmış hizmetlerin sunulduğu

ve teknolojik buluşların mekânıdır. Küresel şirketlerin ihtiyacı olan mekâna bağlı hizmetlerin çoğu iş piyasasının ve toplumun “Diğer”leri olan kadınlar ve göçmenlerce yapılır. Bu nedenle küresel kentler, hayatta kalma mücadelesinin, göçün, emeğin ve yoksulluğun kadın(sı)laşması süreçleriyle birlikte gelişti.

Değişikliklerin bir nedeni, üretim ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin David Harvey’in deyimiyle zaman ve mekân sıkışmasına neden olacak kadar hız kazanmasıydı.

Kesişimlilik: Kadını homojen bir toplumsal kategori varsayımına Kimberlè Crenshaw’un eleştirisi kesişimlilik kavramıyla oldu. Kimi siyah işçi kadınların maruz kaldıkları ayrımcılıkları ne kadın-erkek eşitliğinden, ne de siyah- beyaz eşitliğinden doğru bakıldığında görmenin mümkün olmadığını gösterdi. Crenshaw’un kesişimlilik terimi kabul gördü, ancak terimin tanımı başka tartışmaları da beraberinde getirdi. Terimin teorileşme süreci devam etmektedir. Ancak kesimşimliliği cinsiyetler içi karmaşıklıklar ve cinsiyetler arası karmaşıklıklar şeklinde anlamak en yaygın olanıdır.

Çoğul ifadeyle kentin altyapıları, feminist yazının kent çalışmalarına yaptığı doğru-dan katkılardan biridir. Çoğul kullanıldığında altyapı kavramı kamusal-özel alan ayrımını sorguladığı gibi üretimin yanında toplumsal yeniden üretimi ve gündelik hayatı da kentin sürdürülmesinin ana unsurları olarak tanımlar.

kentin altyapısı terimi, kentsel hizmetlerin dağıtılabılır ve kullanılabilir olmasına aracılık eden tüm fiziki yapılar anlamına gelir ve sadece şebeke sistemlerini değil, bina, otobüs durağı, araba park yerleri, yeşil parklar, oyun ve spor alanları, arozöz gibi hizmet sunum ve alımına aracılık eden tesis ve araçları da kapsar.

Batıda kentlerin nasıl yerler olması gerektiği üzerinde etkili olan üç ayrı fikir gelişti (Le Corbusier, Wright ve Howard’ın). Bunların her biri, geniş çaplı, müdahaleci ve kapsamlıydı ve rasyonellik inancı üzerine kurulmuştu. Düzenlilik, kolay hareketlilik, konutun iş yerinden ayrılması ve inişi çıkışı olmayan hayat koşulları olasılıkları üzerinde şekillenmişti.

2.Dünya savaşı sonrası kent planlamasında kolektif tüketim esas alındı.

1970lerde kent planlamasında şehri küresel pazarın bir parçası yapma hedefi.

Homojenleştirme, normadan farklı olanlar için engelleyici, dışlayıcı, eşitsizleştirici rol oynar.

Hayden, kent plancılarının ve mimarların kenti ve binaları tasarlarırken açıkça ifade edilmemiş bir ilkesinin “Kadının yeri evidir.” olduğunu kent kurgusunun geleneksel aileyi norm olarak aldığı ve bu yüzden kentlerin kadınları dışlayıcı eve kapatıcı olduğunu gösterir

Kent plancılarında ideal olan : banliyö ve uydu kentlerde kadınlar erkeklere göre daha izole edilmiş hissederler.

1970’lerin ortalarından beri süre giden neoliberal süreçte, altyapının özelleştiril- mesi ve kentin pazarlanabilir olmasına göre planlanması bilinçli bir seçimdir. Bu seçime karşılık feminist yazarların önerisi:

Yukarıdan aşağı planlama yerine ; şeffaf aşağıdan yukarıya ve katılımcı .

Sermayeye hizmet eden planlama yerine, toplumsal adaleti sağlayıcı.

Farklılaştırmaya ayırarak homojenleştirme yerine , farklı olanların karşılaştırmasını arttırıcı ve toplumsal cinsiyete duyarlı kent planları yapılmasıdır.

Konut : temel insan ihtiyacı olan barınmanın karşılandığı yerdir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı planlama : ingilterede kurulmuş olan toplumsal cinsiyet ve yapılı çevre veri tabanında bulunan bir çalışma,kent planlamasının her aşamasında sorulması gereken soruları sıralar.

Ekip kimler, ekipteki kadın-erkek temsil oranı,plan kim için yapılıyor,nasıl,öncelik amaç,fikir kimin,değerlendirme,işleyiş nasıldı?

Cowan : banyo çılgınlığı (1920ler) hijyen normları yaygınlaştırdı

Endüstrileşme beklentilerin tersine : kadınların kamusal alandan konuta çekilmelerine aracılık etti ve bakan erkek (evin ekmeğini kazanan) bakılan kadın klişesinin ve geleneksel ail modelinin o dönemde batıda yaygınlık kazanmasına sebep oldu.

Konutun kadını eve bağlayıcılığı özellikle orta sınıf ve evli kadınlar için daha geçerlidir.

Pavloskaya : çoklu ekonomiler kavramı : eşinden boşanan kadın, yasal işi dışında yasal olmayan bir işte daa çalışarak kazancını artırır. Çok çalıştığı için annesinin yanına taşınırki çocuğuna annesi baksın. Çamaşır makinesi bozulursa tamire hemen para vermektense bir süre b,Biriken çamaşırları temizlemeciye götürür.

Korku mekanları : suçtan korku, 1950 lı ve 1960larda öncelikle abd ve ingilterede yapılan sörveylerle ilgi çeken bir konu oldu.

-sınıfsal

-etnik

-ırksal konumlara göre değişir.

Geçen erkekler suça en fazla maruz kalın grupken,suçta maruz kalma korkusu kadınlarda ve yaşlılarda daha fazla,genç erkeklerde ise daha azdır.

Kadınların kamusal alanda şiddete maruz kalma korkusu daha fazlayken,kadınların en fazla şiddete maruz kıldığı yer evleridir.

Bu sonuçlardan kadınların korkusunun rasyonel olmadığı sonucuna ulaşıldı.

Kadınların en korktuğu suç tecavüzdür.

18.yy da kamusal alan kadınların tehlike altında olduğu ahlaka aykırı alan olarak kodlandı.

Kimi kadınların korku mekanları kimi başka kadınları ve erkekler için güven mekanlarıdır.

Sert çocuk : imgesini olumlayan performanslarla erkeklik kimliğinin korku mekanlarında üretildiğini gösterir.

DAYın önerisi : erkek ve kadın kimliklerinin baskıcı toplumsal cinsiyet kimliklerini olumlayan sosyal mekanların gözden geçirilmesidir.

Kadınların kente göte dışlanma nedenleri:

-tipik iş arayan göçmenin erkek olması düşüncesi

-kadınların aktör olarak görülmeyip,erkeğe bağımlı görülmesi

Newyork, Chigago ve Filadelfiyaya göç eden Yahudi kadınlar, tekstil endüstrisinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Meksikada göç edenin kadın olması (ilk göçmen) hipermaço yu ortaya çıkardı.

Küreselleşme il göçün kadınsılaşması kavramı ortaya çıktı

Evde iş yapsın diye çalıştırılan kdınlarda göç sebebi

Feminist çalışmalar göçü ekonomik güçlük nedeniyle değil,yaşamları değiştiren bir bütün olarak kavramak gerektiğini önerirler.

Morokvasic : kadınların 1970lerin ortalarına kadar istatistiki ve sosyal olarak göç içinde yer aldıklarını ama sosyolojik olarak görünmez kaldıklarını,göç teorilerindeyse kesinlikle bulunmadıklarını ifade eder.

Kent ekolojisi teorisinde kent ve kentin unsurları dikey ve yatay olarak hareketlidir. Park ; kişisel hareketi kent yaşamının merkezine koyar ama çok fazla hareketi patolojik olarak görür. Kadınların hareketliliği işe gidiş, toplu taşımayı kullanma, yaptıkları seyahatlerin kalıplarıyla erkeklerinkinden farklıdır.

Yukon kadınları : dolmuş tipi kadınlara özel servisler, bisiklet ve yaya yollarının artırılmasını uygulamaya koymuştur.

Otomobilité : kendi(oto) hareketlilik(mobilité) birbirine kentlenen makinelerin, toplumsal pratiklerin ve yarı-özel, hareket eden metal kapsül içinde oturma biçimlerinin bir amalgamıdır. Otomobilitéyi sağlayan otomobil hem modernitenin (fordizm) hemde küreselleşmenin(ford mondeo) simgesidir.

Modernite : fordizm

Küreselleşme : ford mondeo

Otomobil : postmodern kent yaşamının merkezindedir.

Vatandaşlık ; kişi ile devlet arasında kurulan hukuki bir ilişkidir. Vatandaşlık kişilerin devletin üyesi olmakla kazandıkları kamusal bir statüdür.

Aydınlanımdan beri; kent vatandaşlık ve demokrasi birlikte düşünüldü.

Vatandaşlık ilk olarak m.ö 8.yy da antik yunan ın Atina Kentinde polislin asker sınıfının (şehir-devlet) ortaya çıkışıyla kralın hakimiyetini kaybetmesiyle ortaya çıktı.

Modern toplumlarda vatandaşlığın siyasal çerçevesi : ulus-devletti

Antik Atina şehir devleti ile Ulus devletlerin vatandaşlığı arasında 3 önemli unsur var :

1-egemenle aynı ayrıcalıklara sahip olma talebinde olan sınıflar

2-krala itaat ile ailesel-kabilesele sadakat yerini, devlete sadakat aldı

3-vatandaşlık statüsü elde edenlerin söz sahibi olması veya devlet yönetimine katılabilmeleri

Liberal anlayış vatandaşlığı , haklar üzerinde tanımlar. Cumhuriyetçi , bir deneyim ve uygulama olarak görür.

Klasik anlayışta vatandaşlık : medeni, siyasal ve sosyal haklar (koruma) , özgürlükler (katılma) , ve ödevler (sadakat) çerçevesinde ifade edilir.

Marry Wallstonecraft : 1792- kadın haklarının gerçekleştirilmesi : devletin eril iktidarın alanı olduğunu ve erkeklerin haklarını koruduğunu iddia eder.

Bu feminizm anlayışa göre : vatandaşlık erildir, çoğuldur.

Feminist teori ve aktivizm : 18.yy-20.yy 2.yarisına dek.

Kadınların kamusal alana eşit katılımı için haklar talep etti.

-siyasi (seçme ve seçilme, örgütlenme)

-Medeni (düşünme, seyahat edebilme)

-Sosyal (eğitim, çalışma)

1970lerden itibaren kamusal, özel alan ayrımı sorgulandı. Kamusal alandaki eşitsizliklerin özel alandan kaynaklandığını, eşitliğin sağlanması gerektiği ifade edildi.

Vatandaşlığın topluma tam üyelik anlamına geldiği belirtildi.

Vatandaşlık ; basit haklara sahip olan değil, kimlikleriyle , rolleri , ilişkileriyle hayatı deneyimleyendir. Vatandaşlık yaşanan deneyimleri içerir.

Kent Hakkı : kentte yaşamakla kazanılır.Aynı kentte yaşayanlarla paylaşılır.

Kent hakkı kavramı : vatandaşlığın odağını bireyden toplumsal gruplara yöneltmeyi amaçlamasıyla birey odaklı vatandaşlık anlayışının eleştirisidir.

Kent dostu kentler : kadınların kent hakkı Türkiye’de kadın dostu kentler projeleriyle hayata geçirilmektedir.

İzmir,Büyükşehir, Trabzon, Nevşehir, Kars ve Şanlıurfa illerindeki iki sefer uygulanan projelerin ana eksenini : demokratik katılımıdır.

Projeler 3 temel süreç üzerinde yükselir :

- 1-Yerel demokrasi ve kentsel politikaların oluşturulması
- 2-yönetimlerarası işbirliği
- 3-kadınların kentsel hizmetlerden yararlanması

Kenti kullanma hakkı : herhangi bir şehirde yaşayanların , o şehirde yaşama,çalışma,kentin mekanlarını kullanma, o şehri temsil etme gibi, o şehrin mekanlarını tümüyle ve tamamen kullanma hakkıdır.

Fenster : kent hakkı kavramsallaştırmasının toplumsal cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerini görmezden geldiği görüşündedir. Fenster’e göre ; kadının kent hakkı 3 lüdür.

- şehri kullanma
- evi kullanma
- katılma

Fenster’e göre : kadınların kararlara katılım ve seçim yapma gücü ne kadar kuvvetliyse kente ait olma hissi o kadar artmaktadır.

Weckerle : kent vatandaşlığı taleplerinin 3 eksen üzerinden yapılabileceği görüşündedir.

- yaşama ve ait olma taleplerini dile getiren kadın kent hareketleri
- demokratik katılım(formel siyasal temsil) kadın komisyonları ve kadın katılımının etkilerinin sorgulanması
- adalet için seferber olma

Kadının kent hakkı kavramı : özel alanın demokrasi ve vatandaşlık anlayışına nasıl dahil edileceğini gösterir.

FLİMMOR KADIN KOOPERATİFİ : sadece kadınların üye olabiliyor.. “ev işlerine hapsolmayalım, istanbula çıkalım” başlıklı sergi düzenlediler.

TOPLUMSAL CİNSİYET SOSYOLOJİSİ ÜNİTE 06

G.P. Murdock = Aile evrensel bir kurumdur der. Murdock a göre aile ; ortak ikamet, ekonomik işbirliği ve yeniden üretim olarak karakterize edilen bir toplumsal gruptur. Aralarında toplumsal olarak onaylanmış ilişkide vardır. Özellikle çekirdek aile bu özelliğindedir.

Murdock a göre : ailenin evrensel işlevleri

- cinsel
- yeniden üretim
- ekonomi
- eğitim

Cinsiyete dayalı ayrımcılık: kadının hiçbir ücret almadan ev işi yapması, bu emeğinde bir değeri olduğu, ücretlendirilmesi gerektiğinin tartışılması

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik : kadının ev içinde olması, ücret karşılığında dışarıda çalışmamasının doğal bir süreç olarak algılanması

T.Parson (yapısalcı işlevselci)

Ailenin 2 temel işlevi vardır der

1-birincil sosyalizasyon

2-yetişkin kişiliklerin sabitlenmesi

Özel mülkiyet : marksist bakış – kökenleri F.Engels in “ailenin özel mülkiyetin ve devletin kökeni” kitabındaki düşüncelerden oluşur.

Berghan : transeksüel kimlik üzerine çalışma yaptı

T.Parson ın bakış açısı : aileyi idealleştirmesi, yalnızca amerikan orta sınıf aileleri ele alması ve toplumsallaşma sürecini tek taraflı bir kültür bombardımanı olarak tanımlaması nedeniyle eleştirilir.

Aile içindeki bireyler tarafından içselleştirilenler :

- kadının ailenin duygusal destekçisi olma rolü
- özel mülkiyet
- ailenin ortaya çıkışını , kadının ezilmişliğini özel mülkiyete bağlar

Marksist feminist yaklaşım : kadının aile ve evlilik içerisinde sömürüldüğü düşüncesine sahiptir. kadının aile içindeki ikincil konumunu anlamaya çalışırlar. kadının ev içi emeği; karşılığı ödenmeyen ücretsiz emektir.

Feminist yaklaşımlar evliliğin kadınlar üzerindeki olumlu etkilerinden çok olumsuz etkileri üzerine yoğunlaşırlar

Marksist feministe ; kadının evde dışarıdan alınabilecek şeyleride yapması erkeğin ücretinin düşük olmasına etki eder. Çünkü işveren bilirki mal ve hizmetlerin bazılarını dışarıdan satın almıyor, evde bunlar yapılıyor.

Ev hizmetleri piyasadan alındığında değerleri varken, aynı hizmetler, evli kadın tarafından üretildiğinde değeri yoktur.

Ev işleri ve çocukların yetiştirilmesi tümüyle kadının sorumluluğundadır ve karşılığı ödenmeyen işlerdir.

Radikal feminist yaklaşıma göre ; ataerkillik, çağdaş toplumlarda kadınların erkeklere bağımlılığının temelini oluşturur.

Nancy Hartsock : feminist duruş kuramı

Feminist Duruş Kuramına göre : ezilmenin farklı biçimlerini deneyimleyenler, baskı yapılarını ve içinde buldukları toplumun dinamiklerini daha iyi anlarlar.

Feminist duruş kuramı ; kadınların deneyimlerine öncelik verir.

Fine : Her başarılı akademisyen erkeğin arkasında bir kadın var, ama her başarılı akademisyen kadının arkasında soyulmamış bir patates ve biraz ilgi bekleyen bir çocuk var der.

Dünyada kadınlar bütün gelirlerin %10 una, üretim araçlarının %1 ine sahiptir.

Aile kadının eşitsiz ve mülksüz konumunun, doğal toplumsal bir süreç gibi ele alınmasına kaynaklık eder. kadınların mülksüz olması onların toplumda aşağı statülere inmelerine neden olur.

Ev kadınının konumu ile düşük ücretle istihdam arasında bağ vardır.

Maria Mies – 1981- Narsopur un dantelcileri : kadınlar batıda bulunan alışveriş merkezlerinde satılmak üzere dantel örerler.

Buradaki sorun kadınların evde yaptıkları bu işleri, ev işlerinin bir parçası olarak görmeleridir.

Liberal feminizm : (Aile evlilik) 19.yy a dayanır kökleri.

Harriet Taylor Mill : kadınlar ya ev kadınlığı, anneliği yada evde çalışmayı seçmelidir. Ama başka bir seçenek daha vardır. Kadınlar kariyerlerine yada işlerine ev içi işleri, annelik rol ve sorumluluklarını eklemek zorundadır.

Taylor a göre : aileyi maddi olarak desteklemekten kaynaklanan güven duygusu olmadıkça erkeklerle eşit sayılmaz.

Betty Friedan : Kadınlığın gizemi yapısal değişiklikler olmadığı sürece kariyer, annelik, evlilik birleşmesi zor der.

Liberal feminizmin 20. Yüzyıl temsilcilerinden olan Betty Friedan ise Kadınlığın Gizemi kitabında, önemli yapısal değişiklikler yapılmadığı sürece kadınların, kariyerle evliliği ve anneliği birleştirmelerine olanak olmadığını yazar .

Denizli’de 20 yıldır evli olduğu kocasından gördüğü şiddet nedeniyle boşanmak isteyen ve Kadın Sığınma Evi’ne yerleştirilen Fatma Bağcı,(okuduğunuz bu yazı yazılırken) kendisini takip eden eşi Mustafa Bağcı tarafından öldürüldü. Tekstil işçisi Fatma Bağcı’nın daha önce kocası hakkında savcılığa iki kez dilekçe verdiği ve koruma talebinde bulunduğu öğrenildi

Psikanalitik feminizmin, kadınlar, evlik ve aile konusunda yaklaşımı şöyledir: Bu yaklaşımı savunanlar, Sigmund Freud’un Odipal öncesi süreç ve Odip kompleksi kavramlarından yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde, erken dönem çocukluk deneyimlerinin yattığını iddia ederler.

Liberal feminizm tartışması : kadınlar ev kadınlığı ve annelikmi yapsın yoksa çalışsın ? kadının aile sorumluluğunu önemli sayarlar.

Liberal feministlere göre : toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sona ermesi ancak toplumun siyasal yapılarında meydana gelen değişikliklerle mümkündür.

Postmodern feminizmin savunucuları, De Beauvoir'ın kadını 'öteki' olarak kavramsallaştırmasına, Jacques Derrida'nın yapı-söküm kavramına ve Jacques Lacan'ın psikanalizine odaklanırlar. Kadınlar aile ve evlilik içerisindeki konumlarının farkında olsalar bile, bu konumu değiştirecek toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel koşullar sağlanmadığı sürece ezilmişlikleri devam edecektir.

Simone De Beauvoir e göre ; evlilik bir çeşit köleliktir

Sınıfsal ve etnik farklılıklar nedeniyle kadınların ezilmişlik deneyimlerine odaklanan çokkültürlü ve küresel feminizm, özellikle A.B.D.'ki ırksal ve kültürel farklılıkların kadınlar üzerinde yarattığı etkiyi tartışır.

Çokkültürlü ve küresel feminizm, daha çok Amerika'da yaşayan siyah kadınların yalnızca hem kadın, hem de siyah olmaktan dolayı yaşadıkları çifte ezilmişliklerine değil, aile ve evlilik içerisinde yaşadıkları şiddete de odaklanır.

Aile ve evlilikle bağlantılı tartışacağımız son feminist görüş olan Ekofeminizm, insanların her türlü ezilmişliğine odaklanır. Özellikle kadınların kültürel olarak doğayla bağlantı içerisinde olduklarını, onların doğallaştırıldıklarını ve özellikle "inek, tilki, kedi, kuşbeyinli v.b." kavramlarla açıklandıklarını belirtir.

aile ve evlilik kurumlarının ataerkillik, sanayileşme ve kapitalizm ile ilişkisini kurmaları nedeniyle radikal ve Marksist feminist yaklaşımların açıklamaları daha elverişli görünmektedir.

Tüm bu aktarımlara rağmen kadının iş yükünün azalmamasının kapitalizm için yararları vardır. Bu da kapitalizm ile ataerkillik arasındaki ilişkiye ve işbirliğine işaret eder.

Mackinnon : ev işlerine ücretli olumlayan tartışmaları 6 öneride sunar.

1. Kadınların evdeki ücretlendirilmemiş emeği, sermaye açısından üretken emektir.
2. Kapitalizmin büyüme dönemlerinde kadınlar, yedek işçi deposu olarak, düşük ücretlerle çalışmak için hazır beklerler. Bu bekleme döneminde üretkenliklerini, ev içerisinde emek gücünü yeniden üretmek için kullanırlar.
3. Kadınlar sermaye için hem ekonomik, hem de psikolojik emniyet supapı işlevi görürler. Erkek işçiler, eril özellikleri nedeniyle kadınların hizmetinden hem kişisel, hem de cinsel olarak yararlanırlar.
4. Erkek işçiler, ailelerine karşı duydukları sevgi ve sorumluluktan dolayı, bu ilişkiler sistemi yoluyla sermayeye hizmete zorlanırlar. Erkekler, aile geçindirme zorunluluğu ve ev içerisinde kadının ev içi emeği aracılığıyla kendilerine sağlanan kişisel yeniden üretim olanakları adına, uysal ve itaatli işçiler haline gelerek, sömürüyü kabul ederler.
5. Kadın, kapitalist sistemin iktidar aracı olan para bakımından erkeğe bağımlı hale gelir, sermayenin her iki cins üzerindeki iktidarına aracılık eder. Ücret sistemi kadını evde erkeğe bağımlı hale getirir.
6. Ev işi için ücret ödenmesi, kadının evdeki işinin doğal olduğu düşüncesi- ni ortadan kaldırarak, kadına evde güç sağlayacaktır.

Kapitalist üretim aracılığıyla üretilmiş malların tüketilmesi için en uygun birim ailedir.

Birinci ve ikinci dalga feminist söylemde esas olan, kürtaj hakkı ve anneliğin kamusal olarak tanınmasıdır. Feminist söylemin, anneliğin anlaşılmasına katkısıysa biyolojik ve toplumsal annelik ayrımında ısrar etmesidir.

ana akım feminist söylem, 1980'lerin ortalarına kadar, anneliğe eleştirel bir tavır takınarak,

anneliğin reddinin kadının kurtuluşunun bir önceliği olarak değerlendirir. Simon deBauvoir da 'ikinci Cins kitabında anneliği, 'dayatılan' bir olgu olarak görür.

Radikal, Marksist ve kolonyal feminist söylemlere göre annelik, toplumsal, ekonomik ve ırksal yapılarla ilişkilidir. Radikal ve Marksist söylemin, kadının ev içi aracılığıyla anneliği kavramsallaştırmasının yanı sıra, kolonyal feminist söylem, göçmen ve farklı ırklara özgü kadınların, annelik deneyimlerine odaklanır. Annelik ile ilgili toplumsal ekonomik yapılarla ataerkillik, kapitalizm ve kolonyalizm ile ilişkili olarak ortaya çıkar .

Bekar anneler, üvey anneler ve belli etnik gruplara bağlı annelerin, karşı karşıya geldikleri ayrımcılık, sömürü kolonyal feminizmin konusunu oluşturur

Bursa'nın Eskikızılelma köyünde yaşayan ve sekiz çocuğundan ilk dört tanesini ebe yardımı bile olmadan tek başına doğuran, 57 yaşındaki kadın, bunu bir başarı ölçütü gibi anlatır. Kocasını onu, kollarının altından tavanda asılı olan salıncağın ipine bağlar. Su ve leğenle birlikte yalnız bırakır. Çocuğunu doğurduktan sonra onu kundağına sarar, etrafı toplar, temizler ve kocasını çağırır.

Sevi Bayraktar İstanbul Gazi mahallesinde yaptığı çalışmada "orta sınıf çekirdek ev içi düzende makbul annelik imajının", bu mahallede yaşayan kadınlarla olan uyumunu ve uyumsuzluğunu tartışır

Kadın Doğmak kitabının yazarı Adrienne Rich ise anne olmakla anneliği birbiri- rinden ayırır. Kitap, anneliğin ataerkil anlatılarını kesintiye uğratar ve anne olmak- la ilgili karşı anlatıların gelişimini destekler

Kurum olarak annelik, toplumsal beklentileri, kanunları ve kadını annelik yapmaya zorlayan kuralları içerir. Annelik kurumu kültürel bir kuruluş olarak ataerkindir, anneliğin ataerkil biçimiyle sonuçlanır

Merak Akbaş'ın 12 Eylül 1980 darbesi sonrası Mamak Askeri Cezaevi'nde tutuklu kalan kadınları anlattığı Biz Bir Orduya Kafa Tuttuk Arkadaş Mamak Kitabı'nın ana temalarından birisi, kadınların disiplin altına alınmaması üzerinedir.

Toplumsal cin- siyet kimliklerinin cinsiyet temelinde oluştuğunu iddia eden görüşler biyolojik temelli olarak, toplumsallaşma sonucu olduğunu iddia eden görüşlerse toplumsal kökenlidir.

Butler ; toplumsal cinsiyetle cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında toplumsal cinsiyetin ya cinsiyetin doğal bir sonucu olduğunu ya da hiçbir insanın değiştiremeyeceği kültürel bir sabitlenim olarak ele alındığını söyler.

Butler'a göre toplumsal cinsiyet inşa edilmiş bir şeydir. O halde toplumsal cinsiyetin sürekli olarak yeniden inşa edildiği alanların en önemlileri aile ve evliliğidir. Butler inşa edilen bu toplumsal cinsiyet kategorilerinin altüst edilebileceği düşüncesine sahiptir. Bunun için de postyapısalcı düşünceden yararlanır. Zira halı hazırda varolan ve kadını ikincil konuma düşüren toplumsal cinsiyetin anlamlarını dönüştürmek oldukça zor görünmektedir.

Evlilik, birçok toplumda heteroseksüel bir kuruluşa ev sahipliği yapar. Dolayısıyla zorunlu toplumsal cinsiyet hiyerarşisini ve toplumsal cinsiyet kategorilerini destekler. Ailenin yapısı içerisinde yer alan bireyler o yapıya uygun bir biçimde "tanımlanır, şekillenir ve yeniden üretilirler" . Bu anlamda aile "ırksal, sınıfsal, etnik, cinsel ve bölgesel kimlik hallerinin

kesiştiği” siyasal ve kültürel bir karşılaşma noktasıdır.

Bu durumda bazı bireylerin hem teorik hem de pratik olarak dışlanması kaçınılmaz hale gelir. Dolayısıyla cinsiyetli bedenler aile içerisinde tarihsel, toplumsal, ekonomik, ideolojik ve kültürel olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyet kategorileri haline dönüşürler.

Serpil Sancar : erkekliği anlamak için iki ayrı niteliksel araştırma yapar. Birincisi 200 erkekle yapılan görüşmelerden, ikincisi seçilen 60 erkekle yapılan derinlemesine görüşmelerden oluşur. Çalışmada “farklı farklı erkek kimliklerinin oluşumunu olanaklı kılan farklı erkeklik stratejilerinin neler olduğunu ve nasıl varolduğunu” araştırır.

Queer Kuramı: Geleneksel heteroseksüel homoseksüel ikiliğinin terkedilmesini talep ederek, cinsiyetin ve toplumsal cinsiyeti tanımlamanın üçüncü ya da başka yollarının çözümlenmesi gerektiği düşüncesini sunar

Queer kimlik, her türlü deneyimin bütünleştirilmiş tanımlamalarına karşı çıkararak, iktidar, toplumsal cinsiyet, cins, ırk, sınıf gibi kategorileri çapraz keser. Toplumsal ideal kavramsallaştırmasına, egemen kültürel değerlere ve normalliğe direniş gösterir (querr kavramı : judith Butler)

heteroseksüel ayırım çerçevesinde sanayileşme, evi ve işyerini, iki ayrı alan haline getirir. Ekonomik, kurumsal, ideolojik ve politik olarak yapılan bu ayırım çerçevesinde, “piyasa” ve “hane” birbirinden mekân olarak ayrışır. Hem piyasanın, hem de hanenin içerisinde birbirinden farklı cinsiyet düzenleri oluşur. Erkek, - retli emeğiyle ailenin reisi olur. Kadın, piyasanın temsil ettiği iş alanından dışlanır, ev kadının alanı haline gelir. Kadın, ev içi emeğinin sahibi ola- rak, ailenin yeniden üretiminden sorumlu olan bireydir.

Kadınların tarihsel olarak, hanede ve toplumda, içine düştükleri eşişsiz ve alta sıralanma durumu kadın hakları olgusunu ortaya çıkarır.

Ceza kanununda 2004 yılında yapılan değişikliklerden önce “kadınların vücutlarıyla ilgili meseleler kişisellikleriyle ilgili değil de aile ve toplumsal düzenle ilgili meseleler” olarak ele alınıyordu. Medeni kanunda 2001 yılında meydana gelen değişikliklerden nceyse “yasal açıdan ataerkilliğin, namus üzerinden kuruluşunda rol oynayan, bir diğer kurucu unsur da kamusal alana çıkan erkeğin, aile içindeki birincil ve üstün konumudur” düşüncesi egemendi. “Evin reisinin erkek ol- ması, kadının çalışması, çocukların gelecekleri, oturulacak konut gibi konularda ka- rar veren kişinin koca olması” gibi konular ancak 2001 yılında değiştirilir. “aile içi işbölümü geleneksel cinsiyet rollerine göre, evi geçindiren erkek ve ev bakımını üstlenen kadın olarak belirlenir”

Türkiye’de 2002 yılında 66 kadın öldürüldü. Bu sayı 2009 yılının Ocak ayında 953 olarak belirlendi. Adalet Bakanlığına göre cinayete kurban giden kadınların sayısı 2003’den itibaren yüzde 1,400 yükseldi. kadın cinayetlerinin artışının nedeni olarak, yeterince kadın sığınma evinin olmamasını göstermektedir

16 yaşında, erkeklerle konuştuğu için, dedesi ve babası tarafından evlerinin arkasındaki kümeste kazılan çukura gömülen Medine Memi’nin gömüldüğü zaman hayatta ve bilincinin açık olduğu kaydedildi (www.haber7.com). Hiç fotoğrafı olmadı: Okula da gitmedi. Karakola gitti. Karakoldan ıkışı eve son dnşyd

Delphy'ye göre evlilik bir kurumsa boşanma da bir kurumdur ve organik olarak evlilik kurumuna bağlıdır

Delphy 'e göre boşanma, evliliğin kurumsal yapısını açığa çıkarır ve potansiyel gücünü harekete geçirir. Böylelikle evlilik kurumunu açıklamakla kalmaz, evliliğin bazı özelliklerinin boşanmadan sonra da devam ettiği görülür. Bu boşanan çiftlerde devam ettiği anlamında değil, genel olarak bu özelliklerin toplumsal yapı içerisinde devam ettiği şeklindedir. Evlenen çiftler, erkeğin uyguladığı şiddet nedeniyle sona eren evliliklere bakıp, şiddet uygulamaktan vazgeçmez.

Boşanmayla ilgili yasal değişiklikler 2002 yılından sonra gerçekleşti.

kırsal kesimde yaşayan aileler geniş ailedir. Köylerde, aile yerine hane kelimesinin kullanılmasının nedeni, geniş aile özelliklerinin devam etmesidir. Hane aynı kaptan yemek yiyenlerin bir arada yaşadığı bir yer olarak tanımlanırken aile anne, baba, çocuklar ve genellikle babanın anne babasından ve babanın evlenememiş kız ve erkek kardeşlerinden oluşur. Oysa hane içerisinde birden fazla aile yer alabilir. Hanedeki ailelerin toplamı evli erkek çocuklar ve onların ailelerinden oluşur. Yaşadıkları evler ayrı bile olsa, eğer yemeklerini birlikte yer ve gelirlerini bölmezlerse hane sayılırlar. Ataerki geniş aile diyebileceğimiz bu hane tipi, yaşlı ebeveynler ölünceye kadar devam eder, daha sonra bölünürler. Toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından bakıldığında haneler, erkek çocukların yaşamları üzerinden varlığını sürdürür.

Tarımın kadınsılaşması : Kadının emeğinin sömürüye açık hale gelmesidir.

Kırsal alanlarda yaşayan aile bireylerinin sömürüye açık, güvencesiz ve kısa süreli işlerde çalışmaları onları, kentteki işgücü piyasasında aynı özelliklere sahip işlere mecbur kılar.

Köylülerin bir yıl boyunca yaptıkları işler mevsimsel olarak aşağıdaki gibidir:

- Bütün yıl: maden işçiliği (erkekler şoför ve kazıcı, kadınlarsa çıkarılan madenlerde ayırma işleri yaparlar).
- Haziran-Temmuz 2010: Arkeolojik kazı işçiliği (hem kadınlar hem erkekler).
- Haziran-Temmuz-Ağustos 2010: Sebze toplama (kadın-erkek).
- Aralık 2010-Mart 2011: Sebze ayıklama (konserve fabrikasına portakal ve greyfurt ayıklama).
- Mart 2011-Mayıs 2011: Fabrikaya kuru soğan soyma (kadın-erkek-yaşlılar).
- Nisan 2011- Haziran 2011: Taze kırmızıbiber ayıklama.
- Haziran ve Temmuz 2011: Kazı işçiliği olmak üzere tekrar aynı döngüye devam ederler.

Kadınlar rahat etmek için köyden kente göç etmek isterler. Ama erkeklerin daha kolay ve yüksek ücretli iş bulduklarını gördükçe; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, temizliğe gittikleri evlerdeki yaşayışları gördükçe sınıfsal eşitsizliklerin farkına varırlar.

Kent çalışmalarının ana konusunu : köyden kente göç eden aileler oluşturur.

Hukuk toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin kurulmasında, sürdürülmesinde ve değiştirilmesinde oldukça etkilidir. Hukukun bu gücü ise hukuku oluşturan normların müeyyideye veya yaptırıma sahip olmasından kaynaklanır.

Feminist literatürde, “Hukuk adaletsizdir.” şeklinde karşımıza çıkan slogan, özellikle tarihsel olarak hukukun toplumsal cinsiyetle ilgili eşitsiz tavrına işaret etmektedir. Bu bağlamda hukukta toplumsal cinsiyetle ilgili adalet sorunlarının, eşitlik sorunları olduğu belirtilebilir.

Feminist hukuk teorisi, toplumsal cinsiyet ve hukukla ilgili teorik düzeydeki incelemeyle ilgilidir.

Feminist teorinin 2.boyutunda: ceza hukuku, aile hukuku, iş hukuku gibi hukuk alanları veya pornografi, cinsel taciz, tecavüz gibi konular incelenmektedir.

normların belirgin özelliği : normatiflik içermeleri, yani yapılması veya yapılmaması gerekeni belirtmeleridir.

Hukuk ve toplumsal cinsiyet ilişkisi hukuk normlarının türetilmesiyle ilgili başlıca iki şekilde olabilir.

ilk olarak hukuk normlarının konulması aşamasında hukuk normlarını koymakla görevli organın, bu normları kültürel normlardan veya ideolojiden türetmesiyle toplumdaki mevcut toplumsal cinsiyet anlayışı hukuka yansır.

ikinci olarak toplumsal cinsiyetle veya cinsiyetle ilgili normların türetilmesi, kültürel normlar veya ideoloji bağlamında değil, hukukun ilişkili olduğu değer ve insan hakları bilgisi ışığında türetilirse bu durumda toplumsal cinsiyete ilişkin normların adalete uygun bir şekilde oluşturulması söz konusu olur.

Kamusal yaşamda kadına yer verilmemesinin başlıca örneği oy hakkının olmamasıydı.

Patricia Smith : kölelik aşaması : hukukun ataerkil kültürel normlara göre oluşturulmasıdır. Bu aşamada hukuk, kadını ikinci kılan ve bağımlılık ilişkisini güçlendiren, eşitliğe apaçık şekilde aykırı normlara yer vermektedir.. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti hukuk sistemi dahil olmak üzere birçok hukuk sistemi kölelik aşamasından uzaklaşmıştır. Ancak geleneksel yapıların hukuku belirlediği toplumlarda, yine kölelik aşamasının hukukta olduğunu söylemek mümkündür.

Eğer evliyse, erkek kadını kanunlar önünde, vatandaşlığı sona ermiş gibi gösterir. Kadının mülkü üzerindeki tüm hakları ve hatta kazandığı parayı bile alır... Evlilik antlaşmasında, kadın kocasına karşı itaatkar olacağı üzerine söz vermeye zorlanır. Erkek, kadının efendisi olmaktadır- kanun, erkeğe kadının özgürlüğünü elinden alma ve onu cezalandırma hakkını vermektedir

nötrlük ilkesi : kurallar nötr uygulanırsa hakkaniyet adalete ulaşır.

notrlükte ; durumlar arasındaki farklılıkların hiçbirşekilde göz önünde tutulması gerekir.

aile hukukunda toplumsal cinsiyet nötrlüğü üzerinde durmak, kadın ve erkek arasındaki toplumsal farklılıkları yadsımak demektir. bu da hukukun toplumsal cinsiyet bakımından nötr olmasının eşitsiz sonuçlara yol açabileceği anlamına gelir.

polyanna : kadınlara erkekler gibi davranılırsa bütün problemlerin biteceğini düşünen polyanna, bir işte çalışıp birde hamileyse herşeyin yolunda olmadığını anlayacaktır.

örneğin : ev içi şiddet

Hukukta kadına yönelik adaletsizliğin giderilmesinin başlıca yolları :

- kadının toplumsal cinsiyet bakımından eşitsizliğini giderecek şekilde hukuk normlarının oluşturulmasıyla ilgilidir.
- Hukukun toplumsal cinsiyetçi bir kurum olması
- toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışması

Konsensüs : fikir birliği

Hukuk ; Doğal düzenle uyumlu olarak eşitsizliği hakkı gösteren sosyal ve kültürel konsensüs yansıtarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı durumundadır.

Feminist Hukuk Teorisi : toplumsal eşitsizliğin temel kaynağı ataerkil ideolojiyi yansıtan toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyetin hukuk uygulanması, yorumlanması ve gelişimini etkilediğini iddia eder.

Feminist hukuk teorisi : 1970 lerin başındaki kadın hareketlerinin hukuk teorisine etkisiyle çıktı.

Toplumsal cinsiyet bakımından hukukun incelenmesi : 18.yy da Mary Wollstonecraft tarafından. : kadınların yaşamları üzerlerindeki hukuk kurallarının etkisini yorumlamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başından önemli bir toplumsal hareket başlamıştır. Bu toplumsal hareketin başlıca amacı, kadınlar ile erkeklerin aynı haklara sahip olmasını sağlamaktır.

1960 a kadar birinci dalga feminizmi

Birinci dalga feminizmi :

hukukta kadınların olmayışına ve kadınlara hakların çok sınırlı bir şekilde tanınmasıyla ilgili durumu ortaya koymaktaydı. Birinci dalga feminizmde kadınlar evlilik içinde mülkiyet ve velayet hakkı için mücadele etmişler, ancak mücadeleleri sadece özel alana ilişkin haklarına ilişkin olmayıp eğitim, çalışma ve seçme ve seçilme haklarına ilişkin de olmuştur.

İkinci dalga feminizm (1960) :

kültürel ve toplumsal normların kadının ikincilleştirilmesinde rolünü ortaya koymuşlardır. ikinci kuşak feministler ilk kuşak feministlerden farklı olarak hem teorik hem de eylem düzeyinde kendi aralarında farklılaşmışlardır.

ilk kuşak feministlerden en önemli farklılıkları, 20. yüzyılın sonlarında söylemlerinde kadın cinselliğine yaptıkları vurgudur. Bu bağlamda kürtaj, doğum kontrolü, cinsel şiddet ve taciz, tecavüz, lezbiyen annelik hakları gibi konulara ilişkin tartışmalar başlatmış ve kendi bedenleri üzerindeki devlet müdahalesini engelleyecek kampanyalar yapmışlardır.

1960'lı yıllarda toplumsal hareketler içinde yer alan kadın hukuk öğrencileri, hukuk eğitiminde kadının kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarının ele alınmamasını eleştirmeye

başlamışlardır.

Örneğin, eşit koşullardan çalıştıkları işyerlerinde kadınların erkeklere neden daha az ücret aldıklarını iş hukuku derslerinde tartışılmaması veya ev-içi şiddet konusunun aile hukuku ya da ceza hukuku derslerinde ele alınmamasını sorgulamışlardır

1970lerin ortasında : hukuk fakültelerinde kadın ve hukuk ; hukukta kadın, toplumsal cinsiyet ve hukuk.. dersleri verilmeye başlandı.

Kadın hukuk mezunları : kadınların pratik hukuktaki sorunlarını, feminist perspektiften ele almaya başladı. Bu öğrenciler uzman oldukları hukuk alanında feminist perspektiften yeniden analiz yaptılar. Bu analiz hukuk teorisinde ” feminist hukuk teorisi ” alanını oluşturdu. Bu teorisyenleri birleştiren düşünce : toplumun ve onun uzantısı olan hukukun ataerkil olduğudur.

Feminist hukuk teorisi : hukukun kadın bakış açısıyla analiz edilmesidir.

Feminist Hukuk Teorileri :

- liberal (eşitlikçi)
- kültürel
- radikal
- marksist
- postmodern

en fazla tartışılan yaklaşımlar : postmodern yaklaşımlar ve sosyolojik toplumsal cinsiyet kuramları yaklaşımı. yani toplumsal cinsiyeti kuramsal pratiklerde ve hukuk sistemlerinde arayan yaklaşım

Feminist hukuk teorisinde aynılık : adaletin kadın ve erkeğin hukuk önünde eşit olması.

Feminist hukuk teorisyenlerinin ilk hareket ettikleri öncül : hukukun toplumsal cinsiyet bakımından nötr olduğu durumlarda bile erkek perspektifine göre oluşturulup erkek ön yargısına dayanmasıdır.

Eşitlikçi-Liberal yaklaşım : toplumsal cinsiyet konuları hukukta eşitsizlik konuları olup, bunu ilk dile getiren yaklaşım.

bağlamda aynılık/farklılık tartışmasıyla ilgili radikal feminizm, farklılık feminizmi ve eleştirel feminizmi içeren feminist hukuk teorisinin farklı standartları ortaya çıkmıştır

Geleneksel liberalizme göre hukukun fonksiyonu, başkasının hakkını ihlal etmemek koşuluyla, bireylere kendi amaçlarını gerçekleştirmeleri için eşit fırsatı sağlamaktır. Liberal feministler de aynı şekilde toplumsal cinsiyet bağlamında eşit fırsatın sağlanması gerektiğini belirtirler.

Kadınlarla erkekler aynı haklara sahip olmalı.

Liberal feminizme paralel olarak liberal feminist hukukçuları ortaklaştıran en temel amaç, kadınların şekli anlamda eşitliği olup, erkeklere yapılan muamelenin aynısının kadınlara da yapılması savunulmaktadır.

Liberal eşitlik ilkesi veya eşit muamele ilkesi şekli eşitlikle ilgilidir. Fieklı eşitlik, benzer durumda olanlara benzer şekilde davranma anlamına gelip, benzer durumda bulunan bireylere, gruplara veya grup üyelerine de benzer şekilde davranmayı içermektedir

liberal feminist hukuk teorisyenleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı olarak hukuki engelleri görmekte ve şayet hukuktaki engeller kaldırılırsa toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanacağını düşünmektedirler .

asimilasyoncu feminist yaklaşıma göre, kadınların erkeklerle aynı hukuksal statüye kavuşmaları için erkekler gibi olmaları gerekmektedir. Bu durumda daha önce erkelere nasıl davranılıyorsa kadınlara da bu şekilde davranılması ve hukukun buna uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin bir iş yerine kadınlar işe alınırken erkeklerin çalışma saatleriyle kadınların çalışma saatleri arasında herhangi bir farklılık olmadığı kuralı temelinde sözleşme yapılıyorsa kadınların biyolojik farklılıklarından kaynaklanan hamilelik, doğum, emzirme vb. gibi durumlarda çalışma saatlerinde herhangi bir değişiklik yapılamayacaktır. Bu nedenle kadınlar bu iş yerine girmek istiyorlarsa erkek gibi olmak zorunda olup kadın olmaktan kaynaklanan herhangi bir farklılığa ilişkin olarak hak talebinde bulunmaları mümkün olmayacaktır.

Hamide Topçuoğlu kadınların iş hayatına ilişkin olarak yapmış olduğu araştırmasında söz konusu yaklaşımı ortaya koymaktadır. Ona göre “...eskiler, (erkek işi) ile bütün memleket işlerini, bütün cemiyet işlerini murad etmişlerdir. Bugün ise kadınlar bu işlere iştirak hakkına sahiptirler. O hâlde ‘erkek işine karışmak’ hakkı bir emri vaki olduğuna göre biraz erkeğe benzemek, biraz onun anladıklarından anlamak, onun muhakeme şeklini benimsemek de lazımdır!..”

androjenik feminist yaklaşıma göre, kadınlar ve erkek- ler birbirlerine büyük ölçüde benzemektedirler. Onlara göre hukukta androjenik bir insana nasıl davranılmasını öngörülüyorsa her iki cinsiyete de o şekilde davranılmalıdır.

ABD’li feminist hukukçu Wendy Williams’ın hamilelik konusunda yaklaşımı androjenik feminist yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir.

Williams’a göre herkese eşit muamele edilmelidir. Eşit muamele ilkesi uyarınca mevcut hukuk kuralları sağlığı yerinde olmayan bir çalışana hangi hakları tanıyorsa, hamile kadınlara da aynı hakların tanınmasını sağlamaktadır.

Bu yaklaşımıyla Williams, kadın ve erkek arasındaki farklılıklara dikkat çekmekten ziyade, bu farklılıkları minimize ederek androjenik feminist yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Androjenik feminist model hem kadına ait farklılıkları hem de erkeğe ait farklılıkların temel alınmasına karşıdır. Bu yaklaşıma göre toplumsal kurumların tüm toplumsal cinsiyetler için eşit bir şekilde uygulanabilecek normlarının bulunması gerekmektedir. Kısacası ortada buluşulması hedeflenmektedir

Farklılık Yanlısı Feminist Hukuk Teorisi

Farklılık yanlısı feminist hukuk teorisi, literatürde asimetric feminizm, özel/farklı muamele feminizmi olarak da geçmektedir. Bu feminist gruptaki hukukçular da kendi aralarında farklılaşmaktadırlar. Bunlar, bivalent (iki değerli) model ya da özel hakları savunan feminist hukuk yaklaşımı ve uzlaşma yaklaşımıdır.

Özel haklar modeli kadınların ve erkeklerin farklı olduğunu belirtmektedir. Onlara göre, toplumsal cinsiyet farklılıkları, biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin çocuk bakımı rolü gibi bir toplumsal cinsiyet farklılığı, bir biyolojik farklılık olan üreme

kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle hukuki düzenlemelerin bu farklılıklar göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Aksi hâlde kadınlar bu farklılıkları nedeniyle mağdur olabileceklerdir.

Özel haklar yaklaşımını en net şekilde ortaya koyan feminist hukukçu Elizabeth Wolgast'tır. Wolgast'a göre kadınlar erkeklerle eşit olamazlar. Zira eşitlik tanı- mı gereği "aynılığı" gerektirmektedir. Ona göre eşitlik yerine, kadınların özel ihti- yaçlarını temel alan özel haklar talep ederek adalet sağlanabilecektir .

Ann Scales, Wolgast'ın modelini sınırlayıcı bir kural öne sürmektedir. Buna gö- re kadınlar hamilelik, emzirme gibi sadece kendi cinsiyetlerine özgü farklılıklar ya- şadıklarında, erkeklerden farklı bir takım haklar kazanabilmelidirler.

Uzlaşma yaklaşımını savunan feministler biyolojik farklılıklar söz konusu olduğunda, kadınlara farklı ya da özel muamelenin yapılması gerektiği konusunda özel haklar modeliyle birleşmektedirler. Ancak onlar, toplumsal cinsiyetten kaynaklanan farklılıklar söz konusu olduğunda eşit muamele edilmesi gerektiğini düşünmektedirler

Sylvia Law uzlaşma yaklaşımını savunan bir feminist hukukçudur. Law'a göre üreme kapasitesi dışında kadınlar hiçbir farklılıkları nedeniyle özel muameleyi hak etmeyecektir. Herma Hill Kay de benzer şekilde, kadınlara hamile oldukları zaman dışında, cinsiyetlerinden kaynaklanan farklılıklarının tümüyle görmezden gelinmesi gerektiğini düşünmektedir.

Uzlaşmacı feministler biyolojik farklılıklar konusunda farklılık yanlısı feministlerle aynı şekilde düşünürken biyolojik farklılıklar dışındaki farklılıklar söz konusu olduğunda eşitlikçi feministlerle aynı tarafta kalmaktadırlar. Bu nedenle bu feministlere uzlaşmacı denmektedir.

Kültürel Feminist Hukuk Teorisi

Feminist hukuk teorisi açısından kültürel feminist çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmaların çoğu ilhamını ya da desteğini Nancy Chodorow'un psi- kanalitik nesne-ilişki teorisinden ve Carol Gilligan'ın ahlak geliştirme teorisinden almaktadır.

Bu bilimsel araştırmacılar kadın ile erkek arasında çarpıcı zıtlıklar olduğunu ve bunların gelişmelerinin ilk aşamalarındaki deneyim farklılıkları bağlamında anlaşılabilirliğini savunmaktadırlar.

Gilligan'ın "In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Develop- ment" (Farklı bir Seste: Psikoloji Teorisi ve Kadınların Kalkınması) adlı kitabı farklılık meselesinde kültürel feminist hukukçuların teorik temelini oluşturmaktadır. Hatta kültürel feminist hukuk teorisyenlerine "farklı ses (different voice)" teorisyenleri diyenler vardır

Kültürel feminist hukuk teorisi ya da "farklı ses" teorisyenleri, kadınlar ve er- kekler arasındaki farklılıklara odaklanırlar ve bu farklılığı memnuniyetle karşılarlar. Kadınların erkeklerden farklı hayat deneyimleri vardır ve bu farklılık onların farklı bir dille konuşmalarını sağlamaktadır. Onlara göre erkekler rekabete, bencilliğe ve saldırganlığa vurgu yaparlarken kadın dili ihtimam, bakım ve empatiye vurgu yapmaktadır.

Gilligan'ın görüşlerinden en çok etkilenen feminist hukukçulardan biri Robin West olmuştur "Jurisprudence and Gender" (Hukuk Öğretisi ve Toplumsal Cinsiyet) adlı makalesinde West sözlerine "insan nedir?" sorusu ile başlamaktadır.

West'e göre kadınlar fiziksel olarak diğerlerinden ayrılmıştır. Kadınlar erkeklere benzemezler, "hayata ve diğerlerine bağlı kritik ve tekrar tekrar vuku bulan en az dört yaşam deneyimleri bulunmaktadır. Bunlar hamilelik, heteroseksüel birleşme, menstrüasyon ve emzirmedir." Ona göre, her ne kadar, her kadın bütün bu deneyimleri yaşamasa da birçok kadın biyolojik emirlerle gizlenmiş eril güç tarafından bu hayatın içine zorlanmaktadır. West bu farklılıkların ırka, sınıfa ve hatta cinsel tercihe rağmen bütün kadınlarda ortak olduğunu vurgulamaktadır.

Radikal Feminist Hukuk Teorisi

Radikal feminist hukuk teorisi, kadınları liberal feminizmin kabul ettiği gibi birey olarak değil, sınıf olarak ele almaktadır. Kadınlar bir sınıf olarak başka bir sınıf olan erkekler tarafından tahakküm altına alınmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği irrasyonel bir ayrımcılığın sonucu değil, sistemli ikincilleştirmenin bir sonucudur. Bu nedenle radikal feminist hukuk teorisine ikincil kılınma karşıtı teori ya da tahakküm karşıtı model de denilmektedir.

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, doğal ya da bu rollere içkin olarak kabul etmektedir. Cinselliğin sosyal yapısı, erkekler tarafından toplumsal cinsiyet hiyerarşisini inşa etmek için üretilmiştir.

radikal feminizme göre eğer bir kadın heteroseksüel ilişkiden zevk alırsa aynı zamanda kendi ikincilleştirilmesinden de zevk alıyor demektir.

Radikal feminist hukuk teorisini olan Catharine MacKinnon'a göre kadınlara yönelik negatif ayrımcılık farklılıktan değil, eril tahakkümden kaynaklanmaktadır.

Erkek baskın ve kadın da buna boyun eğen olduğunda, cinsellik her iki cinsiyet açısından zevkli olduğu anlamına gelmektedir.

Radikal feminist hukuk teorisi hukukta bir takım değişiklikleri talep etmektedir.

Bu değişikliklerin gerçekleşmesiyle birlikte eşitsizlik ve tahakküm ortadan kalkacaktır. Söz konusu değişiklikler kadınları cinsel taciz, cinsel saldırı ve her türlü şiddetten koruyacak yasal düzenlemelerin oluşturulması ve pornografinin yasaklanmasıdır. Zira, pornografi kadınların cinselliğinin toplumsal kavrayışını oluşturmada ve kadınların ikincil konumunu sağlamlaştırmaktadır.

Postmodern Feminist Hukuk Teorisi

Postmodernizm, en basit anlamında modernliğin eleştirisidir. Modernliğin özne olarak bireye yer vermesi ve iktidarın başlıca araçları olarak hukuk ve devletin görülmesi eleştirilmektedir. Postmodernizme göre birey, toplumsal olarak tanımlanmakta ve hukuk teorisi de hukuk üzerinde yoğunlaşarak iktidarı maskeleyerek için kullanılmaktadır.

hukukta erkek iktidarı olduğunu ve bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten kaynakları hukukun gizlediğini belirtmektedirler

Postmodernist feministler, toplumsal cinsiyet kategorilerinin ve cinsiyetin, iktidar ilişkileriyle belirlendiğini savunmaktadırlar. Bu nedenle, doğal varlık kategorileri olarak kadın ve erkekten söz etmek, toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak oluşturulduğunu bir yana bırakmak anlamına gelebilmektedir.

Postmodern feminizmin üzerinde durduğu konulardan biri modern düşünce yapısının ve dilinin ikili karşıt terimler üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Güneş/ay, doğa/tarih, pasif/aktif, yüksek/alçak vs. gibi ikilemler dil yapısının ana dizilişini oluşturmaktadır. Bu dizilişte karşıt kavramlar arasında keskin bir hiyerarşi bulunmaktadır. Kavramlardan biri diğerine mutlak biçimde üstünlük göstermektedir. Fransız feminist Helene Cixous dildeki bu hiyerarşik

yapılanmanın tünün, insan yaşamında kadın/erkek ikilemine dayandığını iddia etmektedir. Güneş-erkek, ay-kadın; aktif-erkek, pasif-kadın vb. gibi belli bir ikileme dayalı tüm kavramlar kadın ve erkekle özdeş tutulan kavramlar pozitif olarak kurgulanmaktadır .

belirtilen ikilemelerin cinsiyetlendirilmiş olduğu görülmektedir. ikilemenin bir tarafı eril diğer tarafı dişildir.

Postmodern feminizmin üzerinde durduğu diğer bir konu da, feminizm içindeki çoğulculuk olgusunun vurgulanması gerektiğidir.

Hukuka yönelik postmodern eleştirilerden bir diğeri, modern devlet hukuk sistemlerinin kabul ettiği özerklik yaklaşımıdır. Söz konusu özerklik yaklaşımında, makul bir şekilde düşünen ve hareket edebilen bireylerin seçim yapabilecek kabiliyette oldukları kabul edilmektedir.

Kadınlar için gerçek özerkliğin sağlanabilmesi için toplumsal cinsiyet nedeniyle dezavantajlı konumda bulunan kadınlara uygun seçeneklerin sağlanması, diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak vasıtalar getirilmesi gerekmektedir.

Anayasa hukuku :

- devletin kuruluşu
- örgütlenişi
- organları-ilişkileri
- vatandaşların temel hak ve özgürlükleri
- devletin dayandığı temel ilkeler

hukuk ve toplumsal cinsiyet ilişkisi hukukun erkek perspektifinden ve erkek egemen yaklaşımından toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımına doğru gelişme gös- termektedir.

“Anayasa Hukuku” devletin temel kuruluşunu, yani şeklini, yapısını, organlarını, bu organlar arasındaki ilişkileri ve bireylerin devlet karşısındaki temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen kuralların bütününden oluşmuş bir kamu hukuku dalıdır

Hukukun başlıca alanlarından birini anayasa hukuku oluşturmakta ve hukuk doktrininde genellikle bu alanla ilgili devletin kuruluşu, örgütlenişi, organları ve or- ganların birbiriyle ilişkileri, vatandaşların temel hak ve özgürlükleri, devletin dayandığı temel ilkeler gibi konular incelenmektedir.

Anayasa bir hukuk sisteminin en üstünde yer alan normdur. Dolayısıyla anayasadan sonra gelen normların, örneğin kanunların anayasaya uygun olması zorunludur. Bu anlamda anayasa kanun koyucunun hakları ihlal edebilmesi olasılığına karşı güvence getirmektedir.

Kadınların haklarının anayasada güvence altına alınması 20. yüzyılda toplumsal cinsiyet bakımından nötr olan normlarla gerçekleşmiştir.

Ancak bu normların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göz önünde alan düzenlenişi 21. yüzyılda ortaya çıkmaktadır. Bu tür değişiklikle ilgili olarak eşitlik ilkesi üzerinde durulabilir. 20. yüzyılda anayasalarda yer alan eşitlik ilkesi kanun önünde eşitlik ilkesi olup liberal feministlerin savunduğu şekli eşitlik, yani benzer durumda olanlara benzer şekilde davranma anlamına gelmekte ve geleneksel olarak adil, objektif ve nötr olarak değerlendirilmektedir .

Batıdan alınan eşitlik kavramı, kadınların erkeklere karşı olan hukuki ve sosyal durumlarını değiştirme- miştir. Kadınların erkeklere karşı en geniş sosyal eşitsizlikleri, kadınların erkekler- den farklılıkları olarak ortaya konmuştur. Bu nedenle eşitlik hukuku, örneğin kadınlara yönelik şiddeti açıklamak için kullanılmamaktadır.

farklı anlamda eşitlik aynı şekilde haklara sahip olmayı gerektirirken, maddi anlamda eşitlik sonuçlar üzerinde durur. Örneğin kadın ve erkeğin aynı şekilde seçilme hakkına sahip olmasıyla şekli anlamda eşitlik gerçekleşir. Maddi anlamda eşitlik ise sonuca baktığından, kadının gerçek hayatta seçilme hakkını erkek gibi sahip olmadığını ve aralarındaki eşitsizliği ortaya koyar. Maddi anlamda eşitlik kadın ve erkek arasındaki sonuçlar bakımından eşitsizliğe yol açan nedenler üzerinde durup bunların giderilmesini gerektirir. Bu nedenler biyolojik nedenler olabileceği gibi, sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler olabilir. Maddi anlamda eşitlik, kadına avantaj sağlayan örneğin pozitif ayrımcılıkla kadın ve erkeğin sonuçlar bakımından eşit kılınmasını sağlamaya çalışır

Anayasada kadınlarla ilgili olarak iale bakımından eşitlik ilkesi : ilköğretimin kız ve erkek çocuklar için zorunlu ve parasız olması, Türk vatandaşı annenin çocuğunun Türk olması...

Ceza Hukuku : feminist eleştirinin en fazla söz konusu olduğu alan

Ceza hukuku alanı : baştan aşağı erkek perspektifinden oluşturulduğu ileri sürülür. Ceza hukukunun erkek olmasının temel nedeni : erkek perspektifini en fazla ve en açık biçimde yansıtan normları yani şiddetle ilgili normları içermesinden dolayıdır.

Toplumsal cinsiyet konuları göz önüne alındığında : ev içi şiddet, cinsel suçlar, cinayet.. gibi konularda kadınların korunması gerekli. bilinen en iyi örnek :tecavüz

Özerklik : başkaları tarafından engellenmeme

“Ceza Hukuku” suç oluşturan fiil ve davranışların nelerden ibaret bulunduğunu, bu fiil ve davranışlarda bulunanlara ne gibi müeyyideler, yani cezalar uygulanacağını gösteren hukuk normlarından oluşan kamu hukuku dalıdır

Postmodern feministlerin belirttiği gibi, kadına özerk bir varlık olarak davranılmadığı gibi, kadın da gerçekte özerk olmasını sağlayacak olanaklara sahip değildir. Örneğin kadının rızasının olmaması, hâlâ hayır demek olarak anlaşılmamaktadır.

sokaktaki bir adam tecavüz ettiğinde bu suç sayılırken evdeki koca tecavüz ettiğinde bu hakkın kötüye kullanılması anlamına gelmektedir. Günümüzde ise bu anlayış değişmiş veya değişmekte olup evlilik içi tecavüz, örneğin bizim ceza kanunumuzda, suç sayılmaktadır.

“Aile hukuku” kişinin içinde bulunduğu ve aile denen topluluğun üyeleri ile olan ilişkilerini düzenleyen medeni hukukun dalıdır. Aile hukukunun başlıca inceleme konuları şunlardır: Nişanlanma, evlenme, evli kadın ve erkeklerin karşılıklı hak ve ödevleri, mal rejimleri, evliliğin sona ermesi, boşanma, hısımlık, nesep, evlat edinme, velayet, vesayet vs. Aile hukuku kuralları Türk Medenî Kanununun Aile Hukuku bölümünde 118 ilâ 494. maddelerinde düzenlenmiştir

Ancak genel olarak bakıldığında birçok modern aile hukuku düzenlemesinde kadınların evlilik için yaş sınırı erkeklere göre daha aşağıdadır.

kadınların erkeklere göre aile kurmak konusunda daha hazırlıklı olduklarına ilişkin bir gerekçe bulunmaktadır

Modern aile hukuku doğal aile kavramından hareket ederek oluşturulmuştur. Doğal aile kavramı, karı koca ve onların biyolojik çocuklarından oluşmuş birlikteliği temel almaktadır. Devlet ve onun uzantısı olan hukuk sistemi aile işlerine karışmamakta, aile içi ilişkileri düzenlemek konusunda ev-reisini yani kocayı ya da babayı yetkili kılmaktadır.. Ailenin adı, çocukların velayeti, ikametgâhın seçimi, birlikteliğin temsili vb. gibi konular ev reisi tarafından belirlenmektedir.

Buna göre kadınlar evlilik sözleşmesiyle birlikte bir takım haklarından feragat etmektedirler. Evli kadının hukuken varoluşu belirsizdir. Evlilik birliğini erkek temsil etmektedir.

Ailenin ismi : erkeğin soyadına göre belirlenen toplumlar vardır. ikinci kuşak kadın hareketi bunu sorguladı.

20.yy aile hukuku alanında yapılan reformlara örnek:

- kürtajın ve doğum kontrolünün yasal hale gelmesi
- farklı etnik köken ırk yada dine mensup kişilerin evlenebilmesini yasaklayan düzenlemelerin kaldırılması
- ev içi şiddetin engellenmesi konusunda özel alana müdahalesini sağlayan hukuksal düzenlemeler

aile hukukunda maddi anlamda eşitliği sağlayan düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Türk Medeni Kanuna' göre kadın evlenmekle kocanın soyadını almak zorundadır. Medeni Kanun madde 187- Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.

20.yy'ın sonunda gey ve lezbiyen hareketinin güçlenmesi ve aynı cinsiyetten bireylerin evliliklerinin yasal hâle gelmesiyle birlikte aile hukuku yeniden şekillenmeye başlamıştır. Tüp bebek, kiralık annelik gibi yeni üreme teknolojilerinin gelişmesi ve bunların kimi hukuk sistemlerinde yasal hale gelmesi de yine aile hukuku alanında önemli dönüşümlere yol açmıştır

iş Hukuku işçi ile işveren arasındaki iş ilişkisini düzenleyen hukuk dalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 22 Mayıs 2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanununun 2. maddesine göre, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişilere "işveren";

işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye "iş ilişkisi";

bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye ise "işçi" denmektedir

Feminist hukukçular kadınların önündeki toplumsal cinsiyet temelli düzenleme ve uygulamaların kadın bakış açısıyla yeniden ele alınmasını talep etmektedirler.

Mary Joe Frug çalışma hayatının çalışan annelere "düşman" olduğunu açıkça belirtmektedir. Frug'a göre iş yerlerinde çalışma saatleri çocuklarıyla ilgilenmek zorunda olan kadınlar için esnek değildir. Bu nedenle kadınlar çocuk bakımı söz konusu olduğunda meslek

hayatlarından fedakârlık etmektedirler.

Kadınlar üreme kapasiteleri ve annelik nedeniyle çalışma hayatında birtakım zorluklar yaşamaktadırlar. Feminist hukuk teorisyenlerine göre bu zorlukların giderilmesi ve maddi eşitliğin sağlanabilmesi için kadınlara farklı muamele edilmesi ve buna ilişkin hukuksal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

iş hukuku ve iş kanunları kadınların doğum izinlerini, süt izinlerini, iş yerlerinde kreş ve emzirme odalarının bulundurulması gibi koşulları göz önünde bulundurmaya başlamıştır.

TOPLUMSAL CİNSİYET SOSYOLOJİSİ ÜNİTE 08

Feminist eleştirel bakış açısı, sosyal bilimler içinde “kadınlar” a yer açarken ön- celikle kadınların bulunduğu toplumsal alanları ve etkinlikleri araştırma konusu hâline getirdi. Kadınlar için doğal, değişmez kabul edilen rollerin toplumsal-kültü- rel olarak belirlenmiş olduğu ve toplumlar arasında benzerlikler ve farklılıklar gösterebileceği ortaya çıkarıldı.

Kadınların yürüttüğü yardımseverlik : (philanthropy) etkinlikleri

1970lerde Avrupa ve Amerikan üniversitelerinde kadın tarihi (womens history) programları açılmaya başlandı.

Anglo-Amerikan : (gender and history) toplumsal cinsiyet ve tarihi dergisi

Journal of women ’s history : kadınların tarihi dergisi

Kadın tarihi çalışmalarını tetikleyen etkenler kadın tarihçiler tarafından genellikle şöyle belirtiliyor:

“Kadın tarihi” nin politik niteliği: Kadın tarihçilerin, feminist araştırmacıların akademik olarak marjinalleşmelerine karşı durmak istemesi,

- Kadınlara ait kolektif bir geçmiş ve politik kadın öncülerin keşfedilmesi ve bu tür bir güdülenme ile yapılan araştırmalar,

Geleneksel, ana akım tarih yazımı ile ilgili metodolojik yaklaşımların ve kavramsal çerçevelerin eleştirisi,

- Kadın hareketlerinin tarihini ve kadınları araştırmak istemek,

- Kadınlara ve erkeklere atfedilen ve cinsiyet rollerinin doğallaştırılmasına ve kadınların cinsel istek nesnesi olarak görülmesine karşı koymak.

1930’larda etkisi görülen Annales okulu çevresinde toplanan Lucien Febvre, Marc Bloch, Braudel gibi tarihçiler, özellikle emekçi sınışarın tarihi ile ilgili çok önemli yapıtlar ortaya koydular.

Kadın tarihi alanındaki araştırmacılar, kadınların tarihe katılmasının aynı zamanda “kadın” a tarih katmak anlamına geldiğini savundular

Fatmagül Berktaş’ın Tarihin Cinsiyeti (2003) adlı kitabında belirttiği gibi feminist tarihçilik, toplumsal tarihin derin bir eleştirisini yapmakla kalmadı, aynı zamanda tarih yazımının yerleşik kavramsal ve yöntemsel araçlarını göz- den geçirmemizi sağladı ve eleştirel bir tarih yazımına yöneldi

Buna göre, yalnızca kadın öncüler, kadın kahramanlar ve ünlü kadınlar değil, toplumsal tarihte ve tarihyazımında ikincilleştirilen toplumsal gruplar, ezilenler içinde de kadınlar, tanıklıklarıyla deneyimleriyle tarihin konusu ve öznesi olabildiler.

Joan Wallach Scott, Toplumsal Cinsiyet ve Tarihin Siyaseti (Gender and the Politics of History) (1999) adlı kitabında, tarihin cinsiyetler açısından yeniden değerlendirilmesinin aynı zamanda ana akım tarihyazımının ve tarih disiplininin bilgi üretim yöntemleri ile ilgili kendine yönelik bir değerlendirmeyi gerekli kıldığını gösterdi.

Davidoff da toplumbilimcilerin, tarihçilerin kullanmaya yatkın oldukları ‘ev ve iş’, ‘maskülen ve feminen’, ‘özel ile kamusal’, ‘düşünsel ile bedensel’ gibi kavramsal ikiliklerin tarihsel-söylemsel kuruluşlarını irdeleyerek bu kavramların ötesine gitmeye ve tarihsel ve ampirik olarak toplumsal dünyada, kadınlarla erkekler, erkeklerle erkekler ve kadınlarla kadınlar arasında ne olup bittiğini anlamaya çalıştı .

Kadınların iktidar ilişkileri içinde geliştirdikleri direnç mekanizmaları, karşılıklı pazarlık imkânları ve kendilerine açtıkları otorite ve etki alanları araştırıldığında, örneğin, kadınların aile emekçileri olarak tarımda, esnaf ve zanaatkar ve çeşitli ev-eksenli üretim alanlarında, örneğin, dokumacılıkta, daha önceleri ekonomik faaliyet içinde gözardı edilen faaliyetleri görünür hâle geldi.

Avrupa’da endüstriyel kapitalizmin gelişme evresinde, kadınların, tıp, hukuk ya da mühendislik gibi bazı temel uzmanlaşmış meslek alanlarından dışlanması ve “gerçek, has kadınlık ideali” olarak “üretken olmayan burjuva evkadını”nın ve üremeye yönelik ve hazcı olmayan cinsel ideolojinin (puritanizm) yüceltilmesi, kapitalizmin birikim modelinde erkek-egemen burjuva aile modelinin rolünü anlamamızı sağladı.

Christine de Pisan’ın Kadınlar Kenti Kitabı, Yahudileri kurtaran Queen Esther, Romalılarla komşuları arasında barışı kuran Sabine kadınları, Frankları Hristiyanlıkla tanıştıran Clothilda ve Bakire Meryem ve diğer azizeler gibi geçmişte iyi işler yaparak ünlenen kadınların kurmuş olduğu bir şehirden söz eder.

De Pisan, tarihe yalnızca manevralar, dalavereler ve baştan çıkarıcılıklarıyla yazılan kadınların er- demlerinden ve başarılarından söz ederek kadın aleyhtarlığına karşı tarihsel anlatıyı bir araç olarak kullanır.

Christine de Pisan(1363-1430)’ın The Book of the City of Ladies (Kadınlar Kenti Kitabı,1405), Batı kaynaklı literatürde ilk feminist metinlerden biridir.

Kadınların tarihinin politik işlevi : Kadınların tarihinin kadınların güçlenmesine hizmet eden böyle bir politik işlevi olduğunu söyleyebiliriz.kadınlara ait bir toplumsal bellek yaratarak kadınlar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, beceri ve toplumsal yetilerin izini sürmeye çalışıyor.

Gerda Lerner 1975’te yazdığı bir yazıda açıkça feminist siyasi bir pozisyondan, patriyarkal ezme-ezilme ilişkilerini açığa çıkarıyordu

toplumsal cinsiyet kavramının ırk, etnisite ve sınışa birlikte kesişimsel analizlerde kullanılması: “Toplumsal cinsiyet”in tarihsel analizin bir aracı olarak kullanılması, kadınlık ve erkekliğin tarihsel ve toplumsal kuruluşlarını birbirine göre incelemek, toplumsal süreçleri cinsiyet gören bir bakış açısıyla irdelemek, kadın tarihini, toplumsal cinsiyet çalışmalarına doğru kaydırmak, bazı feminist eleştirmenlere göre apolitikleşme eğilimini beslese de Gender

and History (Toplumsal Cinsiyet ve Tarih) gibi dergilerde yayınlanan makaleler “toplumsal cinsiyet” gören analitik yaklaşımların ana akım tarih yazımına alternatif bir tarih yazımı için nasıl kullanılabileceğini göstermiştir.

Kadın tarihçileri ana akım tarih yazımındaki dönemselleştirmelere de meydan okumuşlardır. Örneğin, Fransız Devrimi ve Haklar Beynamesi’nin liberal, özerk, eril birey tahayyülü ile “erkek yurttaşlar” için getirdiği demokratik kamusal alana, siyasal katılım haklarının kadınlara tanınmamış olması dolayısıyla Fransız Devrimi’nin “devrimci” niteliği sorgulanmıştır ya da Karanlık Çağlar kadınlar için ne kadar karanlıktı? Ya Aydınlanma Çağı kimler için aydınlanmaya işaret ediyor? gibi kışkırtıcı sorular sorulmuştur.

“Kadın Tarihi Tarihin Neresine Düşüyor?” başlıklı bir söyleşide Serpil Çakır şunları söylüyordu: Joan Kelly “Kadınlar için Rönesans yoktur ya da en azından kadınların Rönesansı Rönesans döneminde yaşamadığını söyleyebiliriz”. der. Ortaçağ’da Avrupa’da büyük çamaşır yıkama dönemi Yugoslavya’dan, Almanya’ya kadar her yerde belli bir tarihsel kesit içinde kadınların ortak yaşadığı bir deneyim olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı’da dönüşümlerin başlangıcı olarak nitelendirilen Tanzimat Fermanı okunurken kadınlar neredeydiler?

Ortaçağda Cadı Avı

Ortaçağ’da Avrupa ve Amerika’da Kilise’nin bunları dindışı, sapkın (heretic) hareketler olarak nitelendirdiğini ve faillerini yakarak, asarak, mahkum ederek cezalandırdığını görüyoruz. Engizisyon mahkemelerinde “cadı” ya da “büyücü” olarak nitelenen bu insanlar arasında erkekler de bulunmasına rağmen, bu alanda yapılan çalışmalar ve verilen sayılar, yok etme hareketinin esas olarak kadınlara yönelmiş olduğunu göstermektedir.

Beguinelar diye bilinen ve 13. yüzyılda Belçika, Fransa ve Almanya’da etkili olan bir tarikatın üyesi olan kadınlar evlenmeyi reddediyor ve kendilerini Hristiyanlık teolojisinin yorumlarını yapmaya ve yaymaya, yardım faaliyetlerine adanarak Avrupa’da öğretilerini yaymak üzere dolaşıyorlardı. 1310 tarihinde sapkın (heretic) olarak ilan edilerek işkenceye mahkum edildiler ve yakıldılar

1400 ile 1600 yılları arasında günde iki cadının idam cezasına çarptırıldığı tahmin ediliyor (Olsen, 1994: 58) 1592 yılında «skoç Agnes Sampson, büyücülükle suçlanarak yakıldı.

Cadılıkla suçlanan kadınlar genellikle, evlenmemiş ya da dul, yaşlı, ya da bir şekilde sıra dışı özellikleri olan ve marjinal yaşayan kadınlardı.

Bunların arasında çok sayıda hastalıkları teşhis etme ve iyileştirme yetisi olan, halk hekimleri, ebeler, geleceği okuyan falcılar, “bilge kadınlar” vardı

1649 yılında ingiliz kadınları Avam Kamarası’na dinsel ayrılıkçılarla ilgili bir dilekçe sunuyorlar ve kendilerine Devlet işleri’ne karışmamaları onun yerine dikiş, nakış, dokuma ve bulaşık yıkama ile iştilal etmeleri söyleniyor.

1714’te cadı mahkemelerine son veriliyor. 1775’te Anna Maria Swaegel Almanya’da idama mahkum edilen son cadı olarak kaydedilmiştir

1781’de Akdeniz Engizisyonu tarafından idam edilen son mistik, Maria de las Dolores Lopez, ıspanya Seville’de asıldıktan sonra yakılıyor.

1782’de isviçre’de idam edilen Anna Goddi, Avrupa’da hukuka uygun olarak mahkum edilen son cadı olarak kaydedilmiş. Cadı mahkemeleri 6 yıl önce kaldırıldığı hâlde,

1793'te Polonya'da gayri hukuki olarak gerçekleşen cadı katli ise Avrupa'daki son olay olarak kaydedilmiş .

“Kadınlar için Aydınlanma Dönemi'nden söz edebilir miyiz?” sorusuna “Hayır” cevabı veren Joan Kelly umutsuzluğa düşse de kadınlar, modern toplum düşüncesinin bu en önemli aşamasından etkilendiler ve “kadın” kavramı da değişime uğradı.

Aydınlanma düşüncesinin yaygınlaşmasına katkıda bulunan az sayıda kadın ise erkek düşünürlerin fikirlerinin yayılmasına aracılık eden örneğin, Paris'teki edebi ve entelektüel salonlarını yürüten aristokrat kadınlar ya da Mme. Helvetius, Mme. Condorcet gibi ünlü adamların metresleriydi. Başka birkaç kadın ise geniş kapsamlı bir sosyal analiz ve eleştiri geliştirmeseler bile, roman yazarı olarak ve kadınların eğitimi ile ilgili yazdıkları denemelerle kadınların bireysel algı ve ihtiyaçlarına ilişkin önemli katkılar yaptılar. Elizabeth Fox-Genovese, Aydınlanma döneminde kadınların etkinliklerini üç başlık altında inceliyor:

- 1) Aydınlanma düşüncesine dolaylı da olsa katkıda bulunan kadınlar,
- 2) Aydınlanma filozoflarının düşüncelerinden çıkarsayabileceğimiz kadınlara dair yaklaşım,
- 3) Aydınlanma düşüncesinin izleriyle, özellikle Fransız Devrimi'nin getirdiği sosyal değişikliklerin etkisiyle kadınların kendileri için yarattıkları kadın hakları gündemi.

Aydınlanma Metinlerinde Kadın-Doğa-Kültür

Kadının doğa ile erkeğin kültürle eşlenmesi, kadın aleyhtarı söylemlerin ana odaklarından birini oluşturmaktadır. Kadın bedeniyle ilgili düşünce ve algılar tarihsel dönemlere göre değişmektedir. Kadın bedeni özellikle 19. yüzyılda belirsizlikleri nedeniyle denetim altına alınması gereken, hükmedilmesi gereken bir nesne gibi görülmüştür. Feminist yazarların metinlerinde “kadın doğası” ya da “kadının doğaya yakınlığı”, kadınlar adına bir güçlenme alanı kurmak ve erkek iktidarına karşı koymak amacıyla da kullanılmıştır. Bu da literatürde çok vurgulanan kadın-erkek, doğa-kültür karşıtlığını pekiştirmeye hizmet etmiştir.

Fransız Devrimi ve Yurttaşlığın Cinsiyeti

Olympe de Gouges (1748-1793), “Kadın Hakları Bildirgesi” adlı bildirisinde “insan (Erkek) Hakları Bildirgesi”ne karşı kadınların hem rasyonel akıl yürütme kapasiteleri hem de doğal yetileri dolayısıyla erkeklerle eşit yurttaşlık haklarını kazanması gerektiğini savunmaktadır. Oyun yazarı olarak ünlenmiş; yapıtlarındaki keskin dili ve radikal karşı çıkışları nedeniyle tutuklanmış ve giyotinle idam edilmiştir.

Joan B. Landes, burjuva kamu alanının yalnızca olumsal kuruluş koşulları açısından değil, kuruluş esasları bakımından da eril olduğunu, rasyonel, özerk erkek birey kurgusuna dayanan bir evrensellik ve kamusal iddiası taşıdığını savunmaktadır. Landes, Jakoben devrimcilerin Rousseau'cu bir cumhuriyetçilik çerçevesinde cinsel farklılık temelli bir öğretiyi desteklediklerini ve kadın bedenine ve kimliğine atfedilen düzensizlik, belirsizlik, baştan çıkarıcılık ve rasyonel akıl yürütme yetisinden yoksunluk gibi özellikler nedeniyle kadınları siyasal-kamusal alandan dışarıda tutmayı tercih ettiklerini anlatıyor. Nitekim Konvansiyon, böyle bir tehdit algısıyla 1793'te kadın derneklerini ve halk kulüplerinin hepsini yasadışı ilan etti.

Landes, aynı makalede hem söylemsel hem de eylemsel düzlemde Sophie de Condorcet ve Olympe de Gouges gibi kadınların hem feminist karşı söylemlerin üretilmesinde hem de yurttaş hakları olmaksızın Devrim'in yarattığı halk hareketleri ve seferberlikte fiilen silah kuşanan militanlar ve “yurttaşlığı olmayan yurttaş katılımcılar” olarak resmî cinsiyet ideolojisinde dile getirilen doğal kadınlık çerçevesini kesintiye uğrattıklarını savunuyor

1793 Anayasası kabul edilirken çok sayıda kadın Paris'ten taşra illerinden Konvansiyon'a mektup yazmış ve "her ne kadar yasa onları Anayasa'nın kabulü için çok değerli oy verme hakkından mahrum ediyorsa da" Anaya- sa'ya bağlı olduklarını belirtmişlerdir

Kadınlar, devrimci yönetimin kendilerine atfettiği "evcillik" kategorisini bile genişletilmiş ev kavramı çerçevesinde yorumlayarak ulusun anneleri ve kız evlatları olarak vatani savunma adına silah taşıma hakkını talep etmişlerdir

Landes'in belirttiği gibi, "kadınların devrimci harekete katılımının kapsamı birkaç kilit epizod dizisinde kendini tam olarak göstermiştir:

Kadınların Ekim 1789'da Versailles'a yürüyüşü, kadınların 1792'nin bahar ve yaz aylarındaki silahlı geçit törenlerine katılımı, kadınların Mayıs-Ekim 1793'teki Devrimci Cumhuriyetçi Kadınlar Birliği'ndeki örgütlü başkaldırısı ve kadınların Mayıs 1795'teki ayaklanmaların başlangıç gösterilerine katılımı"

Landes, Levy ve Applewhite'ın "Devrim Paris'inde Kadınlar ve Militan Yurttaşlık" adlı makalesine atıfta bulunmakta ve 1793 güzünde Jakobenlerin kadınlara karşı giriştiği bastırma hareketinin ardındaki üç etmeni sıralamaktadır:

- Siyasal sistemin yasal çerçevesi içinde yeralmayan cumhuriyetçi devrimci kadınların Jakobenler tarafından "yönetilemez" olarak algılanmaları,
- Jakoben önderlik, militan, cumhuriyetçi kadınların eylemlerini ailenin istikrarını ve erkek yurttaşları tehdit eden bir şey olarak algılamaya başlaması,
- Zayıf, eksiklik, beceriksizlik gibi edilgen kadınlık tanımlarının dışına çıkan ve bu sınırları fiilen aşan cumhuriyetçi kadınların Jakoben erkekler için bir iğdiş edilme ya da iktidarsızlık tehdidi oluşturması

Kadınların Oy Hakkı Mücadelesi

1866- Büyük Britanya'da 1498 kadın kadınların oy hakkını hukuken tanımak üzere bir komite oluşturdu ve John Stuart Mill, Britanya'nın ilk "kadınlar için oy hakkı" dilekçesini Parlamento'ya sundu

Genel Oy Hakkı : 1928 te İngiltere de I.DÜnya savaşı sonrası tanındı

1973- Kadınlar çocukların velayeti konusunda erkeklerle eşit haklara kavuştu

II.Dünya savaşı sonrası boşanmada eşitlik sağlandı

1869- İngiltere de evli kadınlara mülk edinme hakkı tanındı

Stuart Mill : Kadınların Köleleştirilmesi (1861) adlı yapıtın girişinde, iki cins arasındaki mevcut sosyal ilişkileri yönlendiren temel ilkenin yani bir cinsin diğerine hukuki bağımlılığının kendi başına yanlış olduğunu belirtiyor ve insanlığın ilerlemesine engel oluşturduğu için cinsler arasında tam eşitlik ilkesiyle yer değiştirmesi gerektiğini savunuyordu

19.yüzyıl Amerikan kadın hakları hareketinin öncülerinden Elisabeth Cady Stanton ve Susan B. Anthony, Mary Wollstonecraft'ın Kadın Haklarının Savunusu'nda öne sürdüğü fikirleri geliştirdiler ve Doğal Haklar öğretisine dayanarak kadınların insan haklarından ve Amerikan Anayasası'ndaki temel hak ve özgürlüklerden yararlanmaları gerektiğini savundular.

Mayıs 1869’da Amerikalı femi- nist öncüler, Susan B. Anthony ve Elizabeth Cady Stanton, NWSA kısa adıyla National Woman Suffrage Association – Türkçe adıyla, Ulusal Kadınlar için Oy Hakkı Derneği’ni kurdular.

İngiltere’deki oy hakkı hareketinin tarihi, önce Christabel ve Sylvia Pankhurst kardeşler gibi üst orta sınıf kadın öncülerin ve 1903’te kurulan WSPU gibi-Women’s Social and Political Union (Kadınların Sosyal ve Politik Birliği) onların kurduğu derneklerin Londra merkezli etkinlikleri ile anlatılmıştır.

Pankhurstlerin çevresindeki işçi sınıfı üyesi tek kadın olan Annie Kenney bile otobiyografisinde (Memories of a Militant, 1924) Pankhurstler’den önceki oy hakkı mücadelesini görmezden gelir. Jill Liddington ve Jill Norris pamuklu dokuma endüstrisi kentlerinden Lancashire’de özellikle sendikal hareketin ve Women’s Cooperative Guilds (Kadın Kooperatifi) adlı kadın örgütünün öncüleri olan kadınların oy hakkı kazanmak için 19. yüzyıl sonunda son derece güçlü kampanyalar yürütmüş olduklarını ortaya çıkardılar .

İngiltere’de kadın tarihi alanındaki yeni araştırmalar sonucunda, oy hakkı hareketinin örneğin, işçi sınıfından kadınların otobiyografilerinde, anılarında, ya da yerel örgütlerin kayıtlarında, yerel gazetelerin sütunlarında unutulmuş ya da yalnızca bireysel ya da kolektif hafızada saklanan bölümü yeniden kazanılmış oldu. Kamuoyunda militan’suffragette’ler kadar ses getirmemiş olsa da onlardan önce çok daha geniş tabanlı bir ‘suffrage’ hareketinin işçi sendikaları, kadın kooperatifi ve sos- yalist hareket çerçevesinde yürütülmüş olduğu belgelenmiş oldu.

TÜRKİYE’DE MODERNLEŞME TARİHİNE KADIN TARİHİ AÇISINDAN BAKIŞ

Romancı, yazar. Halide Edib Adıvar (1882-1964) Amerikan Kız Koleji’ni bitirdikten sonra İstanbul Kız Lisesi’nde öğretmenliğe başladı. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Kız Okulları Genel Müfettişi olarak Beyrut ve Fiyam’da çalıştı. Kurtuluş Savaşı’na katılarak yabancı dilde muhaberat ve tercümanlık yaptı.

Cumhuriyet’in ilanından sonra eşi Adnan Adıvar’la birlikte yurt dışına çıkmak zorunda kalan H.E.Adıvar,1925-1938 yılları arasında Avrupa’da Fransa ve İngiltere’de yaşadı. Amerika’da ve Hindistan’da giderek Türk Devrimi’ni tanıtan konferanslar verdi. Anılarını iki cilt halinde ve İngilizce olarak yayımladı (1926, 1928). Türkiye’ye döner ve 1940’ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörlüğüne atanır.

Kadın Sorunları Araştırma Merkezleri bünyesinde Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı’nda “kadın” konulu tez çalışmaları yürütülmektedir. Bu araştırma izleklerini şöyle gruplayabiliriz:

- 1) Özellikle Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı öncülüğünde gerçekleştirilen kadın dergileri bibliyografya çalışmaları
- 2) Türkiye’de modernleşme tarihi ve kadın hareketi içindeki öncü kadınlara ilişkin biyografik çalışmalar, eleştirel okumalar
- 3) Kadın Hareketi tarihine ilişkin çalışmalar; örneğin, 1980 darbesi öncesinde özellikle orta sınıf kentli kadınları kitlesel olarak kendisine çekebilmiş olan İlerici Kadınlar Derneği hakkında yapılan çalışmalar
- 4) Eğitim tarihi örneği, Kız Enstitüleri üzerine yapılan çalışmalar
- 5) Türkiye’de bilim tarihi ve mesleklerde kadınlara dair çalışmalar
- 6) Edebiyat tarihinde kadın yazarlara dair çalışmalar
- 7) Türkiye’de modernleşmenin sosyal tarihini cinsiyet gözeterek inceleyen, özellikle sözlü

tarih görüşmelerine dayanan çalışmalar; örneğin, çocukluğun tarihi ya da evlatlıklar üzerine yapılan çalışmalar; zorunlu göçle ilgili kadın anlatıları; evin mekânsal dönüşümü, hane ve aile ilişkilerinde değişimleri irdeleyen çalışmalar

Milli Türk Edebiyatı içinde önemli romancılarımızdan biri olan Halide Edip cumhuriyetten önceki birçok yazısını Halide Salih imzası ile yayınladı. İstanbul'un İngilizler tarafından işgaline karşı düzenlenen Sultanahmet Mitinginde yaptığı etkili konuşmayla siyasi tarihimize ilk kez büyük bir mitinge hatip olarak katılan kadın düşünür olarak geçti.

Halide Edib Adıvar'ın kadın tarihi açısından önemi, yalnızca kamusal kimliği ile tanınmış öncü bir kadın olmasında değil, aynı zamanda kendi hayat hikâyesini, Ulusal Kurtuluş Savaşı ile koşut olarak anlatarak bilinçli bir biçimde kendisini tarihe yazmasında ve uluslararası kamuoyuna Türkiye'nin kuruluş tarihini olağanüstü bir kadının kalemıyla anlatmış olmasındadır

Türkiye'de Cumhuriyet öncesinde, Osmanlı döneminde kadın haklarına dair bir entelektüel ve toplumsal hareketin varlığı ve bu hareketin içinde Fatma Aliye, Emine Semiye, Halide Edip Adıvar, Ulviye Mevlan, Nezihe Muhittin gibi kadın öncülerin üstlendikleri roller keşfedildi.

1913 ile 1921 yılları arasında, yayın hayatını sürdüren Kadınlar Dünyası adlı dergi üzerine odaklanır. Ayrıca Osmanlı feminizminin farklı aşamalarına ve özellikle ikinci Meşrutiyet Dönemi'ndeki kadın örgütlenmeleri ve yayın faaliyetlerine ilişkin kapsamlı bilgi de içerir.

Şukufeza : sahibi kadın olan ve yazı kadrosunun tümü kadın olan ilk kadın dergisi

Kadın sözünün ve sesinin duyulabildiği en önemli kaynak ; kadın dergileridir.

Yayın tarihi açısından, ilk kadın dergisi olarak niteleyebileceğimiz Terakki-i Muhadderat, Terakki gazetesi tarafından 1869'da "Muhadderat için gazetedir" alt başlığıyla haftalık olarak yayınlanmıştır

1895'te yayın hayatına başlayan Hanımlara Mahsus Gazete'nin başyazarı ve yazı kadrosunun tamamına yakını kadındır. 1895-1908 yılları arasında 13 yıl boyunca 604 sayı olarak çıkan en uzun süreli kadın dergisidir

Demet, Mehasin, Kadın, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Alemi, Kadınlar Alemi, Türk Kadını, İnci, Süs, Hanım, bu dergilere örnek olarak gösterilebilir

Çakır, kadın derneklerini ;
-amaçlarına göre yardım dernekleri,
-eğitim amaçlı dernekler,
-istihdam amaçlı dernekler,
-ülke sorunlarını çözmeye yönelik dernekler,
-ülke savunmasına yönelik dernekler,
-siyasal partilerin kadın dernekleri,
-siyasal amaçlı dernekler ve
-feminist kadın dernekleri olarak ayrıştırmaktadır.

1908 – II.Meşrutiyetin İlanı

Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği, Ma'mulat-ı Dahiliyye istihlaki Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti islahiyesi gibi kadın derneklerinin program ve tüzüklerini kitabın ekler bölümünde vermektedir.

Çakır, Kadınlar Dünyası dergisini, feminist olarak nitelendirmektedir çünkü bu dergi, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti'nin (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği) yayın organıdır. Batılı feminist hareketin öncüleri, yazarları ve Batılı kadınların toplumsal, siyasal talepleri yakından izlenmekte ve Batı toplumlarında olduğu gibi Osmanlı toplumunda da erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları tahakküm sorgulanmaktadır.

Nezihe Muhittin (1889-1958): Eğitimci, dernekçi, gazeteci ve yazar olan Nezihe Muhittin, Cumhuriyet öncesinde çeşitli kadın derneklerinin kurulmasında görev aldı ve kadınlara oy hakkı için mücadele etti. 16 Haziran 1923'te Kadınlar Halk Fırkası'nı, 7 şubat 1924'te Türk Kadınlar Birliği'ni kurdu. Kadınlar Birliği'nin yayın organı olan Kadın Yolu ve Türk Kadın Yolu adlı dergileri çıkardı. Kız Liselerinde müdürlük yaptı. Nezihe Muhittin'in çok sayıda öykü ve romanının yanı sıra, 1931'de basılan Türk Kadını adlı kitabı, Türkiye'de kadın hareketi tarihi alanında önemli bir kaynaktır.

kadın inkılabı Osmanlı toplumunda arzulanan topyekun toplumsal inkılabın en önemli unsuru olarak öne sürülüyordu

Kadınlar Halk Fırkası ve Nezihe Muhittin

Yaprak Zihnioğlu'nun Türkiye'de erken dönem kadın hareketine dair yaptığı dönemselleştirmeye göre:

1. ilk kadın mektubunun basında yer aldığı 1868'den II. Meşrutiyet'e (1908) değin olagelen hareketliliği "Erken Dönem Osmanlı Hareket-i Nisvan-ı (1868-1908)";
2. II. Meşrutiyet ve Milli Müdafaa dönemlerindeki feminist etkinlikler,"II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi (1908-1922)";
3. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki düşünsel ve eylemsel etkinlikler,"Birinci Dalga Cumhuriyetçi Feminizm (1923-1935)" diye nitelendirmektedir

Nezihe Muhittin Birinci Dalga Cumhuriyetçi Feminizm çerçevesinde öncü kadınlardan biridir.

Türkiye'de erkek-egemen tarih yazımı ve Taha Parla'nın "atacılık" diye nitelendirdiği Atatürk'ü yüceltme kültürü, kurucu öndere vurgu yapan bakış açısı, uzun bir süre Türkiye'de kadın hareketi tarihini ve kadın tarihini baskılayan bir eğilim olmuştur.

Nezihe Muhittin'i sosyal bilimler alanına ilk kez Zafer Toprak, Kadınlar Halk Fırkası'nın kurucusu olarak tanıttı

Serpil Çakır, Nezihe Muhittin'i, Kadınlar Dünyası dergisinin sahibi ve Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Derneği (1913) kurucusu Ulviye Mevlan (1893-1964) ile karşılaştırarak değerlendirdi. Nezihe Muhittin'in Türk Kadını adlı kitabında, Ulviye Mevlan'ın isminin anılmayışına dikkat çeken Çakır, Ulviye Mevlan'ın sınıfsal kökeni itibarıyla, ikinci eşi Rifat Mevlan'ın

Kürt milliyetçisi olması ve radikal fikirleri nedeniyle görece milliyetçi feminist bir çizgide yer alan Nezihe Muhiddin tarafından dışlanmış olabileceğini savundu.

Feministler Türk modernleşmesinin ve modern ulus-devletin kuruluş aşamasında etkin olan “devlet feminizmi”nin eleştirisini yaparak devletten ve erkeklerin egemen olduğu siyasi parti ve örgütlenmelerden bağımsız bir kadın hareketini savundular.

Dünya Kadın Konferansları ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), devletin yasal düzenlemelerde cinsiyet eşitliğini sağlamak, kız çocuklarının ve kadınların eğitimi, kadın sağlığı, kadın istihdamı ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesi konusunda kadınlar lehine müdahil olmasını zorlamıştır.

Kadın Kütüphaneleri, Kadın Müzeleri, Bilgi Merkezleri ilk örnekleri Amerika ve İngilterede...

ilk örnekleri Amerika’da ve İngiltere’de görülen kadın kütüphaneleri, (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 1991) kadınlar tarafından üretilen ve kadın konulu olan dört türden belgeyi toplamaya çalışır:

- Yazılı belgeler,
- Sözlü kayıtlar
- Görsel kayıtlar, belgeler,
- Üç boyutlu nesnelere, belgeler

Kadın kütüphanelerinin kuruluşunda ve sürdürülmesinde “belgelere feminist bir bilinçle yaklaşmak” birinci derecede önem taşımaktadır.

“Kadınlar nerede?” sorusunu ortaya koyduklarından, değişik bir yaklaşım biçimi gerektirmektedirler. Kadınlar varolmakla birlikte görünmez hâle getirilmişlerdir; dolayısıyla bu belgelerde aradığımız varolmayan kadınlar değil, görünmeyen kadınlardır”

Kadın kütüphanesinin misyonu ile ilgili şu noktalar belirtilmektedir

- Kadınların geçmişine dair belgeler toplamak,
- Hızla tarihin belgelerine dönüşecek olan bugünün belgelerinin ayırında olmak,
- Kadınlar arasında, kadın örgütlerinde, kütüphanecilerde ve genel kamuoyunda eski ve yeni belgelerin öneminin bilincini yaymak,
- Belgeleri sınışıandırma ve okuma ve yorumlama biçimlerine dair kadın deneyimlerini ortaya çıkaracak, görülür kılacak yeni yöntemler geliştirmek,
- Kadınların yaşam ve mücadelelerinde hem karşı karşıya kaldıkları baskıları hem de gösterdikleri direnişini belgelemeye çalışmak,
- Kadın hareketinin çeşitli kesimleriyle bağlantı içinde olmak.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Türkiye’nin ilk ve tek kadın konulu özel kütüphanesidir. Doç. Dr. Füsün Akatlı, Prof. Dr. Jale Baysal, Aslı Davaz, Doç. Dr. Fiirin Tekeli ve Füsün Yaraş tarafından 14 Nisan 1990 yılında kurulmuştur. Vakfın temel amaçları şu biçimde ifade edilmiştir:

“Kadınların geçmişini iyi tanımak;
bu bilgileri bugünün araştırmacılarına derli toplu bir şekilde sunmak;
bugünün yazılı belgelerini gelecek nesiller için saklamak”.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Vakfın genel kurulunda çeşitli meslek gruplarından ve akademisyenlerden 30 kadın üye bulunmaktadır. Kuruluşundan bu yana

istanbul Büyükşehir Belediyesi'nin tahsis ettiği Haliç'te, Fener'deki binada hizmet vermektedir. Türkiye'de yerel yönetimlerle vakıf ya da sivil kadın örgütleri arasında iş birliği ve sürdürülebilir ortak projeler için de bir örnek oluşturmaktadır.

2000'li Yıllarda Türkiye'de Kadın Hareketi

22 Kasım 2001 tarihinde kabul edildi ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girdi. 9 Ocak 2003'te Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine dair kanun kabul edildi.

Kadın haklarının bugünkü gündeminde “kadının yaşam hakkının korunması” birinci öncelik olarak gözüküyor.

Avrupa Komisyonu tarafından önerilen “gender mainstreaming” ya da “cinsiyet eşitliğinin dahil” diye adlandırılan yaklaşım ve politikaların sosyal eylem programları çerçevesinde hayata geçirildi ve bu adımlar dönemsel raporlarla izlendi.

Mart

2004'te Türkiye'den çok sayıda kadın örgütünün bir araya gelmesiyle Avrupa Kadın Lobisi Türkiye Ulusal Koordinasyonu'nun kurulması, bu süreçteki önemli gelişmelere işaret ediyor

TÜRKİYE DE FEMİNİST TARİH YAZIMI İÇİN NOTLAR :

Feminist Sözlü Tarih1: Türkiye'de öncü niteliğinde birkaç kadın sözlü tarih projesi yürütülmüştür. Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı'nın ünlü sözlü tarihçi, Voice of the Past (Thompson, 1999) adlı kitabın yazarı Paul Thompson'ı davetiyle sözlü tarih atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında yürütülen tezlerde sözlü tarih yöntemi yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır.

Feminist SözlüTarih 2: 1) Kadın Eserleri Kütüphanesi Sözlü Tarih Projesi 2) “Cumhuriyet Türkiye'sinde Öncü Kadınlar Projesi”, Serpil Çakır tarafından istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi'nde yürütüldü (1996).Yaşları 70 ve üzerinde olan ve çocukluklarını Cumhuriyet'in ilk döneminde yaşamış olan 25 öncü kadınla görüşüldü. Bu görüşmelerin bazıları el kamerasıyla kaydedildiğinden görsel kayıtları da mevcuttur.

Feminist Sözlü Tarih 3: Serpil Çakır'ın yürütmüş olduğu diğer proje, “Türkiye'de Kadın Parlamenterler Projesi”, siyasi temsiliyetin toplumsal cinsiyet boyutunu araştırmak ve bu alanda bir sözlü tarih arşivi oluşturmak amacıyla gerçekleştirildi. Araştırma, istanbul Üniversitesi Araştırma Fonu tarafından desteklendi.

1999 ve 2002 seçimlerinde parlamentoya giren kadın milletvekilleri ile yapılan görüşmelerde bazen dijital ses kayıt cihazı ve bazende digital video kamera kullanıldı.

Türkiye'de tarih yazımında kadınların görünür olmamasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Türk modernleşme projesi içinde kadınlara atfedilen sembolik roller ön plana çıkmakta ve kadınların tarihin öznelere olarak etkinlikleri gözardı edil- mektedir.
- Kadın hakları esas olarak milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde tartışılmış ve modern ulus- devletin resmi ideolojisi çerçevesinde savunulmuştur.
- Kadın bakış açısından ve kadınların ataerkil toplumsal ilişkiler içindeki eşit- siz konumunu sorgulayan feminist tarih yazımı için kadın tarihinin modernleşmeci-milliyetçi söylemden kurtarılması gerekmektedir.

- Türkiye’de kadın hareketinin tarihini araştırırken, Batılı feminizm ve bugünkü kadın haklarının zihniyet ve söylem kalıplarıyla değil, tarihsel-kültürel bağlamı içinde değerlendirirsek yanlış yorum ve haksız yargılardan kurtulabiliriz.
- Türkiye’de Dil Devrimi ve Osmanlıdaki Arap alfabesi yerine Latin alfabesi- nin kabulü nedeniyle yaşadığımız kültürel kopukluk, bir tür tarihsel amnezi ya da bellek kaybına neden olmuştur.
- Kadınların bıraktığı anı, günce, otobiyografi, mektuplaşma gibi birincil yazılı kaynaklar çok sınırlı da olsa varolan kaynaklar da yeterince gün ışığına çıkarılmamış ve tarihçiler tarafından değerlendirilmemiştir.
- Kadı sicilleri, tereke kayıtları, fermanlar, fetvalar, arzuhaller, miras kayıtları, Osmanlı minyatürleri kadınların geçmişteki sosyal hayatlarına ilişkin çok önemli bilgiler verebilir ve başka belgelerle birlikte yaratıcı biçimde yorumlanabilir.
- Arkeolojik kazılarda bulunan nesnelere, kaya kabartmaları, anıtlar, mezar taşları, duvar resimleri, çanak çömlek ve diğer ev eşyaları, çeşitli ritüel nesnelere gibi maddi kültürün kalıntıları kadınların geçmişini, kayıp tarihini yeniden kazanmamızı sağlayabilir.
- Yazılı kaynakların sınırlılıklarını sözlü kültür ürünleri ve folklor ürünleriyle aşmaya çalışabiliriz. Halk hikayeleri, şarkı ve türküler, masallar, atasözleri, deyimler, geleneksel halk oyunları ve giysiler, bize kadınların tarihi hakkında çok önemli bilgiler verebilir.
- Edebi kaynaklar, özellikle romanlar, kadınların toplumsal dünyaları ve sosyal kimliklerine ilişkin değişimleri seçmemize ve kavramamıza yarayabilir.
- Sözlü kültürün yanısıra sözlü tarih yöntemiyle hayatta olan kadınların tanıklıklarına ve kadınların yakın çevrelerindeki başka kişilerin tanıklıklarına baş- vurarak bu sözlü kayıtlar hem yaşam tarihi, biyografi yazımında, kadın hareketinin tarih yazımında hem de kadın- odaklı bir sosyal tarih yazımında kullanılabilir.

Sebahattin USLU